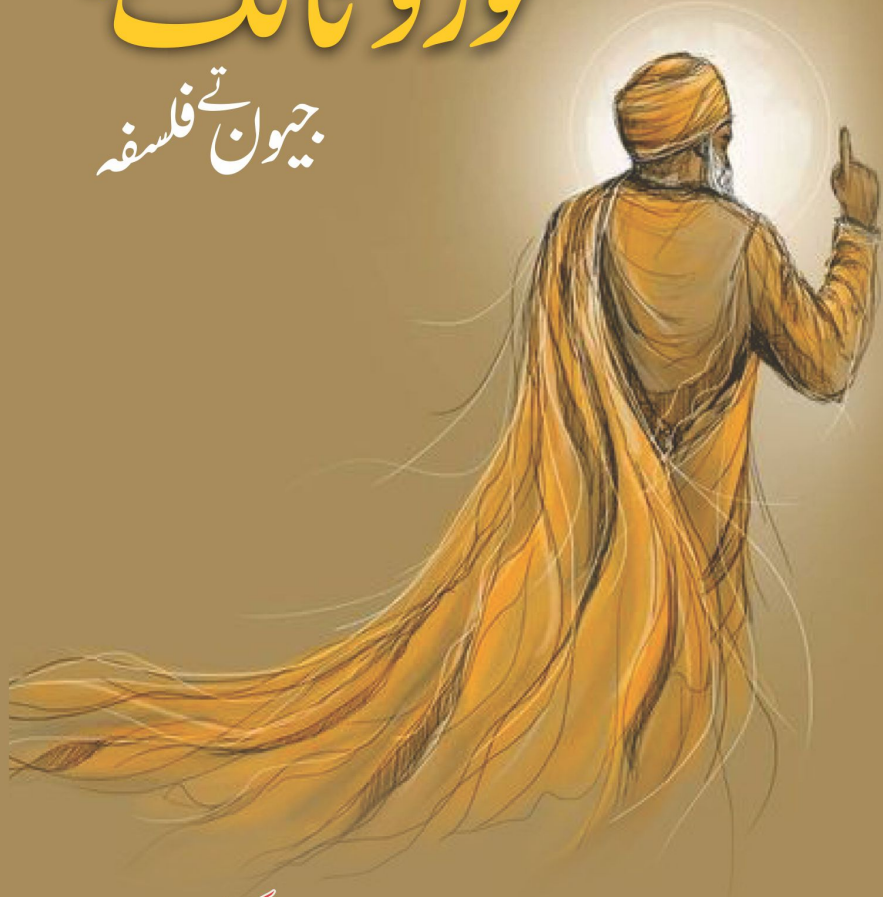

گورو نانک صاحب جی

جیون تے فلسفہ

کھوجکار

ڈاکٹر کلیان سنگھ کلیان
ڈاکٹر اجیت سنگھ کوٹ کپورا
ڈاکٹر چرنجیت سنگھ گمٹالا
ستونوت کور (پی ایچ ڈی سکالر)

گورو نانک جیون تے فلسفہ

کھوجکار: ڈاکٹر کلیان سنگھ کلیان

انڈس ویلی دے سہیا چارک وچ پر ماتا دا وجود کسے نہ کسے پرکار موجود رہیا اے۔ ایس دی وڈی وجہ دھرتی تے بھگتی لہرا ہونا اے۔ کجھ تھاواں تے جنور جاں وڈے آکار نوں رب داناں دتا گیا۔ پرویلے نے ایس نوں اپنے آپ ناش کر دتا۔ پنجاب دی دھرتی تے گورو نانک صاحب دی شہکار ”جپ جی صاحب“ دی مہمان ربی بانی نے ”اک اونکار“ دی اجیہی نویگی پہچان دتی جس نال لوکاں نوں سوچن، سمجھن تے جیون دا مڈھلا ٹپچا ”سیوا“ دے رتے وچ ملیا۔

”جپ جی صاحب“ وچ جتھے جیون نوں گورو صاحب نے پنج کھنڈ دے روپ وچ بیان کیتا اوتھے اخیر تے انسانی جیون نوں اک اجیہا درس دتا کہ پانی دی قدر پیو وانگ، ہوا مرشد تے دھرتی ماں دا روپ ہوندا اے۔ گورو صاحب دے حکماں انوسار ایس دھرتی اُتے آکے سیوا نال ای کیتی مل سکدی اے۔

ڈاکٹر کلیان سنگھ کلیان

Printing & Publishing
67 2nd Floor, Madina Tower
Ferozpur Road Lahore.
Ph: 0333-4318055
Email: prince_nns@yahoo.com

ISBN: 978-969-7862-07-8

گورونانک: جیون تے فلسفہ

جوڑنہار:

ڈاکٹر کلیان سنگھ کلیان

گورونانک صاحب جیون تہ فلسفہ... کہوج... ڈاکٹر کلیان سنگھ کلیان

ٹائٹل : سُلیکھ
چھاپا خانہ : جاوید بٹ پریس، لاہور
بائینڈنگ : ریاض بک بائینڈنگ، لاہور
مُل : 600 روپے

ISBN: 978-969-7862-07-8

پہلی وار 2023ء

Printing Publishing

87 2nd Floor, Medina Tower
Ferozpur Road Lahore.
Ph: 0333-4318055
Email: prince_rns@yahoo.com

مہان ادھیآ پک؁ کھوچکار
پروفیسر ڈاکٹر نوید شہزاد
ہوراں دے ناں

فہرست

7	پروفیسر صاحب سنگھ	جیون برتانت دا سنگھیپ
51	ڈاکٹر اجیت سنگھ کوٹ کپورہ	سُئی پکار داتار پر بھ
62		ہندوستانی پراکرتی وچ وحدانیت دا سوما.....
	ڈاکٹر کلیان سنگھ کلیان	جپ جی صاحب
	ستونت کور	
74	ڈاکٹر چرنجیت سنگھ گمٹالا	آسا کی وار دا سماجک پکھ
94	ڈاکٹر اجیت سنگھ کوٹ کپورا	تھتی واری ماہو بھیا
119	ڈاکٹر کلیان سنگھ کلیان	نانک بانی وچ انسان دوستی دا سندیش تے اُپدیش
130	ڈاکٹر کلیان سنگھ کلیان	گورونانک صاحب دی بانی وچ سمکالی سماج

جیون برتانت دا سنگھیپ

جنم استھان:

گورونانک دیوجی دا جنم پنڈ تلونڈی وچ وساکھ صدی تے سمت 1526 نوں ہويا۔
 پروشنا مہینہ وساکھ دی تاریخ عیسوی سن 1469 اپریل دی 15 تاریخ، دن چھنچھر واری۔
 تلونڈی دا پہلا نام رائے پور پھر رائے بھوئے دی تلونڈی ہن نکانہ صاحب ہے۔ لاہور
 توں 48 میل پچھم پاسے رائے بھوئے بھٹی مسلمان سردار تلونڈی دے آس پاس دے
 علاقے دامالک سی۔ ایہہ بھٹی راجپوت مسلماناں دے راج سمیں مسلمان ہو گیا سی جیویں
 کئی ہور بھٹی راجپوت مسلمان بن گئے سن۔

پہلا پنڈ:

پتا دا نام مہتا کلیان رائے جی سی۔ رائے بھوئے دے پتر رائے بلار پاس پٹواری
 دے عہدے دے ملازمت کارن ایہہ تلونڈی رہندے سن۔ اصلی پنڈ ضلع امرتسر وچ ”پٹھے
 ونڈ“ ترن تارن توں 10 میل پورب دھن دی سی۔

نانکا پنڈ:

ماتا دا نام سی ترپتا جی۔ ماتا جی دا پیکا پنڈ ڈیرہ سی چاہل ضلع لاہور وچ۔ لاہور
 چھاؤنی توں اٹھ میل دی وٹھ تے، دھن پاسے۔ ستگورو جی دی وڈی بھین بی بی نانکی جی دا
 جم ایسے پنڈ 1564ء وچ ہويا گورونانک صاحب جی نالوں پنج سال وڈی سی۔

وِ دِیا:

ست سالوں دی عمر وچ پہلاں گوپال پنڈت پاس ہندی پڑھن بٹھائے گئے پھر برج لال پنڈت پاس سنسکرت پڑھن 13 سالوں دی عمرے تلونڈی دے مولوی قطب الدین پاس فارسی پڑھن بٹھائے گئے۔ گورو نانک صاحب دی ات اُچے درجے دی تیکھن بُدھی دیکھ کے ایہہ تے استاد آپو اپنی واری بڑے حیران ہوئے۔ بال عمر دا گبھیر جیون تک کے نگر دے سارے ہندو مسلمان سرنوان لگ پئے۔ رائے بھاروی آکھن لگ پیا کہا یس بالک اتے خدا دی خاص رحمت ہے۔

جینیو:

مہتا کالو جی دے گھر دا پروہت پنڈت ہر دیال سی۔ تلونڈی دا ہی وسینک۔ گورو نانک صاحب جی دی جنم پتری ایسے نے بنائی سی جدوں گورو نانک صاحب جی دساں سالوں دے ہوئے تاں مریدا انوسار اوہناں نوں جینیو پان لئی پنڈت ہر دیال نوں سدیا گیا۔ ایہہ ادھیکار پروہت دا ہی ہندا ہے۔ گرہستی واسطے جینیو پہچان دی ریت بڑے چاؤ ملھار والی ہندی ہے۔

اُدتی درڑھتا:

تلونڈی وچ گورو نانک صاحب جی دی روشن دماغی دی چرچا تاں پہلاں ہی سی، پر کسے نوں ابے ایہہ نہیں سی پتہ کہ دساں سالوں دا بالک ہندو۔ شاستراں دے صدیاں توں بنے بھرم بھا دا ٹاکرا کرن نوں تیار ہو پئے گا۔ پنڈت ہر دیال نے جینیو پہچان لئی شاستراں دی رہو، ریتی آرنجھ کیتی۔ ستکورو جی بھی پنڈت دے کول بیٹھے سبھ کجھ دیکھدے رہے۔ پر جدوں پنڈت ہر دیال جینیو پھڑ کے گورو نانک صاحب جی دے گل وچ پان لگا، تاں اوہناں نے پنڈت جی دا ہتھ روک دتا۔ کہن لگے جینیو پایاں ساڈے لوکاں دا دوجا جنم آتمک جنم ہندا ہے۔ سو، تسیں مینوں جینیو بھی اوہ دیو جو آتما دے کم آوے۔ ایہہ جینیو تاں کپاہ دا ہے۔ دساں سالوں دے بالک نے شاستراں دے ادھیکار نوں ونگاریا۔ سارے

لوک حیران رہ گئے۔ گل بڑی سادہ سی پر اچے تک کسے نوں ہمت نہیں سی پئی کہ شاستراں دا ٹاٹا کر اکر دا۔ گورو نانک صاحب جی اپنے ارادے تے درڑھ رہے۔ مڑ مڑ دی پریرنا تے اوہناں دا ایہی اُتر سی کہ آتمک جنم لئی آتمک جنیو دی لوڑ ہے۔ جے پنڈت جی دے کول اوہ جنیو موجود ہے تاں بے شک دے دین اسیں پالیندے ہاں۔ کرم کانڈ دے صدیاں دے بنے پکے بھرم۔ گڑھ اُتے دساں سالاں دے بالک گورو نانک صاحب دی ایہہ پہلی کاری چوٹ سی۔ جیون سنگرام وچ ایہہ پہلی جت سی جو بالک گورو نے اپنی درڑھتا دے بل نال حاصل کیتی۔

گڑمائی اتے ویاہ:

بھائی جے رام جی خانپور دے رہن والے سلطان پور نواب دولت خاں دے کول مال دے محکمے وچ عامل سن۔ سرکاری کم وچ اوہناں نوں اک پاسے تلونڈی تے دو جے پاسے پکھو کے رندھاوے کوئی واری جانا پیندا سی۔ مہتا کالو جی نال سانجھ بنن تے اوہناں نے اپنی لڑکی بی بی نانکی جی دارشتہ جے رام جی نال کردتا۔ کجھ سماں بیتن تے بھائی جے رام جی نے پکھو کے رندھاوے بابا مول چند جی نوں دس پائی تے اوہناں اپنی لڑکی سلکھنی جی دا ساک گورو نانک صاحب جی نال کردتا۔ گورو نانک صاحب جی دی گڑمائی ویاہ 24 صدی 1 سمت 1542 نوں ہوئی (سورج دے حساب ویاہ دی 5) ستگورو جی دا ویاہ 24 جیٹھ سمت 1544 نوں ہویا۔ (سن 1487ء مئی دی 29 تاریخ)۔ اوس ویلے اوہناں دی عمر 18 سال سی۔ جنج بٹالے گئی سی۔ بابا مول چند جی بٹالے دے رہن والے سن۔

بھائی مردانا:

بھائی مردانا میر عالم جات دے مرثی میر بہادر دا پتر سی۔ ایس دا جنم تلونڈی وچ سمت 1516 وچ ہویا۔ گورو نانک صاحب جی نالوں عمروں 9 سال وڈا۔ مردانا گورو نانک صاحب جی دے ویاہ تے نال گیا سی۔ تدوں توں ستگورو جی نال ایس دی پکی سانجھ ب گئی۔ بھائی مردانے دا ویاہانت کرتار پور سمت 1591 وچ ہویا سی۔ تدوں بھی ستگورو جی

اوس دے کول سن۔ تقریباً 47 سال بھائی مردانا گورو نانک صاحب جی دے نال رہیا۔

کم کار:

دنیا داراں دے کم کار اتے گورو نانک صاحب جی دے ویہار کار وچ زمین، اسمان دا فرق سی۔ ایس نوں سمجھن لئی ہُن لکھیاں راگاں ول دھیان دین دی لوڑ ہے:

1- کیرتن دا عشق:

بھائی مردانے نال گورو نانک صاحب جی دی ڈوگھی سانجھ دا سبھ توں وڈا ایہی کارن سی کہ مردانا راگ وچ پریں سی۔ گورو نانک صاحب جی امرت ویلے توں لے کے دن چڑھے تک کیرتن دی راہیں پرمتا دی یاد وچ جڑے رہندے سن۔ گورو گرنتھ صاحب وچ سبھ توں ودھیک گنتی اوہناں راگاں دی ہے جو امرت ویلے توں پہر دن چڑھے تک گائے جاندے ہن۔ ایہناں توں اتر کے اوہ راگ ہن جو دن دے تیجے چوتھے پہر گائے ہن۔ اتے پھر رات نوں گائے جان والے راگ کار۔ ویہار اُتے جان تے پہلاں تے چکھوں، نیند توں اٹھدیاں ہی تے سون توں پہلاں کیرتن سدا ستکورو جی دی خوراک بندا سی۔ تلونڈی دے سارے لوک اتے ستکورو جی دے سارے ساک انگ ایہی سٹا کڈھ سکے کہ اوہ جی لا کے کار۔ ویہار نہیں کر رہے۔ دنیا دارتاں سوین گا، کھائے گاتے مایا کمائے گا۔ پر ایس روشناست سنگ دا امر تلونڈی۔ نواسیاں اُتے پیوں رہ نہ سکیا۔ کئی نر۔ نار آپ مہارے سانجھی وال بن لگ پئے۔

2- رمتے سنتاں سادھاں نال میل:

کابل ولوں آؤندے پٹھاناں دے حملیاں توں لانجھے، تلونڈی چوہڑکانے دی بار وچ آ کے اینکاں سنت سادھ نکلیا کردے سن۔ کئی سنت سادھ گورو نانک صاحب جی دے ہم خیال بندے گئے تے اوہناں دے روزانہ کیرتن ست سنگ وچ سانجھی وال بندے رہے۔ گورو نانک صاحب جی دا کجھ سماں ہر روز اوہناں سنتاں سادھاں نال وچار اُتے

خرچ ہون لگ پیا۔ ایٹھوں بھی لوک ابھی اندازہ لاندے کہ مہتا کالودا پتر جی لا کے کار۔
 ویہار نہیں کردا۔ اینکاں واری ستگورو جی لوژوند سنتاں سادھاں دیاں لوڑاں بھی
 پوریاں کردے تے لوک سمجھدے کہ کھتری دا پتر گھرا جاڑ رہیا ہے۔

3- بھارت دے لوکاں اُتے پتا:

گورو نانک صاحب جی نوں رمتے سنتاں سادھاں نال جو تلوٹڈی دی جوہ وچ آ
 کے لکڑ دے سن، چھوٹی عمر توں ہی واہ پے رہیا سی۔ پٹھان ظالماں ولوں جتنا اُتے پے رہی
 پتا دیاں خیراں بال۔ ویلے توں ہی اوہناں دے کنیں پین لگ پیاں سن۔ اوہناں دے
 سبھاں وچ ڈونگھی گمبھیرتا دنوں دن ودھن لگ پئی۔ جیوں جیوں گورو نانک صاحب جی
 وڈیری عمر دے ہندے گئے، اپنے سماج دی ساری نگھری دی دشامڑا اوہناں دے
 سامنے آؤن لگ پئی۔

ویدا آؤنا:

بائی (22) سالوں دی عمرے، سن 1491 وچ اک واری گورو نانک صاحب جی اپنے
 دیس دی ادھوگتی دیاں سوچاں وچ پئے کئی دن چپ ہی ٹکے رہے۔ شریکے برادری تے
 بھراواں دی صلاح تے بابا کالو جی اک دو جے نوں سد لیا۔ وید نے گورو نانک صاحب
 جی دا کوئی سریرک روگ پچھان لئی اوہناں دی نبض نوں ہتھ پایا۔ پر نبض چنگی بھلی سی۔ سریر
 بالکل اروگ سی۔ وید کھیڑا روگ دے اتے کھیڑی دوائی دیوے؟ ستگورو جی نے اوسدی
 گھبراہٹ تے حیرانی دور کرن لئی اوس نوں سمجھایا کہ تیری ویدا اتے محنت اتھے کوئی
 کاٹ ہیں کر سکدی۔ میرے سریر وچ کوئی روگ نہیں ہے۔ ہاں، دل وچ اک ایسا درد ہے
 جس دی تینوں پچھان نہیں۔ ایس درد نوں اوہ سمجھ سکدا ہے جیوں دے اندر احساس ہے۔

چوہڑکانے (فاروق آباد) دا کھرا سودا:

گورو نانک صاحب جی دا ہٹی و پاردا کم کار ایسے طرحاں چوداں پندراں سال چلدا

رہیا۔ نال نال بھائی مردانے دی مل ورتن دا صدقہ روح دی خوراک کیرتن توں بھی کھنچھائی نہ ہوئی۔ کیرتن دی کھج نال تلونڈی دے وسنیک تے رمتے سادھ سنت بھی ست سنگی بندے گئے۔ ست سنگ دی سانجھ کر کے ستکورو جی لوڑ وندیاں دیاں بھوجن چھادن دیاں لوڑاں بھی پوریاں کر دیندے سن۔

گورو نانک صاحب جی دی چونتی پینتی سالوں دی عمر سی۔ ہٹی واسطے سودا خریدن لئی چوہڑکانے گئے۔ تلونڈی توں سبھ توں نیڑے وڈانگر ایہہ ہی۔ ایہہ ذکر سن 4-1503 دا ہے۔ سکندر لودھی دا راج سی۔ اوڑ لگی ہوئی سی، غریباں دا ہتھ بہت تنگ سی۔ گورو نانک صاحب جی گھروں ویہہ روپے لے کے تڑے سن۔ اوس زمانے دے ویہہ روپے اج کل دے دو ہزار نالوں چنگے سن۔ ان دے کال سمیں پنڈاں نالوں شہراں نگرماں دی حالت ودھیک خراب ہو جاندی ہے۔ رمتے سنتاں سادھاں نوں کون چکھے؟ چوہڑکانے ستکورو جی نوں اک منڈلی ملی پئی اوہناں وچ کوئی اگے ہی تلونڈی دے میلی گیلی سن۔ اک دو دنوں توں ایہناں دی ان پانی بارے کسے وات نہیں سی چکھی۔ ستکورو جی نے اوہناں واسطے لنگر دا پر بندھ کر دتا۔ بستر آد دی لوڑ بھی پوری کر دتی۔ کوئی ہور غریب بھی آ پہنچے۔ ویہہ روپیاں دی ساری دی ساری رقم ایس کم اُتے خرچ ہو گئی۔ مہتا کالو جی نوں گورو نانک صاحب دی اتنی گھلھ، دلی پسند نہ آئی۔ پتا دے منوں چڑھ گئے اوہناں دیاں ایہہ آساں مک گھیاں کہ اوہناں دے پتر کدے گھٹ کما کے دنیا داراں والا نامنا کھٹے گا۔

ایہہ خبر بی بی نانکی اتے بھائی بے رام نوں بھی اپڑ گئی۔ بھائی بے رام جی دا سلطان پور دے نواب دولت خاں نال بڑا اثر رسوخ سی۔ اوہناں دی پریرنا نال نواب نے گورو نانک صاحب جی نوں اپنا مودی بنانا من لیا۔ بھائی بے رام جی نے مہتا کالو جی اتے ستکورو جی نوں سُنہیا بھیج دتا۔

سلطان پور نوں:

تقریباً 4 مگھر سمت 1561 دا ذکر ہے۔ عیسوی سن انوسار تقریباً 30 اکتوبر 1504ء سی۔ گورو نانک صاحب جی سلطان پور جان نوں تیار ہو پئے۔ تدوں اوہناں دی عمر پینتی

(35) سپال ساڈھے 6 مہینیاں دی سی۔ اوہناں دے گھر دوویں صاحب زادے بابا چند اتے بابا لکھی داس پیدا ہو چکے سن۔ تلونڈی توں ستگورو جی نے بھائی مردانے نوں نال لے لیا۔

مودی خانہ:

اوس تسمیں کسان لوک عام طور تے سرکاری معاملہ جنس وچ ہی دیا کردے سن۔ سرکاری ملازماں نوں تنخواہ دا بہتتا حصہ ایس جنس وچوں ہی ملدا سی۔ ملازماں نوں ایہہ جنس تول کے دینی دوانی مودی دی زمینداری ہندی سی۔ ودھ رہی جنس وچ کے روپیہ سرکاری خزانے وچ جمع کرانا ہندا سی۔ سارا سرکاری کم کار ایسے محکمے دے آسرے سی۔ مودی دا عہدے اُتے کسے منے پرمنے ایماندار آدمی دی لوڑ ہندی سی۔ نواب دولت خاں نے بھائی جے رام دی سفارش تے گورونانک صاحب جی نوں ایس عہدے تے رکھ لیا۔ سن 1504 دے نومبر دا شروع سی۔

روزانہ کریا:

تلونڈی وانگ ایتھے بھی گورو نانک صاحب جی دی روزانہ کریا اوہی سی۔ ویتھیں ندی سلطان پور دے کولوں دی وگدی سی۔ پہر رات رہندی ندی وچ اشان کر کے ستگورو جی مردانے نال رل کے کیرتن وچ جڑ دے سن۔ ایتھے بھی کئی ست سنگی بن گئے۔ پنڈ میلیں ہاں دا نمبردار بھائی بھگیرتھ ایسے ست سنگ دی برکت نال ستگورو جی دا سکھ بنیا۔

مودی دی کار:

پڑاتن جنم ساکھی والا لکھدا ہے۔ ایسا کم کرن جو سبھ کوئی خوشی ہووے۔ سبھ لوک آکھن جو واہ واہ کوئی بھلا ہے۔ دولت خان بہت خوشی ہو یا۔

غریباں لوڑ ونداں دی مدد:

تلونڈی وانگ ایتھے بھی اپنی کمائی وچوں گورو نانک صاحب جی کھلے دل

غریباں لوڑ ونداں دی مدد کردے رہے۔ سکھ اتھاس نے ونگی وچوں اکو ساکھی دتی ہے۔
 اک غریب براہمن دی۔ ایس نے اپنی جوان لڑکی دے ویاہ واسطے مایا دی مدد منگی سی۔
 کجھ سامان لاہورتوں منگان دی لوڑ پئی۔ ستکورو جی نے بھائی بھگیرتھ نوں لاہور بھیج کے
 اوہ چیزاں منگائیاں۔

دیوے توں دیو:

بھائی بھگیرتھ لاہور دے اک دکادار من سکھ نوں ملیا۔ من سکھ بھی بھگیرتھ دے
 جیون توں چھوہ حاصل کر کے گورو نانک صاحب جی دے درشن نوں سلطان پور آیا۔ کجھ
 سماں سلطان پور رہ کے ست سنگ وچ سکھی جیون دا رستہ درڑھ کر کے، ستکورو جی دی
 آگیا انوسار مُڑ اپنے کار و بہار وچ آ لگا۔ من سکھ وپاری سی۔ سنگل دیپ تک بھی جایا
 کردا سی۔ گورو نانک صاحب جی توں نواں جیون لے کے جدوں من سکھ پھر سنگل دیپ
 گیا۔ تاں کئی سنگھالی لوک ایس دی راہیں گورو نانک صاحب جی دے نام لیوا بنے۔ راجا
 سونا بھ بھی گورو چرناں دا بھورا بنیا۔

پرور سلطان پور وچ:

ست سنگ دے ودھن نال کئی ست سنگیاں نوں اتے دوروں نیڑیوں آئے
 لوڑ ونداں نوں پرشاد چھکانا ستکورو جی دی ریت دی کار سی۔ اتنے کم دا بھار بہتا چر بھین
 اُتے نہیں سی جاسکدا۔ اوہناں اپنے پرور نوں تلونڈی توں منگایا۔

چغلیاں:

رشوت خور کرم چاریاں نوں ایماندار مودی کیویں پسند آؤندا؟ اوہناں نواب دے
 کن بھرنے شروع کیتے کہ نواں مودی مودی خانہ لٹائی جا رہیا ہے۔ نواب نوں کئی واری
 حول پیندے سن، پرستگورو جی داسچا جیون ویکھ کے اوس دامن کھلو جاندا سی۔ پونے تزن گُو
 سال ستگورو جی نوں مودی خانے دی کار کردیاں لگھ گئے۔

ہے ہے کردی سُنی لوکائی:

سکھ اتھاس وچ ویتھیں ندی دی ساکھی بہت پرسدھ ہے۔ بھادروں صدی 13 سمت 1564 دا ذکر ہے۔ عیسوی سن 1507 دی 23 اگست دے قریب سی۔ ابے ہڑاں دی بہار سی۔ نیم انوسار اشان کرن ویتھیں وچ وڑے، ندی توں باہر نہ نکلے۔ نال گئے ٹھیلے نے اڈیک کے گھر آ دسیا کہ مودی ڈب گیا۔ ستکورو جی دی وڈی بھین بی بی ناکئی توں پناں ہورسبھ نے ابھی مٹھ لیا کہ گورو نانک صاحب جی ہڑ وچ رڑھ گئے ہن۔

سلطان پورتوں پکھو کے رندھاوے پنجہ (50) میلاں دے قریب ہے۔ بھائی بے رام جی نے او سے ویلے اک اُچھا بندا بابا مول چندول بھیج دتاتے اوہ اگلے ہی دن آ پہنچے۔

بھائی گورداس جی دی اشارے۔ ماتر دی ساکھی انوسار گورو نانک صاحب جی پر بھو چرناں وچ مُڑ کے غریب جنتا اُتے اُج جاتے لوکاں اتے جابر حاکماں ولوں ہو رہے ظلماں نوں دور کرن بارے ویتھیں توں پار ایکانت وچ وچاراں کر رہے سن۔ ایہہ کم بڑا ہی مہان سی۔ بڑی ہی قربانی دی لوڑ سی۔ جے دُکھیاں دا درد وندن تڑنا سی تاں اینکاں ہی بھیانک اوکھ اکھاں پاڑ پاڑ کے وکھالی دے رہے سن۔ دو جا پاسا سی گھر داسکھ، گھر دے سارے سکھاں نوں لت مارنی پپی سی۔ من دوہاں پاسیاں نوں تکلڑی وچ تول رہیا سی۔ کلجگ بازی جتن لئی پورا زور لا رہیا سی۔ پر گورو نانک صاحب جی دے فیصلے اگے چُپ لگ پیا۔ سڑ رہی دھرتی اُتے ٹھنڈ ورتان لئی نجی سکھ قربان کرنے ہی ستکورو جی نے صحیح رستہ ملیا۔

بھادروں صدی 15 نوں سلطان توں باہر قبرستان وچ آ ڈیرہ کیتے نیں۔ پلاں وچ گھر خنر کھل گئی، نواب دولت خاں توں لے کے غریب توں غریب تک آ ڈھکے۔ سلطان پور نو اسی ایہہ سُن کے گھبرا جیہے گئے کہ اوہناں دا ہر من پیارا مودی اوہناں توں سدالئی وچھڑ چلیا ہے۔

نواب تے قاضی نال نماز:

سلطان پور دا وڈا قاضی بھی نواب دے نال آیا سی۔ سورج ڈھلن تے آ رہیا سی۔

قاضی نے ستگورو جی نوں آکھیا کہ جے تہانوں ساری خلقت وچ خالق وسدا دس رہیا ہے تاں آؤ ساڈے نال اسیں ہُن پِشی (ظہر) دی نماز پڑھن جا رہے ہاں۔ ستگورو جی قاضی تے نواب دے نال ہو تڑے مسجد وچ نماز پڑھن آئے سارے مسلماناں دے اگے کھلو کے قاضی نے نماز پڑھنی شروع کیتی، گورو نانک صاحب جی بھی اوس دے کول کھڑے ہو گئے پر منکھ دا چہرہ اوس دے من دا شیشہ ہے۔ ستگورو جی نے چہرے توں دیکھ لیا کہ قاضی دامن اوتھے حاضر ہیں، صرف جیجھ ہی رواں روں آیتاں پڑھی جا رہی ہے۔ ستگورو جی ہس پئے۔

دیکھو! گورو نانک دی بہادری! مسلمانی راج، مسلمان دا دھرم، استھان مسجد، سلطان پور دا سبھ توں وڈا حاکم تے وڈا قاضی سینکڑے مسلماناں سمیت نماز وچ شامل کسے سورے دا ہی کم سی کہ نماز پڑھدے قاضی دے کول کھلو کے، اوس دے مونہہ ول تک کے اوس دا ہاسا اڈائے۔ نماز ورگی بڑی ہی پاک (پوتر) کم کردے سبھ توں وڈے قاضی اُتے اوس دے کول کھلو کے ہسدے غیر مسلم واسطے شرح دے حکم نوں گورو نانک صاحب جی چنگی طرحاں جان دے سن۔ اوہناں دی عمر اوس ویلے ساڈھے اٹھتی (38) سالان دی سی۔ پر ویہیں ندیوں پارلے پاسے جس رستے بارے دو دن سوچدے رہے سن اوہ رستہ لنگھدا ہی ایہو جیہیاں کنڈیا لیاں جھاڑیاں وچوں دی سی۔

قاضی کیوں سہار سکدا اسی ایہہ ہاسا؟ اوس نے نماز ختم ہندیاں ہی کول کھلوتے نواب نوں آکھیا۔ ستگورو جی نے دوہاں نوں دسیا کہ قاضی صاحب دا چہرہ ہی دس رہیا سی جو ایہناں دامن نماز وچ نہیں سی تے ایس دا کیہ لاجھ کہ نری جیجھ ہی رواں روں کوئی لفظ پڑھدی جائے؟

سلطان پورتوں تیاری:

بھادروں صدی 15 سمت 1564 نوں ستگورو جی نے مودی خانہ چھڈ دتا۔ اسو دی پہلی اگست سن 1507 دی 30 تاریخ جدوں نواب نے پک کر لیا کہ گورو نانک صاحب جی نے مودی خانہ ضرور چھڈ دینا ہے تاں حساب دی پڑتال کیتی گئی۔ حساب انوسار اپنی باقی رقم وچوں ستگورو جی نے پھر کھیاں دی سہائتا کردتی۔

سلطان پورتوں کوچ:

گورونانک صاحب جی 4 مگھر سمت 1561 نوں سلطان پور آئے سن۔ 30 اکتوبر سن 1504 نوں جیس دن سلطان پور چھڈیا تدون سی اسودی پہلی سمت 1564، 30 اگست سن 1507 سلطان پور وچ دو سال دس مہینے ٹکے رہے۔

پروردی سپردگی:

بھائی بے رام جی ولوں خبر پہنچن تے بابا مول چند جی آہی پنچے ہوئے سن۔ اوہناں نوں ستگوروجی نے پروردی سونپنا کردتی تے مودی خانہ چھڈن دا کارن سمجھا دتا۔
گرہستی دے ورثی کون توں پروردتوں وچھرن دا اوہ سماں بڑا ہی پیڑ بھریا ہووے گا۔ کئی سالوں دا لما سفر پتہ نہیں مڑ ملنا ہے کہ نہیں پچیاں دی تے استری دی پر۔ ادھیوتا ایہناں خیالاں نے سارے پروردنوں ویاگل کر دتا۔ پر ایہہ قربانی کیئے ہناں سارے دیس دے ولکدیاں دی بانہہ پھڑی نہیں جاسکدی سی۔

پہلی اُداسی:

گورونانک صاحب جی نے جتنا نوں بھی جگانا سی، تے دھرم دے منے ہوئے پر چارکاں نوں بھی اوہناں دیاں خامیاں دسناں سن۔ سو اوہناں نے ”اُداسیاں“ شروع کیتیاں۔

سلطان پورتوں تلونڈی نوں:

اپنے لمے سفر دے منور تھ دی خبر مایاں نوں دین لئی گورو جی بھائی مردانے سمیت تلونڈی نوں چل پئے۔

لاہور:

ستگورو جی لاہور پہنچے، جواہرل دے چوہے وچ اک پوہ دے کول پھل پٹھ رات گزارن لئی ڈیرہ کیتوتے۔ اگلی دن سویرے اٹھ کے دیکھیو نے کہ اوہ تھے کئی قصائی چوکھا

دن چڑھے تک گائیاں تے بکرے ذبح کردے رہے۔ دیندار، قاضی، مولوی اپنے پیٹ دی خاطر جانوراں دے گلاں تے چھری چلا رہے سن تے ایس کم نون ایہہ آکھ کے ثواب (نیک کم) سمجھ رہے سن کہ ایہہ اللہ دے نام تے کیتا جا رہیا اے۔ ستگورو جی نے سمجھایا کہ ایہہ تاں پر تکھ طور تے اپنے سو آرتھ دی خاطر کیتا جا رہیا کارج ہے۔ خدا دی خوشی ایس طرح نہیں ملدی۔

پتراں نون بھوجن جواہر مل دے چوہٹے پاس سیریاں والے محلے وچ اک دھناڈ کھتری دُنی چندر ہندا سی۔ اوس دے پیو دا سرا دھ سی۔ بازار وچ دوست اُترے دیکھ اوس نے ستگورو جی نون سمجھایا کہ مرن چکھوں بھچیاں روٹیاں کسے نون نہیں اپڑ دیاں۔ جیوندے سادھاں دی سیوا کرو۔

تلونڈی:

لاہور توں چل کے بھائی مردانا اتے گورو نانک صاحب جی تلونڈی پہنچے۔ ماییاں نون ملے، بڑا دل، ونھ دَرش سی۔ بردھ ماییاں دا اکواک پُتر۔ اج اوہ اچن چیت آ ملدا ہے گیروئے چولے وچ۔ سادھواں دے روپ وچ بڈھے ماییاں لئی ایس تون ودھیک ہنیر ہو رکیہ پینا سی؟

گورو نانک صاحب جی نے دیس دے لکھاں کروڑاں غریب بندیاں دی ترس جوگ حالت اپنے ماییاں دے سامنے رکھی، اوہناں دی اوس بردھ عمرے کجھ چر سیوانہ کر سکن دی مجبوری بیان کیتی، اتے اوہناں پاسوں ودائیگی دی پرواگی لے لئی۔ بھائی مردانے سمیت چل پئے۔ شرادھ اہجے ادھے کوہی مئے سن۔

سید پور ملک بھاگو دا سرا دھ:

تلونڈی توں چل کے چوہڑکانے دے رستے سید پور پہنچے۔ شہرتوں لہندے پاسے میل کو باہر جائے۔ اکانت تھاں سی، شہر دے اک غریب بھائی لالو ترکان نے بھائی مردانے اتے ستگورو جی دی پرساد آدک دی سیوا کیتی۔ سید پور دے پٹھان حاکم دا اک

اہل کاری۔ سکھ اتھاس نے اُس دا نام ملک بھاگو لکھیا ہے۔ ملک بھاگو رشوت خوری۔
 غریب لوک اوس دے ہتھوں اتھے سن۔ ملک نے اپنے پیو دا شرادھ کیتا۔ گورو نانک
 صاحب جی دی روٹی بھی ورجی گئی، پر اوہناں انکار کر دتا۔ ملک نے ایس نوں اپنی بے
 عزتی سمجھیا۔ حکومت زور نال اوس نے ستگورو جی اتے بھائی مردانے نوں منگایا۔ اتے پچھیا
 کہ تسیں میرے برہم بھوج وچ کیوں شامل نہیں ہوئے، اتے کھتری ہو کے ایس کنگال
 شودر لالو دے گھروں روٹی کیوں کھاندے ہو؟

ملک بھاگو دے خفا ہون دی اتے ستگورو جی دے جان دی خبر تڑت ہی سارے نگر وچ
 کھل گئی۔ نگر دے اینکاں زنار آکھتے ہوئے۔ اوس بھرے اکھ وچ ستگورو جی نے ملک
 نوں سمجھایا کہ غریباں توں رشوت لینی اوہناں دا لہو پین دے نکل ہے۔ ایس لہو
 وچوں براہمن اتے سادھاں نوں دان پُن کیتیاں، ایہہ کمائی حق دی کمائی نہیں بن سکدی۔
 بھائی لالو دی کمائی حق دی کمائی ہے، دساں نوہاں دی کمائی ہے، اوہ دکھ سماں ہے۔

ہر دوار وسا کھی دے پُرب سمیں:

سید پور (ایمن آباد) توں ستگورو جی نے ہندو تیرتھاں ول رُخ کیتا۔ چار گوسو
 میلاں دا پینڈا دکھن پورب دے رُخ چھے سوا چھے مہینیاں وچ ہر دوار اُپڑے۔ دو ڈھائی
 میل روز دا پینڈا۔ ایس بارے دوسا کھیاں پرسدھ ہن۔

1- اک سادھو گنگ دے کنڈھے اُتریا ہویا سی۔ اُس دے گوانڈھ ہی ستگورو جی بھی جا
 اُترے۔ بھائی مردانے نے سادھو توں اگ منگی۔ مردانے دا پرچھاواں سادھو دے چونکے
 تے جاپیا۔ چونکا بھٹیا جان کے سادھو غصے وچ مردانے نوں بلدے چونال مارن نوں پیا۔
 مردانا دوڑ کے ستگورو جی کول، پچھے پچھے اوہ سادھو۔ گورو نانک صاحب جی نے سادھو
 نوں سمجھایا کہ رب باہر لے چونکیاں نال نہیں رتجھدا، اُس دے بہن دی تھاں ہے منکھ دا
 پردا۔ ایس نوں پوتر کھو، رب نوں ساری ہی خلقت وچ ویکھو، کسے توں نفرت نہ کرو۔

2- وسا کھی والے دن آئے جاترو گنگا وچ وڑ کے چڑھدے پاسے مونہہ کر کے
 سورج ول پانی دیاں چلیاں اچھالن لگ پئے۔ ستگورو جی لہندے پاسے مونہہ کر کے پانی

اچھالن لگ پئے۔ پچھن تے لوکاں نوں سمجھایو نے کہ لکھاں میلاں اُتے پتر لوک وچ پانی
 اپڑان والا سورج، ساڈھے تن سو میلاں تے تلونڈی ساڈے کھیتاں وچ بھی پانی اپڑا سکے
 گا۔ اینکاں بندیاں نوں اپنی اُکائی دی سمجھ آگئی۔

ایہہ ذکر ہے 1 وساکھ سمت 1565 دا۔ عیسوی سال 1508 مارچ دی 28 تاریخ،
 سوموار۔ گنگا دے کنڈھے اُس یاد وچ گورو دوارہ ”نانک واڑا“ موجود ہے۔

گورکھ متا:

ہر دوار توں اُتر پورب پاسے ڈیڑھ کوسو (100) میلاں دی وٹھ تے گورکھ متا ہے۔
 اوس پاسے جوگیاں دا زور سی۔ لوک اوہناں دے سرایاں توں ڈردے سن۔ اودھر دے
 پہاڑ راجے چنڈی دیوی اگے منکھاں دا بلی دان کردے سن۔ سنگورو جی نے لوکاں نوں
 ایس دوہری تھیتا توں بچان لئی گورکھ پور دا رُخ کیتا۔ الموڑے کوٹ دوارے دے
 رستے۔ سنگورو جی دے ایس اُد نال لوکاں دے دلا توں جوگیاں دا ڈبھو اُتر گیا۔
 جوگیاں دا اڈاپٹیا گیا اُس دانام ”نانک متا“ پرسدھ ہو یا۔

ایودھیا:

گورکھ پور توں دکھن پورب پاسے 180 میلاں دی وٹھ تے ہے اجودھیا، رام چندر
 جی دا جنم، شہر، بھائی مردانا اتے گورو نانک صاحب جی رتھیاں دے جنگل وچوں دی لنگھ
 کے کتک سمت 1565 وچ ایودھیا پہنچے۔ ایودھیا وچ بیراگی سادھو بہت رہندے سن۔
 جدوں گورو نانک صاحب جی ایودھیا پہنچے، ہندو جنتا لئی اوہ ات پیارا دیہاڑا نیڑے آرہیا
 سی۔ جدوں ٹلسی دا جنم ہو یا، جدوں رام چندر جی بارہاں سالان دے بنواس پچھوں ایودھیا
 وچ واپس آئے۔ اتے تدوں دھن دولت دی دیوی ہھی دی پوجا کیتی جانندی ہے۔ ٹلسی
 دی پوجا رام چندر جی دی مورتی دی پوجا، اتے دھن۔ دولت دی دیوی ہھشی دی پوجا۔
 ایہہ سی اُچے توں اُچا دھرم، جو سبھ دے ساہمنے سی۔ سنگورو جی نے بیراگی سادھواں اتے
 ہندو جنتا نوں پتھراں مورتیاں اتے پودیاں دی پوجا توں ورجیا اتے اک پر ماتما دا سمرن

کرن ول پریریا۔ ایہہ ذکر عیسوی سن 1508 دا ہے، مہینہ اکتوبر دی تقریباً 19 تاریخ۔

پریاگ:

ایودھیا توں دکن پاسے پچاسی (85) گو میلاں دی وتھتے ہے۔ ہندوواں دا پرسدھ تیرتھ پریاگ، مغل بادشاہاں نے ایس دا نام الہ آباد رکھ دتا سی۔ پریاگ اوس ٹکانے تے ہے جتھے گنگا اتے جمنا ندیاں ملدیاں ہن اتے جتھے سرسرتی ندی دا گپت سنگم منیا جاندا ہے۔ ایس نوں تریبئی کہیا جاندا ہے، بھاوتنن پرواہاں دا اکٹھ ماگھی دے موقعے تے تریبئی دا اشان ہندوواں واسطے بڑا مہاتم رکھدا ہے۔ تقریباً 27 دسمبر نوں ماگھی سی۔ سوا گو دو مہینے رھندے سن۔ سبھ دن ایودھیا ٹھہر کے ستکورو جی پریاگ نوں چل پئے۔ تریبئی دا اشان کر لئی ماگھی دو موقعے تے دوروں دوروں اینکاں ہندو پریاگ آ اکٹھے ہوئے۔ گورونانک صاحب جی نے اوہناں نوں اصلی سچے تے سدا ہی ہوسکوالے تریبئی اشان دی جاچ سکھائی، ایہہ ذکر ہے سن 1508 دے دسمبر دے اخیر لے دناں دا۔

بنارس کانشی:

ہندوواں دا پرسدھ تیرتھ بنارس پریاگ توں پینٹھ (65) گو میل پورب ول ہے۔ کانشی شو جی دی نگری ہے۔ ہندوواں دیاں ست پوتر پُریاں وچوں اک پُری۔ شو اپاشک راتری نوں شو دی یاد وچ سبھ توں ودھیک پوتر مندے ہن۔ شور راتری ہر سال پھگن صدی 14 نوں آؤندی ہے۔ شو دی پیاری دُگا دی ایہہ منگل مئی رات ہے۔ سن 1509 دی شور راتری نوں فروری دی تقریباً 19 تاریخ سی۔ جنوری 1509 دے شروع وچ پریاگ توں چل کے گورونانک صاحب جی بنارس اوس سمیں پینچے جدوں شو راتری منان دیاں تیاریاں ہو رہیاں سن۔ بنارس دے ”نقشہ محل“ وچ جا ڈیرہ کیتا۔ اوتھے ہن گورودوارہ ہے ”گورو کا باغ“ ہندو لوک ایہہ من رہے سن کہ کانشی وچ مرن والے نوں مُکتی مل جاندی ہے۔ گورونانک صاحب جی نے شردھا لوواں نوں سمجھایا کہ مایا دے بندھناں توں مُکتی دا اکواک سادھن ہے پر ماتمادی بھگتی۔

بنارس توں ہی ستکورو جی نے ایہناں بھگتاں دی بانی دا اُتارا کر کے اپنے کول رکھ لیا۔ جس وچ کبیر جی رو داس جی راما ندر جی، سین جی، پپا جی شامل ہن۔

گلیا:

بنارس توں سوا گوسو (100) میل پورب پاسے۔ اتھے پتراں دی گنتی لئی ہندو سجن پنڈ (جواں دے آٹے دے گھیرے) دان کردے ہن۔ ایس تیرتھ اُتے اکھ و ساکھی سمیں ہندا ہے۔ سن 1509 دی وساکھی 27 مارچ نوں سی، دن منگل وار، بھائی مردانا تے ستکورو جی وساکھی سمیں گلیا پہنچ گئے۔ کیرتن دی راہیں لوکاں نوں منکھا سریر دی انتم کرپا بارے صحیح رستہ سمجھایونے۔

کامروپ (آسام) دیس نوں:

ایس دیس وچ کاما کھیا دیوی دا استھان ہے۔ پرانے سمیں ایہہ دیس جنتر منتر ٹونے آدکاں لئی بہت بدنام سی۔ ایس دا پردھان نگر گواہٹی ہے۔ آسام وچ پر بت دھارا بہت ہن جتھے وکھ وکھ قبیلے وسدے ہن۔ زر جورو زمین دی ملکیت دی خاطر ایہناں قبیلیاں دے پر سپر ویر و رودھ بہت سن۔ ایہی علاقہ سی واس مارگ دا گڑھ۔ اتھے ہی سی گوانڈھ قبیلیاں دے بندیاں دا شکار کھیڈ کے فخر کرن دا رواج۔

گرواٹ دے ات ڈوگھے ٹوئے وچ پئے اوہناں لوکاں نوں منکھا جیون دی قدر سکھان لئی ستکورو جی نے گلیا توں گواہٹی دا رخ کیتا۔ گلیا توں جگن ناتھ پوری چار گوسو میل ہے۔ گواہٹی ولوں دی آؤن نال اٹھ سومیل دے قریب پینڈا ودھیک ہو گیا۔

وام مارگ انوسار وام مارگیاں دا سبھ توں سریشٹ دن اکنک دی میا (دیوالی) ہے۔ اوس موقعے تے اکٹھے ہو کے ایہہ لوک بڑا اُتساہ کردے ہن۔ گواہٹی دا ”یونپٹھ“ مندر ایہناں دا کیندری استھان ہے۔ گورو نانک صاحب جی گلیا توں چل کے گواہٹی دیوالی دے موقعے تے پہنچے۔ وساکھی (27 مارچ) نوں گلیا سن، دیوالی 23 اکتوبر نوں سی۔ گلیا توں گواہٹی پنج سومیل ہے۔ لوڑ انوسار کئی ولے مارن دا پینڈ رلا کے چھے گوسومیل سمجھ

لوو۔ ستکورو جی نے ایہہ پینڈا 2001 دناں وچ مُکنا سی۔

بہار، بنگال، آسام اُڑیسے دے وام، مارگی مندراں وچ مدرا ماس میتھن دا پرچار سی۔ گورو نانک صاحب جی نے ایہناں پرانتاں وچ سدھ آچرن اُتے زور دتا۔

گوبائی توں واپس بنگال پرانت وچ:

پہاڑی علاقہ سی، گورو نانک صاحب جی گوبائی توں سدھے پورب پاسے منی پوری کوہیما آدک نگران وچوں دی دکھن ول اسھل پینچے۔ ایتھوں کچھم دا رُخ کر کے سلچر کریم گنج آد لنگھدے ہوئے سلھٹ اپڑے۔ سلھٹ اسھل توں اک سو چالی میل کچھم پاسے ہے۔ سلھٹ گورو نانک صاحب جی دے آگمن دی یاد وچ گورودوارہ ہے۔

بنگال پرانت وچ لوک زیادہ تر دُرگاہ دے پجاری سن۔ آسام توں سوا گوسومیل ڈھا کے ستکورو جی دی یاد وچ گورودوارہ ”چرن پاڈکا“ ہے۔ بنگال دے شہر ندیاں وچوں گورو نانک صاحب جی نے بھگت جئے صاحب جی دے دوشب دے لئے۔ اک شبد درج ہے گورو گرنتھ صاحب دے گوجری راگ وچ، دوجا مارو وچ۔

ستکورو جی اپنے مڑے پروگرام انوسار بنگال دے پنڈ پینڈ وچ ٹھہر کے لوکاں نوں دُرگا دی پوجا اتے چھوٹے دے بلی دان ولوں ورج کے پر ماتما دی بھگتی ول جوڑن دا جتن کردے رہے۔ بنگالی یوک دُرگا پوجا دا دیہاڑا بڑا پوتر مندے ہن۔ ایہہ تہوار چیت صدی اشٹی تے نومئی نوں منایا جاندا ہے۔ (اپریل 1510 سی تداں)

کتک دی مسیا (23 اکتوبر 1509) نوں ست گورو جی دے پنڈاں اتے شہراں ندیاں، بردوان، بایشور، میدن پور آد وچوں دی لنگھ کے لوکاں نوں دُرگا پوجا ولوں ورجیا۔ میدنی پور وچ ستکورو جی دا گورودوارہ موجود ہے۔

جگن ناتھ پوری:

میدن پور توں جگن ناتھ پوری دکھن۔ کچھم پاسے دو گوسومیل جون 1510 وچ بھائی مردانے سمیت ایتھے پینچے۔ ہاڑ صدی دو جی دی تھ پاترا دے دن سن تداں۔ جون دی

تقریباً 7 تاریخ۔ جگن ناتھ دی مورتی دی پوجا سمیں اکٹھے ہوئے شردھالواں دے بھرے اکٹھ وچ سنگورو جی نے سمجھایا کہ ایہہ مورتیاں منکھ دے اپنے ہتھیاں دیاں بنیاں ہونیاں ہن، ایہہ جگت دا ناتھ نہیں ہو سکدیاں۔ جگت دا ناتھ اکو ہی ہے جیس نے ایس جگت نوں پیدا کیتا ہے۔ اوس دی صفت صلاح اوسدی آرتی ساری قدرت وچ ہو رہی ہے۔ مورتیاں اگے نک رگڑن دے تھال اوس سر جہار دی یاد وچ جڑیا کرو۔

مندر دے ساہمنے جتھے سنگورو جی نکلے سن، اوتھے اوہناں دے آگمن دی یاد وچ استھان “منگموٹھ” بنیا ہویا ہے۔

پُری توں کُڑا پے:

پوری توں پنڈراں کومیل پچھم ول گیاں چلکا جھیل شروع ہو جاندی ہے۔ گورو نانک صاحب جی سن 1510 دے جون وچ پوری توں چلکا جھیل دے نال نال چل پئے۔ اُڑیے توں لے کے رامیش ورتک پوربی سمندر دے نال دے علاقے نوں دراوڑ آکھدے سن۔ دراوڑ بھاشا وچ کمان نوں ”بھیل“ آکھدے ہن، ایس توں تیر کمان ورتن والے لوکاں دا نام بھی ”بھیل“ پرسدھ ہویا۔ پوری توں اگانہہ رامیش ورتک گورو نانک صاحب جی نوں اجیہے اینکاں بندیاں نال واہ پینا سی۔ سنگورو جی ایہناں ”بھیلاں“ وچوں دی لنگھ تڑے، تے اوہناں غریباں نال سانجھ بناؤندے گئے۔ گورو نانک جی دا نشانہ ایہہ سی کہ منکھتا دی نیویں توں نیویں پدھرتے پنچے ہوئے لوکاں تک بھی اپڑنا ہے تے اوہناں نوں زندگی دا صحیح راہ دکھانا ہے۔

پنڈ پنڈ ٹھہردے ہوئے بیض واڑے پنچے، پوری توں چار سومیل بیض واڑے توں گنٹور نوں جاندے ہوئے رستے وچ پنڈے نر سنگھ دے مندر اپڑے۔ اوہناں لوکاں نوں پرماتما دے بھجن اتے خلقت دی سیوا دا راہ دس کے اگانہہ گنٹور اپڑے۔ بیض واڑے توں 30 کومیل۔ گنٹور توں کُڑا پے پنچے 170 کومیل دی وتھ تے رستے وچ سنگورو جی نوں اینکاں ایسے لوک ملے جیہناں نے گلاں وچ پتھر دیاں جُتیاں لٹکائیاں ہونیاں سن۔ اوہ لوک ایس نوں راج چندر جی دی جُتی مندے سن۔

ایزکاں بندے گنیش دے بھی اُپاشک ویکھو نے جو اوس دی مورتی اپنی چھاتی اُتے لٹکائی پھر دے سن۔ ستکورو جی نے ایہناں لوکاں نوں پر ماتما دے سمرن ول پریریا۔

ہاڑ صدی 2 نوں ستکورو جی جگن ناتھ پوری سن۔ اوہوں دیوالی دے موقعے تے گراپے اپڑے۔ گراپے وچ گورو نانک صاحب جی دی دھرم سال موجود ہے۔ ایہہ دیوالی سن 1510 دی سی۔ سن 1509 دی دیوالی نوں ستکورو جی آسام دے شہر گوبائی وچ سن۔ گوبائی توں گراپے تک پینڈا ڈیڑھ کُو ہزار میل ہے۔

کوڈا بھیل:

سکھ قوم دا بچہ بچہ کوڈے دا نام جاندا ہے۔ ان اُبجیو دھرتی توں کڈھے ہوئے وچارے بھیل لوک مانس۔ کھانے بن تے مجبور کیتے گئے سن۔ بھائی مردانا اتے گورو نانک صاحب جی اوہناں مانس کھانے بندیاں نال پیار کرن لئی اوہناں دے سینکڑے میلاں دے جنگلی پہاڑی بنجر دیس وچوں دی لنگھ ترے۔ جدوں گورو نانک صاحب جی بھیلیاں دے علاقے وچوں لنگھدے ہوئے کتے اجاڑ جیہی وچ پہنچے، مردانا کسے کارن ستکورو جی توں رتا لانجھے دُریڈا چلا گیا۔ تاں کوڈے نے اوس نوں پھڑ لیا۔ مردانے دے کجھ چرنہ پہنچن تے گورو نانک صاحب جی نے اوس دی بھال کیتی۔ بھال کردیاں اوہناں مردانے نوں کوڈے دے قبضے وچ جا لہھیا۔ کوڈا مُنکھتا دی ات نیویں پدھرتے اپڑ چکا ہو یا سی۔ ”ساؤ“ سماج دا جو کوئی بھٹلا۔ بھٹکلیا بچہ اوس دے ٹیٹے چڑھدا سی تاں اوس نوں مار کے کھانوں بھی فرق نہیں سی کردا۔ ستکورو جی دے چہرے دا جلال ویکھ کے اوس دے دل دی کٹھورتا دور ہو گئی، ستکورو جی نے اوس نوں ”ساؤ“ سماج دے انیائے بھرے سلوک دا مرداں وانگ ٹاکرا کرن دے راہے پایا تے آدم خوری دے گھر گلگرم ولوں ہٹکلیا۔

گراپے توں رامیش ورتک:

گراپے توں رامیش ورتکریا سوا چار سو میل ہے۔ ستکورو جی نے 1510 دی دیوالی توں پچھوں رامیش وردا رُخ کیتا۔ گراپے توں اگانہہ پالی پور تروپتی، کانچی ورم، پانڈی

چری کنہکونم، تجور، ترچنا پٹی، پالم کوٹا آدمک نگران توں ہندے ہوئے ستگورو جی مدوری پنچے۔ پالم کوٹے گنیش دا جنم ہو یا منیا جاندا ہے۔ مدورے وچ میناچی دیوی دا بڑا پرسدھ مندر ہے۔ پانڈی چاری وچ وشنودی مورتی ”پدم ناہجھ“ دا مندر بنیا ہو یا سی۔ گورو نانک صاحب جی نے لوکان نوں مورتی پوجا ولوں ہٹا کے پر ماتما دی بھگتی ول پریریا۔ تبحر وچ گورو نانک صاحب دیدھرم سال بنی ہوئی ہے۔

رامیش ور:

مدورے توں رامیش ور اک سومیل دے قریب دکھن۔ پورب پاسے پامین دوپ وچ اک پرسدھ ہندو مندر ہے۔ ہندوواں دانسچا ہے کہ اتھے رام مندر سی ہے۔ ہندوواں دانسچا ہے کہ اتھے رام چندر جی نے پل بھن سمیں شو لنگ استھان کیتا سی۔ رامیشور دی پہلی یاترا چیت صدی پنچی نوں سی من 1511 دے مارچ دی 5 تاریخ ستگورو بھائی مردانے سمیت 5 مارچ 1511 نوں رامیش ورسن۔

سنگھلا دیپ نوں:

رامیش ورتوں ستگورو جی سنگھلا دیپ نوں چل پئے۔ ایہہ اک ٹاپو ہے، رامیش ورتوں صرف 14 میل۔ ایہہ سفر جہاز تے کرنا پیندا ہے۔ کچھی تے اتری علاقے توں ہندے ہوئے ستگورو جی پورب پاسے شہر وٹلمالی اپڑے۔ اتھو ٹیا کلم اج کل ایس دا نام مثالا۔ ایہہ سی راجا شو ناہجھ دی راجدھانی۔ اوس ویلے تک سنگھلا دیپ 18 رجواڑیاں وچ ونڈیا جا چکا سی۔ ٹیا کلم توں 20 کومیل دکھن پاسے کینڈی (کھنڈی) شہر ہے۔ لاہور نو اسی بھائی من سکھ ایہناں ہی شہراں وچ وپار کرن آیا کردا سی۔ راجا شو ناہجھ نوں بھائی من سکھ پاسوں ہی گورو نانک صاحب جی دے مت دی سوجھ پئی سی۔

مارچ 1511 وچ رامیش ورتوں چل کے گورو نانک صاحب جی منی وچ ٹیا کلم پنچے۔ کدی سادھواں دل ٹھگی توں ڈیرے ہوئے راجے شو ناہجھ نے ستگورو جی دی پرکھ واسطے کئی موہنیاں بھجیاں، پر اوہ ستگورو جی اُتے اپنا اثر نہ پاسکیا۔ راجے نوں نسچا بھج گیا۔

آکے درشن کیتے سو۔ کجھ دن ستکورو جی اوتھے ٹھہرے۔ اتنے نوں سُوامی کارتیکے دی یاترا والا دل آگیا۔ ستکورو جی نے لوکاں نوں پر ماتما دی بھگتی ول پریریا۔ 18 جوڑیاں دے راجیاں نے سونا بھ نوں مُڑ اپنا سردار من لیا۔ کارتیکے دے میلے توں پچھوں گورو نانک صاحب جی باقی دے رجوڑیاں وچ بھی گئے اک سال دے قریب سَنگھلا دیپ وچ رہے۔ اپریل من 1512 وچ اوتھوں واپس مڑے۔

بمبئی پرانت ول:

سَنگھلا دیپ توں جہاز دی راہیں ستکورو جی بھائی مردانے سمیت پچھمی کنڈھے تے کوچین پہنچے۔ کوچین وچ گورو نانک صاحب جی دا گورو دوارہ ہے۔ ایٹھوں پال گھاٹ جتھے شو جی دا جنار دن مندر ہے۔ کوچین توں 90 میل اُتر پاسے پال گھاٹ توں 35 میل اُتر دے رُکھ نیل گری دے علاقے وچ ایٹھوں 70 کُو میل اُتر پاسے شہر رنگاپٹن۔ ایہہ شہر میسور توں ست میل اُتر پاسے ہے۔ سبھ لوکاں نوں پر ماتما دی بھگتی ول پریردے ہوئے ماکار جُن مندر ول رُخ پونے دو کُو سو میل اُتر پچھم رُخ تے نگر پاندھر پور جتھے بھگت نام صاحب جی نے اپنی عمر دا بہتا حصہ گزاریا سی ایٹھوں بھگت جی دی بانی دا اُترا کیتونے۔ پاندھر پور توں 45 کُو میل اُتر پورب پاسے باری پہنچے۔ بھگت ترلوچن جی باری دے رہن والے سن۔ ترلوچن جی دے شہد ایٹھوں لئے۔ باری توں پونے 120 میل دے قریب پچھم ول۔ اتھے بھیم شنکر پرسدھ جوتی لنگ مندر ہے۔ لوکاں نوں شو پوجا ولوں درجدے ہوئے پونے توں امر ناتھ دے رستے ناسک ول۔ امر ناتھ شو راتری دا میللا بھگن صدی 14 نوں۔ ایٹھوں ناسک 60 میل۔ وساکھی دے میلے تے 28 مارچ نوں ایٹھوں ستکورو جی ناسک پہنچے۔ ناسک توں تریمبک مندر، ناسک توں 20 میل دکھن پچھم۔ اتھے ہر باراں سالاں پچھوں کُنھ دا میللا لگدا ہے۔ ناسک توں 100 میل پورب پاسے شہر اورنگ آباد نوں۔ اوتھے 12 شو لنگ مندراں وچوں دھرنیش ورا مندر ہے۔ لوکاں نوں پر ماتما دی بھگتی ول پریریا۔ اوتھوں اجین نوں۔ اوتھے بھی ”مہا کال“ مندر شو لنگ مندر ہے، اوتھے گئے۔ اورنگ آباد توں بُربان پور دے رستے 120 میل ”اوانکار“ مندر۔ اوانکار

توں 70 میل اتر پاسے شہر اجین۔ کنھ دے پرسدھ چار میلیاں وچوں اک میلا اتھے لگدا ہے۔

اجین توں دوارکا نوں:

اجین توں پچھم پاسے دیش کاٹھیا واڑ، جتھے سمندر دے کنڈھے تے دو پرسدھ تیرتھ سومناتھ اتے دوارکا ہن۔ اجین توں سومناتھ ول پرتے۔ اجین توں بڑودا ڈیڑھ سومیل، پچھم ول۔ اگانہ بہاولنگر 70 کومیل تے اگانہ پالی ٹانا 35 کومیل۔ پالی ٹانے وچ جین مت دا پرسدھ مندر ہے۔

جین مندر:

گورو نانک صاحب جی پالی ٹانے پنچے، جدوں جینی سادھواں دے اخیر لے اوتار مہاویر دا جنم دن آرہیا سی۔ ایہہ ذکر ہے سن 1514 دے اگست مہینے دا۔ گورو نانک صاحب جی دی چرچا جینی سادھو انھی نال ہوئی سی۔ سگھلا دیپ توں پالی ٹانے تک ستکورو جی نے 1600 میل دے قریب پینڈا کیتا۔ اپریل 1512 وچ چل کے اگست 1514 وچ پالی ٹانے پنچے سن۔

جینی سادھواں نوں ستکورو جی نے اشان۔ گچیل جیون ولوں ورجیا تے سمجھایا کہ جیو حصہ دے وہم وچ پے کے پانی پاسوں اتنا سنگنا جیون دا غلط رستہ ہے۔

سومناتھ:

پالی ٹانے توں 100 کومیل دکھن پچھم پاسے سمندر دے کنڈھے تے سومناتھ دا مندر ہے۔ ایس تھان اک مشہور شولنگ سومناتھ نام دا ہے۔ اتھے کرشن جی سمیت جادو گل داناس ہو یا سی۔

جونا گڑھ:

سومنا تھ توں جونا گڑھ دے رستے سنگورو جی سُداما پوری دوارکا نوں روانہ ہوئے۔
جونا گڑھ سنگورو دے آگمَن دی یاد وچ گوردوارہ ہے، چرن پاڈکا۔

سُداما پوری:

سومنا تھ توں 100 کُومیل اُتر پچھم پاسے سمندر دے کنڈھے تے پور بندر ہے۔
سُدامے دے نام توں ایہہ تھاں سُداما پوری مشہور ہو گیا۔ ایتھوں 60 میل اُتر پچھم پاسے
دوارکا ہے۔

دُوارکا:

گورونانک صاحب جی پالی ٹانے تے سُداما پوری دے رستے دوارکا پہنچے۔ ایہہ نگر
چرتک جادواں دی راج دھانی رہی ہے۔ دوارکا توں 3 کوہاں تے ”ناگ سور“ شو لنگ مندر
ہے۔ دوارکا وچ کرشن جی دی بھی ”رَنچھوڑ“ مورتی ہے۔ سنگورو جی نے اودھر دے لوکاں
نوں شو لنگ پوجا اتے مورتی۔ پوجا ولوں ورج کے پر ماتا دی بھگتی ول پریریا۔

دوارکا توں پنجاب نوں واپسی:

ریاست کچھ وچ وام مارگیاں دا پرچار بہت سی۔ پرسدھ نگر انجار اتے بُج۔ سنگورو
جی نے اوہناں لوکاں نوں وکاری جیون ولوں ہٹا کے پر ماتا دی بھگتی اتے خلقت دی
بھلائی ول پریریا۔ ریاست کچھ دے نگر بُج وچ سی، وام مارگیاں دا مندر۔ دوالی
نوں ایہہ لوک اپنا سبھ توں وڈا پُرب مندے ہن۔ بُج نگر پالی ٹانے توں 330 میلاں
دے قریب ہے۔ بھادروں صدی 4 نوں سنگورو جی پالی ٹانے سن۔ دیوالی دے موقعے
تے بُج شہر وچ۔

بیس نگر:

انجارتوں 150 میل پورب ول بیس۔ نگر جتھے مانسراتے بھنج اڈیاردے تیرتھ ہن۔
کچھی بھارت دے ہندو ایہناں تیرتھاں تے پنڈ بھراندے ہن۔ ستگورو جی بیس نگر پنہنج کے
لوکاں نوں پر ماتما دے سمرن، ماییاں دی سیوا اتے خلقت دی بھلائی دا اُپدیش کیتا۔

آبُو پربت جیمینی سادھ:

بیس نگر توں 60 میل اُتر پاسے آبُو پربت جتھے جیمینی سادھاں دے مندر ہن، گورو
نانک صاحب جی نے اوہناں سادھاں نوں کچیل جیون ولوں ور جیا۔

ناتھ دُوارہ:

آبُو پربت توں 60 میل پورب پاسے اُدے پور، اُدے پور توں 25 میل اُتر پورب
پاسے ناتھ دوارہ۔ ستگورو جی سن 1514 دی دوالی سمیں ریاست کچھ وچ سن۔ ناتھ
دوارے 1515 دیاں ہولیاں وچ پنہنے۔ ہولی پھگن صدی 15 دا تہوار ہے۔ ناتھ دوارے
کرشن جی دا مندر ہے، مورتی ہے، گوردھ دھاری۔ گورودھن پربت نوں چُگیا ہو یا گورو
نانک صاحب جی نے لوکاں نوں سارے جگت دے کرتار تے ساری سرسٹی نوں سہارا دین
والے پر ماتما دی بھگتی ول پریریا۔

اجمیر:

ناتھ دوارے توں 40 میل پورب پاسے قلعہ چتوڑ ہے۔ چتوڑ توں ہندے ہوئے
گورو نانک صاحب جی اجمیر نوں چل پئے جو چتوڑ توں 100 میل اُتر پاسے ہے۔ اتھے
مسلماناں دے پرسدھ پیر خواجہ معین الدین چشتی دا مقبرہ ہے۔ پیر دی خانقاہ تے
مقبرے نوں ”خواجہ صاحب دی درگاہ“ آکھدے ہن۔ اتھے ہر سال میلا لگدا ہے، چیت
صدی 14 نوں اوس نوں چکریاں دا میلا آکھدے ہن۔ ستگورو جی اوس میلے سمیں اجمیر
اُپڑے۔ مریداں نوں اتے مجاوراں نوں روضے مقبرے پوجن توں ورج کے خدا دی

بندگی ول پریریا۔

پشکر تیرتھ:

اجیرتوں 7 میل اتر پاسے پشکر ہندوواں دا پرسدھ تیرتھ۔ اوتھے وساکھی دے موقعے تے میلا لگدا ہے۔ گورو نانک صاحب جی وساکھی سمیں پشکر پنچے۔ سن 1515 دی وساکھی چیت صدی 14 نوں سی۔ پھگن صدی 15 نوں ست گورو جی ناتھ دوارے سن جو پشکر توں 140 میل دے قریب ہے۔ پشکر دے پانڈیاں دے کتھن انوسار پشکر دے اشنان توں پناں کسے دی بھی تیرتھ۔ یاترا سہل نہیں ہندی۔ ستگورو جی نے لوکاں نوں سمجھایا کہ صرف جل نال سریرنوں دھوتیاں من صاف نہیں ہوسکدا۔

گوکل متھرا بندرا بن:

پشکر توں آگرے ہندے ہوئے ستگورو جی گوکل متھرا بندرا بن پنچے۔ ایہہ سارا پندھ 234 میلاں دے قریب سی۔ بھادروں صدی 7 نوں کرشن جی دا جنم دن ہے۔ چار مہینیاں وچ 235 میل دا پنڈا کیتا۔ ستگورو جی جمنا دے کنڈھے بسرانت گھاٹ تے ٹھہرے سن۔ اوتھے ہن ہر سال کتک دی پورن ماشی نوں میلا لگدا ہے۔ ستگورو جی نے لوکاں نوں سبھ دے سر جہار ٹھاگر دی بندگی ول پریریا، اتے مورتیاں دی پوجا ولوں ورجیا۔

گرکھتیر:

متھرا توں دلی دے رستے گرکھتیر نوں متھرا توں دلی 100 میل مجنوں دے ٹلے ٹھہرے سن۔ ستگورو دی یاد وچ ہن اوتھے گورو دوارہ ہے، چاندنی چوک توں 3 میل دلی توں پانی پت 50 میل۔ شیخ شرف دے اک جانشین شیخ طاہر نال چرچا۔ شیخ شرف ایران وچ پیدا ہو یا سی، پانی پت آ گیا سی۔ اتھے 30 اگست سن 1332 نوں ایس دا دیہانت۔ پانی پت وچ مقبرہ پرسدھ ستگورو جی نے لوکاں نوں قبر پرستی ولوں ورجیا۔

ستگورو جی اگست نوں متھرا۔ متھرا توں پانی پت 150 میل 30 اگست 1515

نوں گورو نانک صاحب جی پانی پت۔ پانی پت توں گرکھیتیر 40 میل۔ دوہاں دے ادھ وچ کرنال۔ اوتھے اٹکن دی یاد وچ مٹھیٹھراں وچ گردوارہ۔ گرکھیتیر توں 16 میلاں دی وٹھ تے پہویا۔ پہوئے توں گرکھیتیر پہنچے سن۔ ایتھوں میسا توں اک دن پہلاں میلا لگدا ہے جیس ہندو سجن دا مرن ویلے دیوا۔ وٹی نہ ہو سکے اوس دی کرپا پہوئے کرائی جاندى ہے۔ ستکورو جی پہوئے پہنچے، اسو دی چودس نوں، ستمبر دی تقریباً 13 تاریخ۔ اگلے دن سورج گرہن دا میلا سی۔ لکھاں ہندو اوس دن گرکھیتیر اکٹھے ہندے ہن۔ ستکورو جی نے لوکاں نوں سمجھایا کہ گرہن اک سادھارن جیہی قدرتی گھٹنا ہے۔ ایتھے کسے متھے ہوئے دیوتے دے بھادی کوئی پتا نہیں آبنی جو تہاڈے دان پُن نال دور ہووے گی۔
 متھراتوں کیرکھیتیر تقریباً 188 میل پنیڈا۔ ایہہ پنیڈا 36 دناں وچ کیتا۔

سرسا:

پانی پت توں 120 میل پچھم پاسے سرسا۔ سرسے دے پیر بھی پرسدھ۔ گورو نانک صاحب جی 13 ستمبر نوں گرکھیتیر۔ ایتھوں جیند دے رستے نوں۔ گرکھیتیر توں جیند 50 میل جیند توں سرسا 70 میل۔ جیند وچ ستکورو جی دی یاد وچ گورو دوارہ ہے۔ روزیاں دے دناں سرسے آئے۔ س 1515 دے روزے اکتوبر دے ادھ وچ گورو ہوئے۔ لوکاں نوں سمجھایو نے کہ نیک کمائی، تھ دی بندگی اتے خلقت دی سیوا نال اپنے واسطے ایتھے ہی بہشت بناؤ۔

سلطان پور:

سرسے توں 135 میل اتر پاسے سلطان پور نومبر دے آخر وچ سلطان پور پہنچے۔ کتنی گُو خوشی ہوئی ہووے گی بابے نانک جی نوں، بھائی جے رام جی نوں، نواب دولت خان نوں سلطان پور دے پرانے ست سنگیاں نوں، اتے سلطان پور واسیاں نوں۔ ایہہ دسنا قلم دی طاقت توں پرے ہے۔

گل سفر:

گورو نانک صاحب جی سن 1507 دے اگست دی تقریباً 30 تاریخ نوں پہلی اُداسی تے چیلے سن۔ سن 1515 دے نومبر دے آخر تے واپس آئے۔ پہلی ”اُداسی“ سوا اٹھ سالوں دی سی۔ سنکھلا دیپ دے اک سال دے سفر نوں وکھرا رکھ کے، سارے پینڈے دا اندازہ۔

60 میل	سلطان پورتوں لاہور
40 میل	لاہورتوں تلونڈی
50 میل	تلونڈی توں سید پور
400 میل	سید پورتوں ہر دیار
80 میل	ہر دیارتوں الموڑا
70 میل	الموڑا توں گورکھ متا
180 میل	گورکھ متا توں اجودھیا
75 میل	ایودھیا توں پریاگ
65 میل	پریاگ توں بنارس
125 میل	بنارس توں گنیا
600 میل	گنیا توں گوبائی
280 میل	گوبائی توں سلہٹ
135 میل	سلہٹ توں ڈھاکہ
130 میل	ڈھاکے توں ندیا
60 میل	ندیے توں میدن پور
200 میل	میدن پورتوں پوری
400 میل	پوری توں بیض واڑا
30 میل	بیض واڑے توں گنٹور
170 میل	گنٹورتوں گڑاپا
425 میل	گڑاپے توں رامیش ور

3575 میل

جوڑ

سنگھلا دیپ دا اک سال دا سفر چھڈ کے کوچین تک جہاز تے اگانہ

60 میل کوچین توں لال گھاٹ

35 میل لال گھاٹ توں نیل گری

70 میل نیل گری توں رنگا پٹم

250 میل رنگا پٹم توں ملیکار جن مندر

175 میل ملیکار جن مندر توں پاندھ پور

45 میل پاندھ پور توں باری

120 میل باری توں پونا

100 میل پونے توں ناسک

100 میل ناسک توں اورنگ آباد

120 میل اورنگ آباد توں اوانکار مندر

70 میل اوانکار توں اجمین

150 میل اجمین توں بڑودا

70 میل بڑودے توں بھاوگر

34 میل بھاوگر توں پالی ٹانا

100 میل پالی ٹانے توں سومنا تھ

160 میل سومنا تھ توں دوارکا

15 میل دوارکا توں اوکھا مندر

25 میل پھر جہاز تے مانڈلی بندر

35 میل مانڈلی بندر توں بھوج

30 میل بھوج توں انجار

150 میل انجار توں بیس نگر

60 میل بیس نگر توں آبو

85 میل	آبوتوں ناتھ۔ دوارہ
40 میل	ناتھ دوارے توں چتوڑ
100 میل	چتوڑ توں اجمیر
7 میل	اجمیر توں پُشکر
235 میل	پُشکر توں متھرا
100 میل	متھرا توں دلی
50 میل	دلی توں پانی پت
40 میل	پانی پت توں گرکھیتیر
50 میل	گرکھیتیر توں چیند
70 میل	چیند توں سرسا
135 میل	سرسا توں سلطان پور

جوڑ 6137 میل

ایہہ سارا سفر سواست سالوں وچ کیتا۔ جے سنگھلا دیپ وچ 1 سال دا پینڈا 400 میل مٹھ لیے تاں سنگوروجی نے پہلی ”اُداسی“ وچ 6500 میل دے قریب سفر کیتا۔ پہلی ”اُداسی“ سوا اٹھ سالوں دی 3015 دناں دی۔

کرتا پور وسانا، تے دوجی ”اُداسی“

سلطان پور توں تلونڈی:

کچھ دن بابا نانک جی پاس ٹھہر کے ماییاں نوں ملن لئی تلونڈی نوں 1515 دا مہینہ دسمبر۔ اوہ خوشی جو ماییاں نوں ہوئی ہووے گی بیان کرنی قلم دی سمرتھا توں دور پرے۔ بابا کالو جی دی عمر اوس ویلے 75 سال۔ سنگوروجی دی عمر ستالی سال۔ سنگوروجی دی عمر ستالی سال۔

پکھو کے:

ماتا پتا پاس کچھ دن ٹھہر کے پروار نون ملن پکھو کے رندھاوے اپنی ساری تعلیم دا پرچار پکے پیراں تے کرن لئی کیندری استھان بنان دا خیال۔ راوی دے کنڈھے کرتار پور وسان دا ارادہ چودھری اجتے نے اتے ہور سٹاں نے خوشی پرگٹ کیتی۔ 13 ماگھ سمت 1572 نون موڑھی گڈی سن 1516 دے جنوری دی تقریباً 9 تاریخ۔

لاہور دا رہن والا اک کھتری دُنی چند کلانور دے پرگنے دا حاکم سی۔ اوس دا نام کروڑی مل مشہور سی۔ ایس دے من وچ پہلاں ستگورو جی دے وُردھ نفرت سی، کہ گھر گھاٹ چھڈ کے اک مسلمان مرانی نون نال لے کے فقیر بن گئے سن۔ پہلاں ایس نے پنڈ وِن دے راہ وچ رُکاوٹاں پائیاں۔ پر درشن کر کے سردھالو بنیا۔ پنڈ دا پٹا لکھا کے اوس نے آپ صوبے توں تصدیق کرا لیندا۔

جدوں کوٹھے تیار ہو گئے، تاں ستگورو جی اتھے اپنے ماییاں نون لے آئے۔ بھائی مردانا بھی اپنے سارے پروار نون کرتار پور لے آیا۔

دوجی اُداسی

بھادروں صدی 15 نون سرادھ شروع ہندے ہن۔ 15 دن سرادھ۔ پھر نون راتے شروع ہو جاندے ہن۔ ستگورو جی نے ویکھیا کہ اُس علاقے دے ہندو لوک نون راتاں وچ ویشنو دیوی دے مندر دا درشن کرن چل پیندے ہن۔ ویشنو دیوی دا مندر جموں توں 27 گو میل پرے ہے۔ جدوں سن 1519 دے اسو دے نون راتے آئے، تداں ستگورو جی اچے کرتار پور وسان دے آہرے رُجھے ہوئے سن۔ سن 1517 دے سرادھ 6 ستمبر نون شروع ہو کے 21 ستمبر نون ملے جیویں پہلی ”اُداسی“ سمیں ست گورو جی پُرباں سمیں تیرتھاں اُتے اکٹھے ہوئے جاترواں نون آتمک جیون دا صحیح رستہ وکھان دا جتن کردے رہے سن، تیویں ہی ادھناں ویشنو دیوی دے مندر تے جان دا فیصلہ کیتا۔ بھائی مردانے نون نال لے کے چل پئے۔ 22 ستمبر سن 1517 دے نیڑے تیڑے دا دن سی۔

سیالکوٹ:

شہر سیالکوٹ کرتار پور توں 50 میل اتر پاسے ہے۔ جدوں ہندوستان وچ پٹھان مسلماناں نے راج قائم کر لیا، تاں عرب ایران دے کئی مسلمان پیر اسلام دا پرچار کرن واسطے ہندوستان وچ آ گئے۔ سیالکوٹ شہر وچ اک پیر حمزہ غوث نے آ ڈیرہ کیتا۔ سکھ اتہاس انوسار اک ہندو دکاندار نال ناراض ہو کے پیر نے سارے ہی شہر نوں جھوٹیاں دا شہر من کے غرق کرن لئی چلا کٹنا شروع کر دتا۔ ایہہ سن جدوں ستگورو جی کرتار پور توں سیالکوٹ دے رستے جمونوں جان لگے سن شہر واسیاں دی گھبراہٹ دور کرن لئی اوہناں پیر حمزہ غوث نوں مل کے ایس کگرم ولوں اوس نوں ورجیا۔ شہر سیالکوٹ توں کول اک ندی توں دو جے پاسے جس بیری دے پٹھ گورو نانک جی جا کے بیٹھے سن او تھے ہن اک سُندر گورودوارہ بنیا ہویا ہے۔ گورودوارے با بے دی بیر۔

جمودے رستے مندر ویشنو دیوی تے اگانہ:

ویشنو دیوی دے درشن نوں جا رہے جاترواں نوں اک پرمانتا دی بھکتی دل پریر کے ستگورو جی بھائی مردانے سمیت جمودے رستے مندر ویشنو دیوی توں ہندے ہوئے اگانہ اتر نوں چل پئے۔ کوئی کوئی جاترو ویشنو دیوی درشن توں پچھوں اگانہ امر ناتھ مندر دے درشن نوں بھی جاندے ہن۔ ایہہ شو دا استھان ہے۔ ستگورو جی دے ایس پاسے آؤن دی یاد وچ امر ناتھ مندر توں کچھ میل اُرے گورودوارہ مٹن صاحب بنیا ہویا ہے۔ شو جی دے پرسدھ اُشک جوگی سدھ لوک سُمیر پر بت اُتے بہت سماں رہیا کردے سن۔ امر ناتھ مندر دی پر بت اُتے بہت سماں رہیا کردے سن۔ امر ناتھ مندر دی پر بت دھارا توں اگلی اُچی دھارا نوں سُمیر پر بت آکھدے ہن۔ سُمیر دا ارتھ ہے پہاڑاں وچوں اُچا پہاڑ۔ جدوں گورو نانک صاحب جی امر ناتھ مندر توں ہندے ہوئے سُمیر پر بت تے ا پڑے تدوں سدھاں دی اک منڈلی نال اوہناں دا او تھے میل ہویا۔

سدھاں نال ستکورو جی دی گل بات:

اتنے پیکھڑے پینڈے قدم قدم تے جنگلی جانوراں تے ناگاں توں خطرہ کردی سردی جان رُل کے ہی پہاڑ تک پہنچیا جاسکدا اسی تے پہنچن والیاں صرف دو جنداں زربھو گورو نانک پاتشاہ اتے اوہناں دا ہر ویلے دا ساتھی مردانا۔ سدھ اوہناں دی ایہہ زربھیتا ویکھ کے دنگ ہو گئے سدھاں دے من وچ لالچ آیا کہ کیوں گورو نانک اوہناں دا مت دھارن کر لے۔ پر اوہناں دے تیاگ دا گورو پاتشاہ اُتے پر بھاو نہ پیا۔ اوہناں نوں سمجھایو نے کہ جگت اکھاڑے وچ زربھیتا لے رہے ہی گراہے جا رہے بندیاں دی اگوائی کرنی صحیح رستہ سی۔

کشمیر دے وچوں دی واپس:

کشمیر دی دھرتی پہاڑی علاقہ ہے۔ پہاڑی علاقیاں وچ منکھ توں بُت پوجا، مورتی پوجا ول چھیتی پریرنا ہندی ہے۔ کشمیر وچ مورتی پوجا تھان تھان پرچلت سی۔ کشمیر دے اُتر ول کیلاش پر بت ہے۔ کیلاش شو جی دا استھان منیا جاند اے۔ سدھ جوگی لوک کیلاش پر بت دی جاتری دھارمک کم مندے ہن۔ سدھاں جوگیاں نال واہ پین تے لوکاں وچ شو لنگ دی پوجا چل پئی۔ کشمیر و دووان پنڈتاں دی رہائش دا کیندر تھان سی۔ اوہناں دے پر بھاو پٹھ کرم۔ کانڈ تے ورن و نڈ دے کارن شوردر اکھواندے لوک اوکھا جیون پتا رہے سن۔ سو، کشمیر وچ چکر لاندیاں ستکورو جی نے چار جیون نیتیاں ولوں لوکاں نوں سچیت کیتا، مورتی پوجا شولنگ۔ پوجا کرم کانڈ شوردر اکھواندے لوکاں اُتے ودھکی۔ ستکورو جی دی یاد وچ استھان۔

1- سری نگر، شکر اچارج والی پہاڑیا تے

2- گلمرگ توں اُتر پاسے اک پہاڑی اُتے

3- ہر منکھ گنگا سری نگر اتے بارمولے دے وچکار

4- کلیان سر، کشمیر دی کپی سڑک دے 37 ویں میل توں سچے پاسے ست میلاں دی

وتھ تے ایتھوں کرتار پور نوں واپس۔ ایہہ ذکر ہے سن 1518 دے ادھ دا۔

تہجی اُداسی

حج دے سمیں مکے نوں:

سن 1518 وچ حج دا دیہاڑا مہینہ دسمبر وچ آیا سی۔ مسلمان ناواں مہینہ رمضان روزیاں دا مہینہ ہے۔ رمضان توں اگلا مہینہ ہے شوال۔ پہلی شوال نوں روزیاں توں پچھوں عید ہندی ہے۔ عید الفطر حج (مکے وچ کعبہ) ہجری سال دے اخیر لے مہینے ذوالحجہ وچ ہندا ہے۔ ذوالحجہ دی دسویں تاریخ۔ اوس دن عید الاضحیٰ سن 1518 وچ عید الفطر 10 اکتوبر نوں سی۔ 20 دسمبر نوں عید الاضحیٰ سی۔ مکے ذوالحجہ دی پہلی تاریخ نوں اپڑنا ضروری ہندا ہے۔

پاک پتن:

گورونانک صاحب جی بھائی مردانے نوں نال لے کے ماجھے وچ دی قصور دے رستے پاک پتن پہنچے۔ ایس دا پہلا نام سی اجودھن۔ جدوں گورونانک صاحب جی اجودھن گئے سی، تدوں فرید جی دی گدی تے ایہناں دے خاندان وچوں گیارھویں تھاں شیخ برہم بیٹھا سی۔ گورونانک صاحب جی نے شیخ برہم پاسوں بابا فرید جی دی بانی لئی۔ شلوک 112 راگ آسادے دوشداتے راگ سوہی دے دوشد۔

پاکپتن توں ٹلنبے:

لاہورتوں جرنیلی سڑک سدھی ملتان نوں جاندی ہے۔ اوس اُتے لاہورتوں دوکوسو میلاں دی وٹھ تے ٹلنبا۔ لاہورتوں جاندیاں پہلاں ٹلنبا۔ ایس توں اگانہہ 10 کومیلاں تے مخدوم پورا۔ اوتھوں میل کُود دی وٹھ تے چڑھدے پاسے جنگل وچ سجن نگری۔ ایہہ نگری ٹلنبے توں 9 میلاں دی وٹھ تے ہے۔ ٹلنبا نواسی سجن نے مخدوم پورے توں ہٹواں اک مسافر خانہ بنایا سی۔ سجن اک پرہیز گار سی، نگر دے لوک ایس نوں ”شیخ جی“ آکھ کے بلاندے سن۔ سجن دا مسافر خانہ نگر توں وٹھ تے سی، رتا لگا جیہا ہی۔ کوئی ساتھی وی

بھیڑے مل گئے۔ اوہناں نال رل کے گرا ہے پے گیا تے اکلے دُکلے راہیاں نوں جانوں مارنا شروع کر دتا سو۔ نگر وچ سجن بھلا منکھ ہی سمجھیا جاندا رہیا۔

ستکورو جی اوتھے پہنچے۔ سجن دے بھاگ جاگ پئے۔ اوس نوں ہوش آ گئی۔ ستکورو جی دے سمجھان تے سجن نے سارا ہی اکٹھا کیتا دھن ونڈ۔ ونڈا دتا، کھلم کھلا اپنے کیتے گناہاں دا اقرار کیتا، اتے اگانہہ نوں دساں نہواں دی کرت شروع کیتی۔

حاجیاں نال:

حاجیاں دے اک قافلے نال مل کے گورو نانک صاحب جی بھائی مردانے سمیت ٹلنبے توں اگانہہ ملتان، بہاول پور، سکھر، شکار پور دے رستے راس بیلا اتے میکران دے علاقیاں وچوں دی لنگھے۔ ایہہ دوویں علاقے بلوچستان اتے ایران دے دکن ول سمندری کنڈھے دے نال نال ہن۔ میکران دے دکن وچ پرسدھ شہر ٹھہرے سی۔ اوتھوں ہور دکن پاسے ہنگلاج۔ ہنگلاج توں دکن پاسے سمندر نیڑے ہی ہے۔ مکے نوں جان والے حاجی ایتھوں جہاز تے چڑھدے سن۔ ٹھٹھے ہنگلاج دے کولوں جہاز وچ چڑھ کے عرب دیش دے دکھنی سمندری کنڈھے دے نال نال جا کے عرب دیش دے دکھنی سمندری کنڈھے دے نال نال جا کے حاجی لوک جدے شہر اُتریا کر دے سن۔ جدے توں مکہ چار دناں دا پینڈا ہے۔

جیس دن حاجی لوک مکے پہنچ کے ”سنگ اسود“ دا درشن کر دے ہن، اوہ دن حج دا دیہاڑا ہندا ہے۔ مکے دے بت پوج لوکاں دی ورودھتا دے کارن حضرت محمد صاحب نے سن 622 مکہ چھڈ کے اپنی رہائش مدینے جا بنائی سی۔ سن 630 وچ اوہناں مدینے توں دس ہزار مسلماناں دی فوج لے کے پھر کعبہ آ ملیا سی۔ اوتھوں 360 بت کڈھ کے اپنے سنگیاں سمیت پہلی نماز پڑھ کے اوس نوں کعبہ آ کھیا سی۔ لفظ کعبہ دا ارتھ ہے سایمنے۔ حضرت صاحب نے ہدایت کیتی سی کہ ہر ایک مسلمان اگانہہ نوں کعبے ول مونہہ کر کے نماز پڑھیا کرے۔ سچے سچے شردھالو مسلماناں دی ایہہ شردھا بندی گئی کہ کعبہ ہی خدا دا گھر ہے۔ ہر ایک حاجی دے اندر ایہی شردھا بنی ہوئی سی۔ ہر ایک حاجی نوں ہدایت سی کہ

ہجری سال دے اخیر لے مہینے ذوالحج دیاں پہلیاں 9 راتاں ”مقام منیٰ“ تے گزارے۔ گورو نانک صاحب جی حج دی اوس آخری رات نوں اوس غلط متھے ہوئے ول پیر کر کے لیٹ گئے۔ ہندوستانی قافلے دے اک حاجی جیون نے حج والے دن سویر سارا ایہہ کوتک ویکھیا۔ غصے وچ آ کے اوس نے گورو نانک صاحب جی نوں لت کڈھ ماری کہ ایہہ کیہڑا کافر مغرب ول پیر پساہر کے پیا ہے۔ دھیرج نال ستکورو جی نے اوس نوں آکھیا کہ ہو بھائی: توں میرے پیر اوس پاسے کر دے جدھر خدا دا گھر نہیں۔ جیون بوندل جیہا گیا۔ ہور حاجی بھی حیران۔ سارے مکہ نواسیاں دی جاگ گھلی کہ خدا دا گھر تاں ہر پاسے ہے۔ نڈر زبھئے گورو نانک پاتشاہ دی ایہہ سچی گل سُن کے کسے نوں ایہہ ہمت نہ پئی کہ ستکورو جی نوں کوئی کیہڑی اکھ نال ویکھے۔

ستکورو جی نال گوشت:

سارے مسلمانی دیاں توں پڑھے ہوئے تے اُن پڑھ ایٹکاں مسلمان حج کرن آئے ہوئے سن۔ گورو نانک صاحب جی دی سچی گل سن کے تے کمال دی زربھتا ویکھ کے پڑھے لکھے مسلمان ستکورو جی کول دھرم۔ مذہب دیاں ہور لگاں وچارن آکٹھے ہوئے۔ اوہناں لوکاں نے گورو نانک جی نوں آکھیا کہت سیں اپنی کتاب کھولھ کے سانوں کہ تہاڈے مت۔ انوسار ہندو وڈا ہے کہ مسلم ستکورو جی نے اوسے طرح نڈر رہ کے پھر ایہی اُتر دتا کہ سبھ بندے رب دے پیدا کیتے ہوئے ہن۔ رب دیاں نگاہاں وچ صرف اوہ بندہ اُچا ہے جیوں دے عمل نیک ہن۔

مکے توں مدینے نوں:

حج دی مریدا انوسار ایہہ ضروری ہے کہ حاجی حج والے دن توں پچھوں تن دن ہور مکے وچ ٹکے رہن۔ سن 1519 وچ 20 دسمبر نوں حج سی۔ 28 دسمبر نوں گورو نانک صاحب جی بھائی مردانے سمیت حاجیاں نال مدینے نوں چل پئے۔ مدینے حضرت محمدؐ صاحب دی رھلت ہوئی سی۔ مکے توں مدینے تن کوسومیل ہے، سدھا پہاڑ پاسے۔ ویہہ (20) گودناں

دا پیدل پینڈا۔ مدینے پہنچن تک سن 1519 دا جنوری چڑھ چکا ہو یا سی۔

مدینے توں بصرے دے رستے بغداد نوں:

مدینے توں بصرہ شہر چھھ کو سو میل اتر پورب پاسے ہے دریا دجلہ تے فرات دے سنگم تے۔ سنگورو جی بھائی مردانے سمیت حاجیاں دے قافلے نال بصرے اپڑے۔ بصرے توں بغداد آدک ول دے حاجیاں نال بغداد نوں تڑپے۔ بصرے توں بغداد دو کو سو میل اتر پچھم پاسے رستے وچ ہی ہے کربلا بغداد توں سٹھ میل دکھن پچھم پاسے۔ اتھے حضرت حسینؑ شہید ہو یا سی۔ حضرت محمدؐ صاحب دا دوہتر اتے حضرت علیؑ دا پتر۔

بصرے توں کربلا دے رستے بغداد نوں:

کربلا توں اگانہہ صرف سٹھ (60) میل بغداد وچ خلافت 88 سال ٹکی رہن کر کے مسلماناں دے دل وچ بغداد دی مہانتا۔ حاجیاں دے نال بغداد اپڑے مکے توں ہن تک اک ہزار میل دے قریب پینڈا ہو گیا۔

بغداد:

راگ دی اُچی تاثیر توں پھلا کھا کے کئی مسلمان مذہبی آگواں نے ایس نوں شرح انوسا حرام آکھ دتا۔ بغداد اوسا پیر دستگیر اتے بہلول آدھور ولی بھی ایہی منی بیٹھے سن۔ گورو نانک صاحب جی نے اسلام دے گڑھ بغداد وچ پہنچ کے ”راگ“ نوں حرام سمجھن والے لوکاں نوں راگ دی راہیں خدا دی صفت صلاح سنا کے عملی طور تے راگ دی تاثیر دکھا دتی۔ حج جیسی منکھ دی کنی اوہ کیرتن پیا اوس اوس دی سُر ربی حضوری وچ ٹکدی گئی۔ اوہ رہبر ایہہ غلطی بھی کھا رہے سن کہ ساری دنیا دے ست آکاش ہن تے ست پاتال ہن۔ سنگورو جی نے اوہناں نوں نفرتا تے پیار نال سمجھیا کہ بے انت خدا دی رچی بے انت قدرت دا اندازہ منکھ پاسوں نہیں لگ سکدا۔ سنگورو جی دے اوتھے آگمن دی یاد وچ اک کُتبہ ترکی بولی وچ لایا گیا، جو ہن تک ریلوے اسٹیشن بغداد توں چڑھدے پاسے

ڈیڑھ میل تے قائم ہے۔

بغداد توں واپسی:

بغداد توں گورو نانک صاحب جی بھائی مردانے سمیت ایران دیس ترکستان دیس دے پٹھ لکھے پرسدھ شہراں وچوں دی لنگھدے ہوئے افغانستان دیس وچ اپڑے۔
افغانستان، تہران اتے مشہد ایران دے شہر بخارا تے سمرقند ترکسان دے شہر سمرقند توں مزارے شریف دے رستے کابل پہنچے۔ ایہہ سارا پینڈا ایوں ہے۔

بغداد توں اصفہان	450 میل چڑھدے پاسے
اصفہان توں تہران	200 میل پہاڑ پاسے
تہران توں مشہد	450 میل چڑھدے پاسے
مشہد توں بخارا	400 میل اتر پورب پاسے
بخارا توں سمرقند	150 میل چڑھدے پاسے
سمرقند توں مزارے شریف	200 میل دکھن پاسے
مزارے شریف توں کابل	200 میل دکھن پورب پاسے

کابل افغانستان دی راجدھانی ہے۔ بغداد توں کابل تک دو ہزار میل پینڈا کر کے ستکورو جی بھائی مردانے سمیت کابل اپڑے۔ اتنھے کئی دن اوہناں ٹکانا کیتا۔ اوہناں دے آگمن دی یاد وچ اوس شہر اک دھرم سال ہے۔ کابل توں جلالہ آباد پہنچے۔ اتھے بھی یاد وچ اک دھرم سال ہے تے چشمہ ہے جیس دا پرسدھ نام ”چوہا صاحب“ ہے۔ تدوں تک سن 1521 شروع ہو رہیا سی۔ دو ہزار میل پینڈا کرن تے دو سال دے قریب لگ گئے۔
شاہی رستے درہ خیبر وچوں دی لنگھ کے ستکورو جی پشاور پہنچے تے ایٹھوں اگانہہ حسن آباد آئے۔

حسن آباد، ولی قندھری (پنجا صاحب):

گورو نانک صاحب جی سن 1529 وچ حسن آباد پہنچے سن۔ سکھ اتہاس وچ گورو

نانک صاحب جی دے جیون نال سمبندھ رکھن والی ولی قندھری دی ساکھی بہت ہی پرسدھ ہے۔ ایہہ پیر بھی پٹھان بادشاہاں دے سمیں ہندوستان وچ اسلام دا پرچار کرن آ گیا سی۔ پیر حمزہ غوث وانگ ولی قندھری بھی سادھیاں دے زور بڑیاں مانسک طاقتاں دا مالک بن چکا سی۔ طاقت طاقت ہی ہے۔ سچے سچے ولی قندھری نے اوہناں لوکاں نوں تنگ کرنا شروع کر دتا سی جو اوس دی این نہیں سن مندے۔ کرامتاں دی ملکیت دے مان وچ پتھر دل ہو چکیا ولی قندھری، غریباں دکھیاں دے دُکھ ویکھ کے درون والے گورو نانک پاتشاہ دی مہر نال موم دل ہو گیا۔ ولی نوں سمجھایو نے کہ خالق دی خلقت نوں دکھی کر کے خالق نوں نمازاں دی راہیں خوش کر سکین دیاں آساں گُوڑیاں ہن۔ جیس دن ولی قندھری دی جاگ کھلی سی، اوس دن ساون دی پہلی تاریخ سی (جون جولائی سن 1529) اوتھے ستکورو جی دے آگمن دی یاد وچ عالی شان گورودوارہ ”پنجا صاحب“ ہے۔ گورودوارہ پنجا صاحب دے وڈے دروازے دے ساہمنے ڈیڑھ سو گز دے فاصلے تے اک پرانی مسجد ہے۔ اوس مسجد دے پیٹھ اک بھورا ہے، پوڑیاں دی راہیں اوس وچ اُتری دا ہے۔ اوس بھورے دے وچکار اک تھڑا بنیا ہو یا ہے۔ ایہہ ہے اوہ تھاں جتھے ولی قندھری بیٹھ کے ریاضت ”تپ“ کر پیا کردا سی۔ ایس مسجد دا نام ہے ”چلبے والی مسجد“ اوتھے ولی چلا کھدا سی، چالی دن ان توں بناں تپ کردا سی۔

پنجا صاحب توں سید پور:

حسن آباد توں ستکورو جی ”بلا بال گندائی“ دے رستے اوتھے اپڑے جتھے ہُن روہتاس ہے۔ روہتاس دا چشمہ ”چوہا صاحب“ گورو نانک صاحب جی دے اوتھے آؤن دی یاد چیتے کراندا ہے۔ روہتاس توں ضلع گجرات دے پنڈ بے مکھ آئے، بے مکھ توں ڈنگے پہنچے۔ ایہناں دوہیں تھاں گورو صاحب دے آگمن دی یاد وچ گورودوارے ہن۔ ڈنگے توں بھائی مردانے سمیت پنڈالنگراں وچوں دی ہندے ہوئے سید پور پہنچے۔

سید پور (ایمن آباد):

اوہناں ہی دناں بابر، کابل ولوں مارو مار کردا پنجاب دے نگراں شہراں نوں لُدا اُجاڑا آ رہیا سی۔ حسن آباد، بھیرہ، سیالکوٹ توں بابر نے سید پور تے حملہ کیتا۔ پٹھان حاکماں نے شہر نوں بچان لئی ٹھیک فوجی تیاری نہ کیتی۔ بابر دی جت ہوئی۔ جت دے نشے وچ بابر دی فوج نوں کھلی چھٹی ہو گئی شہر اُتے اتیا چار کرن دی۔ پلاں وچ ہی شہر تباہ ہو گیا جیہڑے مرد، استری جانوں بچے اوہناں نوں قید کر لیا گیا۔ گورو نانک صاحب جی اتے بھائی مردانا بھی قید کیتے گئے۔ بابر سید پور توں اگانہ ودھیا۔ قیدی بھی نال ہی۔ پنڈ اعموان دے نیڑے ڈیرہ کیتا۔ قیدیاں دے اگے چکیاں رکھیاں گئیاں۔ قیدی نالے بھباں مار مار روندے سن، نالے چکیاں پیندے سن۔ پر گورو نانک صاحب جی تے بھائی مردانا رضا وچ راضی رہ کے چکی پہیندے رہے۔ حاکماں نے تڑت بابر تک ایہہ اچرج خبر اُپڑائی۔ بابر آ کے سنگورو جی نوں ملیا۔ سنگورو جی نے اوس نوں زبھیتا نال انسانیت دا رستہ سمجھایا۔ بابر نے سارے ہی قیدی چھڈ دتے۔ پر ادہ لوک سید پور نوں پرتن توں ڈردے سن۔ سنگورو جی اوہناں دے نال آئے اُجڑے پُجڑے ہوئے، سہمے ہوئے طور بھورے لوکاں نوں ڈھارس دین لئی گورو نانک صاحب جی گجھ دن سید پور ٹکے۔ سید پور لوک سبھے سبھے اپنے کار و بہار ول دھیان دین لگ پئے۔

واپس کرتار پور:

گورو نانک صاحب جی بھائی مردانے سمیت سبھے سبھے پنڈاں وچوں دی لنگھدے کرتار پور آ پہنچے۔ سن 1518 دی ورکھا رت لنگھا کے ایتھوں مکے نوں تڑے سن، سن 1521 دیاں گرمیاں لنگھا کے واپس آ پڑے۔ تن سالاں دی ایہہ تیجی ”اداسی“ سی۔

کرتار پور ٹک کے پروگرام:

سنگورو جی لوڈ انوسار راوی توں پہاڑ پاسے چناب تک، راوی لنگھ کے اُرلے پاسے دور دور تک پنڈاں نگراں وچ پہنچ کے، پر ماتما دی یاد توں گجھے۔ بندیاں نوں مُڑ پر ماتما

دی جھولی وچ پان دے جتن کردے رہے۔ بھائی مردانا سدا نال ہندا اسی۔ کتے کتے سُوجھ والے لوکان نے ستگوروجی دے آگمن دی یاد تکی رکھن واسطے دھرم استھان بنا لئے:

ضلع سیالکوٹ وچ:

- 1- پنڈ ملھا، نارووال توں 9 میل
- 2- پنڈ پھتے پھنڈر، تحصیل ڈسکہ
- 3- پنڈ ساہووال، تحصیل سیالکوٹ

راوی توں اُرار، ضلع امرتسر:

- 1- پنڈ اوو کے۔ اسٹیشن کول ننگل توں چار میل گوردوارہ ”تھنھ صاحب“
- 2- پنڈ ویرکا۔ گوردوارہ نانک سر

ضلع گرداسپور وچ:

- 1- پنڈ اڈو کے وٹالے توں پنج کوہ دکھن پاسے گوردوارہ ”کوٹھا صاحب“

ضلع لاہور وچ:

- 1- پنڈ سگھیانہ کلاں، تحصیل لاہور گوردوارہ ”داتن صاحب“
- 2- مٹر پنڈ، اسٹیشن چھانگا مانگا توں 12 میل گوردوارہ ”سچی منجی“
- 3- پنڈ مانگا، اسٹیشن کوٹ رادھاکشن توں 9 میل گوردوارہ ”چھوٹا نانکیانہ“
- 4- پنڈ مانک دیکے، اسٹیشن کجھن پورتوں دو میل
- 5- کجھن پور گوردوارہ ”مال صاحب“
- 6- پنڈ کھاڑا، اسٹیشن جو لے توں 13 میل

ضلع منٹگمری وچ:

- 1- ہڑپہ
- 2- کھبراہٹ، تحصیل پاک پتن

ضلع فیروز پور وچ:

- 1- پنڈتختوپورہ گوردوارہ ”نانک سر“ موگے توں 17 میل
- 2- پتو، تختوپورے توں نیڑے ہی

ضلع لدھیانہ وچ:

- 1- پنڈتھکروال، تحصیل لدھیانہ ”نانک سر“

ریاست پٹیالہ وچ:

- 1- منصور پور، چھیناں والا

پہاڑی علاقے وچ:

- 1- جواکھی
- 2- سائیں بڈھن شاہ دا استھان (کیرت پورے)
- 3- پنچور، تحصیل کنڈا گھاٹ، دھارا تیرتھ دے نیڑے
- 4- بشہر ضلع شملہ

ملتان پھیری

اچل وٹالے:

سمت 1586 دی شوارتزی سمیں (مارچ سن 1530) تداں ست گورو جی دی عمر 61 سال سی۔ گورو نانک صاحب جی نوں کرتار پور نکلیاں 0 سال ہو گئے سن۔ بٹالے توں 3

میل دھن پاسے اچل جوگیاں دا مندر ہے۔ ایتھے ہر سال شوارتری سمیں جوگیاں دا اکھ بہندا سی۔ علاقے وچ پہلاں جوگیاں دا بہت اثر سی۔ پر ستکورو جی دے اُدم نال اوہ اثر بہت ہی گھٹ گیا۔ سن 1530 دی شوارتری سمیں ستکورو جی مردانے سمیت اچل آئے۔ لوک جوگیاں نوں چھڈ کے ستکورو جی کول آکھٹے ہوئے۔ جوگی بھی لوکاں دی اُرچی ویکھ کے اوتھے ہی آگئے جتھے ستکورو جی سن۔ اوتھے راس دھاریے تماشا دکھا رہے سن۔ جوگیاں نے لوکاں اپتے پر بھوا پان لئی اوہناں دا مایا والا لونا لکا لیا۔ پر ستکورو جی نے اوہ لہہ دتا۔ جوگی ہور ہولے پئے پھر اوہ لگے کرامتاں وکھان۔ ستکورو جی نوں بھی ونگار پونے۔ ستکورو جی نے سمجھایا کہ سادھ سنگت کرنی اتے نام سمرنا ہی اصل کرامات ہے پھر جوگیاں نے بڑی چرچا کیتی۔ ایہہ سارا ذکر ستکورو جی نے اپنی بانی ”سَدھ جوگشٹ“ وچ کیتا ہویا ہے۔

ملتان زیارت سمیں:

جدوں توں ہندوستان وچ اسلامی راج قائم ہویا، ملتان شہر پیراں فقیراں دا گڑھ بن گیا سی۔ غزنی دے علاقے وچ جمیا اک صوفی فقیر شمس تبریز بھی اپنا وطن چھڈ کے ملتان آسیا۔ پر کئی مسلماناں نوں اوس دا ”انالحت“ (میں خدا ہاں) دا نعرہ پسند نہ آیا۔ اوہناں کفر دا فتویٰ لا کے شمس نوں شہید کرا دتا، اوس دی کھل اُتار کے شمس دے مقبرے تے ہر سال میلہ لگنا شروع ہو گیا۔ ہجری سال دے رجب مہینے ایہہ مہینہ سن 1530 دے مئی مہینے وچ آیا۔ ستکورو جی بھائی مردانے سمیت اچل توں ملتان گئے۔ شمس مسلمان لوک دو دھار مک اُکانیاں رہے سن۔ (1) قبر پرستی (2) اپنے آپ نوں خدا آکھنا۔ ستکورو جی نے اوہناں لوکاں نوں ایہناں دوہاں اُکانیاں ولوں سُچیت کیتا۔ ملتان توں ستکورو جی منزلوں منزل واپس کرتار پور آئے، جولائی سن 1530 وچ۔

پھر دو جی واری سیالکوٹ شہر:

ملتان ولوں واپس آ کے ستکورو جی راوی توں پار لے پاسے دے پنڈاں وچوں دی

چکر لاندے پھر سیالکوٹ شہر گئے۔ پہلی واری دے سمیں اک دکاندار مولا ستکورو جی دا شردھالو بنیا سی۔ پر مایا دی تلکتن بازی! ایٹکیں اوہ مولا ستکورو جی دے ست سنگ توں پرے پرے ہی رہیا۔ ستکورو جی نے بھائی مردانے نوں بھجیا، تاں اوس دی ووہٹی نے اوس نوں اندر لگا دتا تے مردانے نوں کہہ دتا کہا وہ گھر نہیں۔ مالک دے رنگ! اندروں موله نوں سپ لڑ گیا، تے اوس دی موت ہو گئی۔ پر پاتشاہ نے دنیا چھڈ گئے موله نوں بھی آیا گیا نہیں کیتا، ڈوگھے دل وچوں موله واسطے رسم ایوں پرگٹ کیتو نے:

نال کراڑ دوستی، گوڑے گوڑی پائے
مرن نہ جا پے مولا، آوے کتے تھائے

پھر واپس کرتار پور آ گئے

بابا لہنا جی سرن آئے:

دیس وچ بے امنی دے کارن بابا لہنا جی دے پتا بابا پھیرو جی اپنے سارے پرور نوں لے کے 1528 وچ اپنے پنڈ ”نانگے دی سراں“ توں کھڈور آ گئے سن۔ کھڈور وچ اک بھائی کھوجا گورو نانک صاحب جی داسکھ بن چکا سی۔ سن 1532 وچ اوس پاسوں بابا لہنا جی نے ستکورو جی دے شبد سنے ہے سن پہلاں ویشنو دیوی دے بھگت سال دے سال جدوں سن دیوی دے درشن نوں۔ سن 1532 وچ ”سنگ دے نال جاندياں“ نے رستے وچ ستکورو جی دے درشن کیتے تے بس! پکے شردھالو بن گئے۔ ستکورو جی نے بھی بابا لہنا جی دے جیون نوں انسانی پیار دے نوں سنے وچ ڈھالنا شروع کیتا۔ سن 1532 توں سن 1539 تک ست سال بابا لہنا جی نوں گورو نانک صاحب جی دے سنگت حاصل رہی۔

بابا بڈھا جی:

ایہناں دا نام ماییاں نے ”بوڑا“ رکھیا سی۔ جنم پنڈ کتھونگل ہو یا سی، سن 1519 وچ گورو نانک صاحب جی راوی توں اُرار کئی واری آیا کردے سن۔ اک واری کتھونگل آئے بھائی بوڑے دی عمر تدوں 12 سال سی۔ اوہ چھوٹی عمرے ہی سکھ بنیا۔ ستکورو جی

نے سچ سُبھا ء ایہناں نوں ”بڈھا“ آکھیا۔ نام پے گیا ”بھائی بڈھا“ بڑے ہی پرسدھ سکھ ہوئے ہن۔ گورو ہرگوبند صاحب دے سمیں تک جیوندے رہے۔

ماتا پ، تا دا دیہانت:

گورو نانک صاحب جی دے پتا کالو جی اتے ماتا ترپتا جی دا دیہانت کرتار پورے سمت 1579 وچ ہو یا۔

بھائی مردانے دا دیہانت:

بھائی مردانے دا دیہانت کرتار پور 13 مگھر سمت 1591 نوں ہو یا۔ مردانے دی اپنی اچھا انوسار اوس دے سریر دا نذرِ خاک کیتا گیا سی۔

جوتی جوت سمائے:

بابا لہنا جی دا نام (گورو) انگد رکھ کے گورو نانک صاحب جی گورو انگد صاحب نوں گورتا دے کے 23 اسو (صدی 10) سمت 1596 (22 ستمبر سن 1539) نوں کرتار پور جوتی جوت سمائے گورتا دیو ویلے ستکورو جی نے گورو انگد صاحب نوں اوہ ساری پوتھی بھی دے دی، جیس اُتے پہلی تے تیجی ”اُداسی“ سمیں سارے بھگتاں دی بانی دا بھی اُتارا کردے رہے سن۔

سُنی پکار داتار پر بھ

گورو نانک صاحب جی دے سنسار دے آگمن سمیں دے اتہاس دے صفحیاں تے نظر دوڑائی جاندی ہے تاں پتہ لگدا ہے ظلم دی انتہا ہو چکی سی بھارت اک ات سخت دور وچوں لنگھ رہیا سی لودھی ونش دی شخصی حکومت نے لوکائی نوں پوری طرحاں مدھول سنیا ہو یا سی اتے ہندوستان دا سماجک، سبھیا چارک، آر تھک اتے راجنیتک ڈھانچہ اتھل پتھل ہو چکا سی دھرم دی تھیاں تے پاکھنڈاں نوں پردھانتا ملی ہوئی سی دھرم دا سروپ خود غرض دھارمک آگواں نے گنجل دار بنایا ہو یا سی بھیریاں رساں اتے کر بیتیاں دھرم دا انگ بن چکیاں سی گورو نانک صاحب جی دے شیداں وچ ایس پرکار فرمان کیتا اے کہ ایہہ لوکیں جو اپنے آپ نوں دھرم دے ٹھیکے دار سمجھدے ہن ایہہ اصلوں ہی دھرمی نہیں ہن سگوں ایہناں نے اپنے ہتاں دی خاطر دھارمک بھیکھ بنا رکھے ہن۔ گورو صاحب دے شیداں وچ ہی اوہناں نوں انج فرمایا اے:

کادی کوڑ بول مل کھائے۔۔

براہمن ناوے جیا گھائے۔۔

جوگی جگت ن جانے اندھ۔۔

تینے اوجاڑے کا بندھ۔2-1

اک ہور تھیاں گورو صاحب دا اس بارے فرمان ہے۔

سرم دھرم دیوئے چُھپ کھلوئے
 کوڑ پھرے پردھان وے لالو۔۔
 قاضیاں بامنا کی گل تھکی

اگد پڑے سیطان وے لالو۔۔^۱

راج نیتی تے دھرم ادھین سماجک سستھتی بہت ہی نازک اوستھا وچ پہنچ چکی سی
 عام لوکاں نوں سمپردائی دھرماں نے اپنے پنخے وچ پوری طرحاں جکڑیا ہو یا سی لوکاں دی
 آرتھک اوستھا اتینت ڈاواں ڈول ہو چکی سی کسے دی وی جان مال تے عزت محفوظ نہیں سی
 اس سمیں دی حاکم جماعت لوکاں اُتے اُنھے واہ ظلم ڈھاہ رہی سی لوک سینکڑے سالاں دی
 غلامی کارن نربل اتے نیا سرے بن چکے سن مسلمان حاکم اوہناں دے گھر بار لٹ لیندے
 سن استریاں نوں چک کے لے جان دے سن اتے گھر بار ڈھاہ دیندے سن راج وچ عام
 ہندو محفوظ نہیں سی حاکم شریں لولوں اوہناں اُپر ظلم کیتے جا رہے سن اتے زبردستی دھرم بدل
 دتا جاندا سی اوہناں دا سامان لٹیا جا رہا سی اتے جیہڑے مسلمان بن جانا قبول کر رہے سن
 انھا اُپر مہربانی کر کے جان بخش دتی جاندی سی اتے ہور تحفے اتے جاگیراں دتیاں جا
 رہیاں سن اتے جو ہندو اسلام قبول نہیں کردے سی اس نوں موت دے گھاٹ اتار دتا
 جاندا سی اتے ایہناں دیا عورتاں دی بے عزت کیتی جاندی سی اتے جانو وی مار دتا جاندا سی
 مہاں کل یگ ورت رہا سی ایہناں ظلم نال پیڑت ہندو جاتی کسے وی طرحاں اوہناں دا
 ساہنا کرن توں اسمرتھ ہو چکی سی مندراں نوں ڈھاہیا جا رہا سی چارے پاسے ہاہا کار مچی
 ہوئی سی انج لگدا سی جویں سنسار کسے جہنم دی اگ وچ سڑ بھج رہا ہے گورو جی نے اپنی بانی
 وچ لکھیا ہے جو انگ 1288 اپر براجان ہے اتے اس پرکار ہے:

راجے سیہ مکدم کتے۔

جاء جگا۔ نہہہ بیٹھے ستے۔

چا کر نہدا پانی نہہہ گھاؤ۔

^۱ گورو گرنتھ صاحب۔ انگ 722۔

رٹ پٹ کتھو چٹ جاہو۔

جتھے جیاں ہوسی سار۔

نکی وڈھی لا اعتبار۔ 2- 1

ایہہ کہیا جاندا ہے کہ جدوں دھرتی اُپر ظلم ودھ جاندا ہے تاں اکال پرکھ ولوں اس ظلم نوں ختم کرن لئی کوئی مہان پرش اوتار دھاردا ہے جو کہ لوکائی دی راکھی کردا ہے اتے ظلم و رودھ ڈھال دا کم کردا ہے۔ اس کائنات نوں تارن لئی وساکھ سدھی 3 (20 وساکھ) سمت 1526 ارتھات 15 اپریل 1469 ہفتہ والے دن نوں رائے بھوئے دی تلونڈی ضلع شیخوپورہ (موجودہ ننکانہ صاحب) دکھے اک بالک نے جنم لیا (پرانیاں جتتیاں لکھتیاں دیاں ساکھیاں ہن اوہناں وچ وساکھ سدھی 3 درج ملدا ہے جویں پراتن جنم ساکھی، مہما پرکاش، جنم ساکھی بھائی منی سنگھ، مہربان والی جنم ساکھی، حافظ آباد والی جنم ساکھی پرسدھ اتہاسکار کھوجی میکالیف تے بھائی کرم سنگھ وی ایہناں لکھتیاں نال سمیت ہن) جس نے سنسار نوں اک نوی سیدھ دتی اتے لوکائی نوں وہماں بھرماں وچوں نکالن دی بھرپور کوشش کیتی اس طرحاں نال اک نواں دھرم سرجیا گیا جس نوں سکھ دھرم کہا جان لگا رائے بھوئے دی تلونڈی دا نام پچھوں ننکانہ صاحب پرسدھ ہو گیا ایہہ بالک مہنتہ کالو (مہنتہ کلیان داس) اتے ماتا ترپتا دیوی دا لاڈلاسی جس نے عام پچیانالوں دکھرا وواہر کیتا سی بھائی گورداس جی اس حالت نوں اس طرحاں بیان کردے ہن

سنی پکار داتار پر بھ

گورو نانک جگ مائے بیٹھایا ۲

پر ماتما نے پکار سنی اتے گورو نانک صاحب جی نے دھرتی اُپر بھپیا 4 بھواں جنم وساکھ دے مہینے وچ ہو یا سی پرنتو کافی سمیں توں کتک دی پورن ماسی نوں جنم دن منایا جاندا ہے اس دا کارن بھائی بالے والی جنم ساکھی جا پدا ہے کیوں جو اس ساکھی وچ جنم

۱ گورو گرنتھ صاحب۔ انگ 1288۔

۲ 23 ویں وار، واراں بھائی گورداس جی۔

کتک سدی 15 دا لکھیا ہویا ہے۔

آپ جی دی اکو اک بھین سی جس دا نام بے بے ناکھی سی اتے اس دا جنم سمت 1521 نوں نانکے گھر پنڈ ڈیرہ چاہل ضلع لاہور وچ ہویا سی اسے کر کے اس دا نام ناکھی رکھیا گیا بے بے ناکھی دا ویر ہون کر کے اس دا نام نانک رکھیا گیا بے بے ناکھی جی اپنے ویرتوں پنج سال وڈی سی اتے اس دا اپنے ویرے نال اتھاہ پریم سی اتے گورو جی دی اوہناں دا پورا ستکار کردے سن

اکلوتے پتر ہون کارن سارے پرپوار ولوں آپ جی نوں بہت لاڈ پیار ملیا آپ جی دی ودیا دا ہر پرکار دا پر بندھ کیتا گیا سی 1475 عیسوی وچ گوپال پنڈت پاس ہندی، 1478 عیسوی وچ برج لال پنڈت پاس سنسکرت اتے 1482 عیسوی وچ مولوی خطب الدین پاس فارسی پڑھن بٹھائے گئے آپ ایہناں تناں استادوں توں پڑھن دی تھان اوہناں نوں ہی پڑھاؤن لگ پئے گورو جی نے اوہناں نوں ودیا دا اصل مہتو دس کے اپنی ادوتی پرتھھا دوارا حیران کردتا۔

وکھرے ووہار والے نانک جی سنت سادھواں دی سنگت وچ بیٹھن دے اتے اوہناں دیاں گلاں بڑے دھیان نال سنن دے شوقین سن اتے جو وی چیز گھروں ملدی سی دان کر دندے سن اوہناں دے پتا جی اوہناں دے اس وطیرے توں نہ خوش سن اتے غصہ وی کریا کر دے سن جدوں ویہہ روپے دے کے لو جی منڈی وچ کم کرن لئی بھجیا سی تاں سنتاں نوں بھوجن کروا کے گھر بچے سی تاں پتا جی ناراض ہوئے سی جس تے بھین ناکھی نے اپنے ویرے دی طرفداری کر کے اپنے پتا نوں اجیہا کرن توں ورج دتاسی

ہر دھرم وچ شامل ہون لئی اصول و ضوابط ہوندے ہن سنسکار ہن ہندو دھرم انوسار جنیو دی رسم اجیہا ہی سنسکار ہے شودر اتے عورت جنیو دے ادھیکاری نہیں منے گئے ہندو دھرم مطابق اوہناں نوں چار جاتاں وچ ونڈیا ہویا ہے۔ براہمن، کھتری، ویش اتے شودر جس وچوں پہلیاں تناں نوں اُچیاں ذاتاں کہیا جاندا ہے اتے چوتھی جات نوں نیچ جاں نیوی آکھدے ہن اُچیاں ذاتاں والیاں ہندو نیچ جات توں بھٹ منندے ہن 'شندراں نوں دھارمک پستکاں پڑن، مندراں وچ جان اتے پوجا پاٹھ کرن دی آگیا نہیں ہوندی

ہے اُچیاں ذاتاں والے ہندو لڑکے دے دس باراں سالاں دے ہو جان تاں اس دے گل وچ جنیؤ پاندے ہن جنیؤ کجھ دھاگیاں داسموہ ہندا ہے جو کہ گل وچ پایا جاندا ہے جنیؤ نوں گلے وچ پاؤن لئی دن متھ لیا جاندا ہے اتے سارے انگ ساک بلا کے رسم کیتی جاندی ہے بال نانک دے باراں سال دا ہو جان اُپرنت جنیؤ پا دین دا دن متھیا گیا اتے سارے رشتے دار بلائے گئے گھر دے پروہت پنڈت ہر دیاں نوں بلایا گیا سی پروہتاں نے منتر پڑے اتے جدوں جنیؤ پان لگے اتے بالک نے پچھیا کہ ایہہ دھاگے مینوں کیوں پارہے ہو؟ تاں پنڈت نے دسیا کہ ایہہ جنیؤ ہے اتے اُچی ذات دی نشانی ہے اس توں بنا بندہ شودر دے برابر ہے

بال نانک نے کہیا کہ اُچی ذات والے اوہ ہن جو اُچے اتے نیک کم کردے ہن اتے اُچی سچی کرنی والا ہی اُچا سچا ہندا ہے اتے بیچ کم کرن والا بیچ اتے بھٹیا ہو یا ہندا ہے اتے ایہہ دھاگے تاں کچا ہے ایہہ میلا ہو جاندا ہے پرانا ہوٹ جاند ا ہے پھر ہور نوں پاؤنا ہور دھاگے نے کی وڈیائی دینی ہے اصلی مان اتے وڈیائی نیک کم کر کے اتے نیکی بھریا جیون بتا کے ہی ملے گی گورو صاحب جی نے ایہہ آکھ کے سبھ نوں حیران کر دتا کہ اجیہا جنیؤ لے کے آؤ جیہڑا نہ تاں کدے تے، نہ میلا ہووے اتے نہ ہی کدے نشٹ ہووے پنڈت نے کہیا کہ ساڈے پاس ایہو ہی جنیؤ ہے تسیں دسو کہ کبھو جیہا جنیؤ پانا ہے تاں گورو جی نے دسیا کہ (جو آسا دی وار وچ درج ہے):

سلوک محلہ پہلا

دیا کپاہ سنتو کھ سوت جت گنڈھی ست وٹ۔

ایہہ جنیؤ جی کا حسی ت پاڈے گھٹ۔۔

نہ ایہہ تے نہ ملن لگے نہ ایہہ جلے ن جائے۔۔

دھن سو مانس نائکا جو گل چلے پائے۔۔ ا

اس طرحاں اوہناں نے جنیؤ دے سبندھ وچ وہم نوں دور کیتا چھوٹی عمرے

دھارمک رہ ریتاں اتے کرم، کانڈاں دے وردھ بھری برادری ساہمنے گورو جی دا ایہہ پہلا وردھ سی گورو جی نے صاف شہداں وچ دھاگے دے جینو دی تھان اجیہے جینو دی لوڑ اتے بل دتا جو دیا، سنتو کھ اتے جت، ست دی شکتی دے سکے۔

آپ جی نے اپنے نال دو سیوک بالا اتے مردانہ نوں ہمیشاں نال رکھدے سن آپ جی نے اپنے جیون وچ چار اڈاسیاں کیتیاں اتے اڈاسیاں سمیں بالا جی اتے مردانہ جی آپ جی دے نال سن چلدے چلدے آپ اک پنڈ وچوں لنگھے تاں رات پنڈ وچ رکے پنڈ واسیاں نے آپ جی دی سیوا کیتی اتے جدوں سویرے چلن لگے تاں پنڈ واسی آکھن لگے کہ سانوں کوئی وردے کے جاؤ تاں گورو جی نے وردتا کہ اُجڑ جاؤ اتے گورو جی نے اگلے پنڈ ول چل پئے اگلے پنڈ پیجے تاں لوکاں نے سیوا تاں کی کرنی سی سگوں ماڑا سلوک کیتا جدوں جان لگے تاں بھائی مردانہ نے کہیا کہ اس پنڈ والیاں لئی کی ورہے تاں گورو جی نے کہیا کہ وسدے رہو اس تے بھائی مردانہ جی حیران ہو کے پچھن لگے کہ تسیں جیہناں نے سیوا کیتی اوہناں نوں اُجڑ جان لئی آکھیا اتے جیہناں نے بھیڑا ورتا کیتا ایہناں نوں وسدے رہن لئی دعا دتی ہے سمجھ نہیں آ رہی کہ اجیہا کیوں کیتا ہے تاں گورو جی نے دسیا کہ پہلے پنڈ والے اُجڑ کے جتھے وی جان گے چنگا ہی ورتا ورتا کرن گے کیوں جو اوہناں نے چنگا ورتا کرنا سکھیا ہے اتے دو جے پنڈ اتھے ہی وسدے رہن کیوں جو جے اوہ کیتے ہو جان گے تاں اُتھے وی بھیڑا ورتا ہی کرن گے اس لئی اوہناں نوں وسدے رہن لئی دعا دتی گئی۔ اس پرکار دے عجیب کوتمک رچا کے لوکائی نوں سیدھ دے رہے سن۔

وہاں بھرماں دا بول بالا سی لوکائی نوں سیدھ دی لوڑ سی اتے صحیح سیدھ نہیں مل رہی سی پنڈت اپنے مطلب نال لوکاں توں سامان اکٹھا کر رہے سن جدوں دیش دا چکر لاؤندے ہوئے لاہور پہنچے اُتھے دنی چند نام دا اک طاقت ور انسان اپنے پتا دا سراہہ کر رہا سی اوہ گورو جی نوں بلا کے بھوجن پرشاد چھکاؤن لئی لے گیا اس نے گورو جی نوں بھوجن چھکن لئی بینتی کیتی تاں گورو جی نے کہیا کہ پہلاں پنڈتاں نوں چھکا دیو اسیں بعد وچ چھک لوانگے دنی چند نے سبھ پنڈتاں نوں بھوجن چھکا دتا اتے کافی دان وی دتا اتے

اس نون یقین سی کہ ایہہ سبھ کجھ اس دے پتا کول پہنچ جا یگا سبھ پاسے تون فارغ ہو کے گورو جی نون پرشاد چھکن لئی بینتی کیتی گورو جی دے چکھن تے اس نے دسیا کہ سارے پنڈتاں نون رجا دتا ہے اتے کافی دان وی دتا ہے اس لئی میرے پتا جی اتے ہور وڈے وڈیرے سبھ آئند ہو گئے ہوں گے۔

گورو جی نے کہیا کے کھادھا تاں پنڈتاں نے ہے اُتے پہنچ گیا تیرے پتا جی کول اوہ کویں اصل گل ایہہ ہے کے تیرا پتا بہت دھنی سی لوکاں نون تنگ کر کے اس نے مایا اکٹھی کیتی سی اتے کسے اُپر کوئی دیا نہیں کیتی سی اوہ سبھاء تون بگھیاڑ سی اتے کئی دنا دا بھکھا ہے اج اوہ راوی کول جنگل وچ بھکھا بیٹھا ہے پنڈتاں دا کھادھا بھوجن اس کول نہیں پہنچا تون آپ جا کے دیکھ سکدا ہیں دنی چند حیران ہو یا اتے بینتی کیتی کہ میرے پتا جی نون اس جون وچوں کڈھو پھیر گورو جی دی آگیا لے کے راوی پر جوہ وچ پہنچا اتے نال کافی سارا بھوجن وی لے کے گیا بگھیاڑ نون کھوایا اوہ رج گیا اتے پھیر اس ویلے مر گیا اتے مکتی پراپت کر لئی واپس آ کے جدوں گورو جی نون دسیا تاں اوہناں نے دسیا کے اس دی جون کٹی گئی ہے اوہناں نے سمجھایا کے ویہلڑاں نون کھواؤن دی بجائے غریب اتے محتاج دی مدد کیتی جاوے اس طرحاں دیاں ہور بہت ساریاں مثالاں دتیاں جاسکدیاں ہن

گورو جی نے لوکائی نون سمجھایا کہ سانوں مٹھے بول بول کے ہی ٹھیک طرحاں نال جیون جیویا جاسکدا ہے سانوں ساتھیا نال اپنے تون چھوٹیاں نال اتے اپنے تون وڈیاں نال پیار بھریا ورتارا کرنا چاہیدا ہے جویں گورو جی نے آسا دی وار وچ بیان کہتا ہے کہ:

سلوک محلہ پہلا

سمل رکھ سرائرات دیرگھ ات گج۔

اوعے راج آوہ آس کر جاہیے نراسے رکٹ۔

پھل پھلے پھل پھلے کم ن آویسے پت۔

مٹھٹ نیوی ناکا گن چنگلیا تات۔

سبھ کونوئے آپ کو پر کو نوئے ن کونے۔

دھر تارا جو تولىئے نوے سو گو راء ہونے۔

ا پر ادھی دونا نوئے جو ہنٹا مرگا ہے۔

سہیں نوائی کیا تھیں جار دے کسدھے جاہ۔۔۔1۔۔

اس شبد وچ گورو جی نے سمجھایا ہے کہ مٹھت ہی سارے گنا اتے چنٹیاں دا ہی نچوڑ ہے نونا ٹھیک ہے پر جے کر دل وچ ماڑے وچار ہون تاں کیول سرنوان دا کوئی ارتھ نہیں بندا ہے جو یں کہ اُپر دسیا جا چکا ہے عام لوکاں دی حالت ترس یوگ سی اتے عورت دی حالت اس توں وی ماڑی سی عورت نوں کیول وسٹ سمجھیا جاندا سی گورو جی نے عورت دے حق وچ آواز بلند کیتی اتے لوکاں نوں دسیا کہ عورت دا استکار کیتا جاوے اوہناں نے بانی وچ لکھیا کہ عورت وی پر ماتما دا بنایا ہو یا جیو ہے اتے اوہ لکھدے ہن کہ:

محلہ پہلا

بھنڈ جیمے بھنڈ نمبے بھنڈ منگن ویا ہو۔۔

بھنڈ ہووے دوستی بھنڈ چلے راہ۔۔

بھنڈ موآ بھنڈ بھالیئے بھنڈ ہووے بندھاں۔۔

سو کیو مندا آکھیے جٹ جمے راجان۔۔

بھنڈ ہی بھنڈ او پتے بھنڈے باجھن کوئے۔۔

نانک بھنڈے باہرا کیو سچا سوئے۔۔

جٹ کھ سدا سالاپئے بھاگرتی چار۔۔

نانک تے مکھ اُجلے تے سچے دربار۔۔2۔۔

بابا نانک جی اک مہان دھارمک اگواتے عظیم کوی سن آپ جی نے بانی دی رچنا کیتی جو کہ گورو گرنٹھ صاحب وچ درج ہے اتے سکھاں دے ورتمان شبد گورو ہن اس وچ 19 وکھرے وکھرے راگاں وچ 974 شبد ہن جس وچ جپ جی صاحب، سدھ گوسٹ آسا دی وار اتے بارا ماہ توں بنا پٹی، راگ آسا، رامکلی، آرتی، کچھی، سچھی، تھتی، ماجھ دی

۱ گورو گرنٹھ صاحب۔ انگ 470۔

۲ گورو گرنٹھ صاحب۔ انگ 473۔

وار، ملار دی وار، الہنیاں، پہرے، سودر، اشٹپدیاں، چھنت پدے سوہلے اتے شلوک شامل ہن 8 بانی وچ اوہناں نے سدھاں نال وچار کر کے اوہناں نوں درست مارگ اُپر چلن لئی پریریا بانی نوں لوکاں دی بھاشا وچ اچار کے عام لوکاں دی پہنچ وچ کر دتا اتے ہر نانک نام لیوا بنا ذات پات وچارے اس بانی نوں پڑ سکدا ہے اتھ سمجھ سکدا ہے اس طرحاں پنڈتاں دی چنگل وچوں عام لوکائی نوں آزاد کروایا گیا سی بھوایں سمیں سمیں تے ورودھ ہویا پر دلیلاں نال سمجھا کہ گورو جی نوں پنڈتاں نوں وی ٹھیک مارگ اُپر چلن دی سکھیا دتی گورو جی نے وکھرا پنٹھ چلایا اتے اس پنٹھ دے پیروکاراں نوں سکھ آکھیا جاندا ہے

ستگورو نے کنیاں اُداسیاں کیتیاں ایہناں اُداسیاں دارستہ کہڑا سی اتے ہر اک اُداسی کنھے سمیں دی سی اس بارے اتہاسکاراں دی وکھری وکھری رائے ہے نویں کھوج دے انوسار گورو صاحب نے تن وڈیاں اُداسیاں کیتیاں سن پرنسپل صاحب سنگھ جی نے کال ونڈ اس طرحاں کیتی ہے:

1. پہلی اُداسی ہندو تیرتھاں ول؛ ستمبر 1507 عیسوی توں نومبر 1518 عیسوی تک

2. دوسری اُداسی سمیر پر بت دی؛ ستمبر 1517 عیسوی توں 1518 عیسوی دے ادھ تک

3. تیسری اُداسی اسلام دے دھرم استھاناں دی؛ 1518 عیسوی توں 1521 عیسوی تک

اُداسیاں جاں یا تراواں بارے ستگوراں نے اپنی بانی وچ ایہہ سپدشت کیتا ہے کہ ایہہ اُداسیاں جگت ولوں اُداسی کر کے نہیں سن سگوں بھلے بھلے جیون نوں سچ دھرم دا مارگ دکھا کے اوہناں دا ادھر کرن لئی کیتیاں گئیاں سن ایہناں دا ادیش سچے دھارمک پُرشاں دی کھوج کر کے اتے غلط کماں وچ رجھے ہوئے دھارمک آگواں نوں ٹھیک راہ وکھا کے اوہناں نوں سڑ دے تپدے سنسار وچ گیان دے راہیں ٹھنڈ ورتاؤن دے کم وچ لاؤنا سی سدھ گوشٹ سبندھی درج ہے کہ (سدھاں نال ایہہ گوشٹ بٹالے (ضلع گورداس پور) دے لاگے اچل وچاے ہوئی سی۔ ستگورو جی شورا تری دا میلہ سن کے کرتار پور توں آئے سن تے اس ویلے گرہستی لباس وچ سن، تاہیں بھنگر ناتھ نے پچھیا سی ”بھیکھ اتار اُداس دا، وت کیو سنساری ریت چلائی۔“ دو جی اُداسی وچ ایہناں سدھاں نوں سمیر پر بت تے ملے سن، تدوں اُداسی بانے وچ سن۔) 10 سدھ گوشٹ دی بانی وچ یوگیاں دے پرشن

دے اتر وچ گورو جی نے اُداسی دے منورتھ نوں دسیا ہے جو انگ 939 پر براجمان ہن اتے اس پر کار ہے :

سدھ یوگیاں دا پرشن
 کس کارن گرہو تجبو اُداسی۔
 کس کارن ایہہ بھیکھ نواسی۔
 کس وکھر کے تم ونجارے۔
 کیو کر ساتھ لنگھاوہو پارے۔۔17۔۔^۱

گورو صاحب جی دا اتر
 گور مکھ کھوجت بھئے اُداسی۔۔
 درن کے تائی بھیکھ نواسی۔۔
 ساچ وکھر کے ہم ونجارے۔۔
 ناک گور مکھ اترس پارے۔۔18۔۔^۲

وڈے وڈے پرچار دورے ختم کرن مگروں گورو جی نے باقی عمر کرتارپور وچ گزارن دا فیصلہ کیتا اتے لگ بھگ 18 سال کرتارپور وچ گزارے اتھے آ کے وی اوہ پنجاب، جس وچ پنجاب ہریانہ اتے ہماچل شامل ہن، وچ دور دور تک دھرم پرچار لئی جانے رہے سن بردھ عمر ہون دے باوجود وی اوہ کرتارپور توں چل کے دو-دو-تن-تن، سومیل دی پرچار پھیری لا کے واپس آ جانے سن کرتارپور وچ اوہناں نے اپنے سکھاں نوں نام چن، دھرم دی کرت کرن اتے ونڈ چھکن دی عملی سکھیا دتی۔
 بھائی لہنا جی دی ہر طرحاں نال پرکھ کرن اپرنت جدوں گورو صاحب نوں ایہہ یقین ہو گیا کہ اوہ ہن گورگدی سنبھالن دے یوگ ہن تاں بھائی لہنا جی نوں گورگدی بخش دتی

^۱ گورو گرنتھ صاحب۔ انگ 939۔

^۲ گورو گرنتھ صاحب۔ انگ 939۔

اوہناں دا ناں گورو انگد صاحب جی رکھ دتا پہلاں گورو نانک صاحب جی نے گورو انگد صاحب جی نوں متھا ٹیکیا اتے مگروں ساری سنگت نوں اوہناں نوں متھا ٹیکین دا آدیش دتا گورگدی بخشن سمیں گورو نانک صاحب جی نے گورو انگد صاحب جی نوں گوربانی دی ادہ پوتھی وی دے دتی جس وچ اوہناں دی اپنی بانی اتے بھگتاں دی بانی درج سی پراتن جنم ساکھی وچ اس گل دا وزن کیتا ملدا ہے جو اس طرحاں ہے :

تت محل جو شبد ہوا، سو پوتھی زبان گورو انگد جوگ ملی

مہربان دی پوتھی وچ لکھیا ملدا ہے کہ :

تب گورو نانک جی گورو انگد کو شبد کہ تھا پنا دے کر سمت 1596 اسو و دی 10 دہی کو

آپ سچ کھنڈ سدھارے ۔

گورو انگد صاحب جی نوں گورگدی دین مگروں گورو نانک پاتشاہ 22 ستمبر 1539

نووں جوت جوت سماں گئے ۔^۱

^۱ گورو شبد رتنا کر مہان کوش دی دوسری چھاپ، انگ 65

ڈاکٹر کلیان سنگھ کلیان

اسسٹنٹ پروفیسر، جی سی یونیورسٹی، لاہور۔

ستونت کور

لیکچرار، کینیٹر ڈکالچ فار وویمین، لاہور۔

ہندوستانی پراکرتی وچ وحدانیت دا سوما..... جب جی صاحب

ہندوستانی دھرتی پراکرتیاں دی اوہ دھرتی اے۔ جس وچ ودیا دے رنگ بھرے ہوئے نیں۔ ایسے کر کے ای پراکرتاں دے پنگرن نال ویدک سوچاں نے جنم لیا۔ ہندوستان دے ہر دور وچ ایس سوچ دا جنم تے وکاس ہوندا رہیا۔ ایس دی مثال ہندوستانی دھرتی تے بھگتی لہر دا موجود ہونا اے۔ ساڈے اجوکے دور دے ویدوان ایس گل تے اک ہن کہ ہندوستان دی دھرتی تے بھگتی لہر نے ہمیش توں ای ودیا نوں وکاس دا موقع دتا اے۔ ایس کر کے ای ہندوستانی پراکرتاں نوں ودیا توں بھرپور آکھیا جاندا اے۔ ایہناں وچ خاص طور تے گنگا جمن اتے سرسوتی تے سپت سندھو دی وسوں نے وید دے چانن جگ دے ونڈے رہے۔ پر بعد وچ بہت ساریاں پراکرتاں پنجاب دے سوہنی دھرتی دے وسیب وچ شامل ہونا پیا۔ کیوں جے دو جیاں دھرتیاں برہمن وادی سوچ نے اوہناں نوں پنگرن دا موقع نہیں دتا۔ بھگتی لہر پنج آب دی دھرتی ایس وچوں آئے کیوں جے اوہناں سماج وچ وید بھرپور سوچ نوں جنم دینا سی تے پنج آب دی دھرتی شروع توں ای اک شعوری تے لبرل سوچ نوں جنم دین والی دھرتی آکھی جاندی سی۔ ایس کر کے بعد وچ پراکرتی سوچاں نے جتھے ودیا نوں ماں بھشیا او تھے آلوچنا نوں وی موقع دتا۔ پندرھویں صدی وچ گورو نانک صاحب دے پرکاش نال پراکرتاں اتے ودیا دی سوچ نوں نوبلکا ڈھنگ دتا۔ اوہناں ایس وچ گوشاں نوں شامل کیتا (موجود دور وچ ایس نوں اظہارِ رائے دا ناں دتا گیا اے) گورو صاحب دیاں گوشاں (دو جے دھرماں

نال گل بات) جتھے ایس دھرتی تے نثری روپ وچ انمول نثری دے نمونے ملدے ہن
سگوں ایس دھرتی نوں کلاسیکی شاعری دی اوہناں دی دین اے۔

گورو نانک جی دیاں بانیاں (کلام) دی دکھو دکھ راگاں وچ بہت گنتی وڈی اے۔ آپ
جی نے بہت کجھ رچیا اتے بخشیا ہو یا اے۔ جو ہر پکھوں مہان تے منکھتا لئی اک اجیہا سبق
دیندا اے جس تے چل کے بندے نوں رب اتے انسانیت دی پہچان ہوندی اے۔ گورو
صاحب ہوراں دی بانی وچ کرت کرن، ونڈ پھکن تے نام چپن نوں حیاتی دا نچوڑ دیا اے۔

”جپ جی صاحب“ رب ولوں گورو نانک صاحب جی راہیں منکھ نوں بخشیا ہو یا
مہان شاہکار اتے اک ماسٹر پیس اے۔ ایس رچنا وچ سارے دھرم دے ڈھلے
اصولان نوں بہت چنگی طرح مکمل روپ وچ پیش کیتا گیا اے۔ اتہاس کار، ویدوان،
کھوج کار ایس گل تے وی متفق ہن کہ سارے گورو گرنٹھ صاحب وچوں ”جپ جی
صاحب“ اوہ بانی ہے جس وچ پنجابی رہتل راہیں دھرم دے اصولان نوں سماجی طور تے
بیان کیتا گیا اے۔ جس کر کے جپ جی صاحب نوں گورو گرنٹھ صاحب دا مفہوم تے وچار
دھارا آکھیا گیا اے۔

خواجہ دل محمد ہوراں جپ جی صاحب بارے اپنے وچار ایس پرکار سانجھے کیتے ہن
تے ایس نوں سانجھاں کلام آکھیا اے۔ جیہڑی سموچی انسانیت وچ شعوری سوچ دے
نال نال سانجھو التا دا درس وی دیندا اے۔

”جپ جی وہ مقدس عرفانی اور روحانی پاک کلام ہے جسے لاکھوں
انسان صبح کے سہانے وقت اپنے خالق کے حضور میں توجہ اور شوق سے
پڑھتے ہیں۔ اور اس کے سامنے اپنے عجز کا اظہار کر کے عبد اور معبود کا
رشتہ استوار کرتے ہیں۔ یہ مناجات پنجاب کے مصلح اعظم خدا رسیدہ
بزرگ بابا گورو نانک صاحب کے مبارک زبان سے نکلی ہے۔“¹

¹ خواجہ دل محمد۔ ایم اے۔ جپ جی اور سکھ منی صاحب، پرکاشک بھائی چتر سنگھ، بھائی جیون سنگھ،

اس عظیم بانی دا شُعبہ ناں ”جپ“ اے۔ جس دا مطلب ”جپنا“ مُڑ مُڑ کے اُچارن، وچارن جاں دل توں پڑھن، پاٹھ کرن لئی رچے جان دا سُوچک اے۔

”جپ“ اک بہت پرانا اکھر اے سنسکرت وچ اس دا مطلب ”بولنا“ اے (پرائس طریقے نال بولنا کہ کوئی سُن نہ سکے) گورو گرنٹھ صاحب وچ اک تھاں ایہہ شبد براجمان اے جیہڑا چوتھے پاتشاہ گورو رام داس جی دا اُچار یا ہو یا اے۔

”گورو گرنٹھ کوش“ وچ اس دا مطلب ”جو پڑھیا جاوے سو جپ“ دسیا گیا اے۔ ایس طرح سکھ دھرم دے اتے مہان کوش وچ ”منتر پاٹھ“ جس دی پُشٹی لئی گورو رام داس دی جی پٹھ لکھی تک ورگی اے۔

سبھ گھنیرے ہر پر ب تیرے تو کرتا سبھ تھائی

اہنس ”جپی“ سدا صلاحی ساچ شبد لپو لائی^۱

لفظی مطلب توں جپ صاحب نوں سموچے روپ وچ ویکھیتاں رب تعالیٰ انسان دی روحانی زندگی عظیم توں عظیم تر کرنا، رب ولوں آیا حکم، اتے انسان وچ پیدا ہوئی ”میں“ ہوس دی نوں ختم کرنا اتے بھگتی بارے مڈھلے وچار بیان کیتے نیں۔ جیہناں دا ذکر پہلے دے گرنٹھاں وچ نہیں ملدا۔ ایہہ گل بہت سارے کھوج کاراں نے کیتی اے کہ جو جپ جی صاحب دا الاپ ویداں جاں دھارمک گرنٹھاں وچ اس پرکار نہیں اُچار یا گیا۔^۲

گورو رام داس صاحب جی دا ایہہ شبد راگ سولہادی چھنت وچوں ہے ایس وچ اوہناں دا فرمان ”جپ“ بارے صاف دسیا گیا ہے کہ اوس سوامی دی صفت صلاحی تے بندگی انسن ای کرداے۔ ہر انسان نوں ایس گل دا تصور نہیں کرنا چاہیدا اے کیوں جے اوس دی ناں چپن والے بہت زیادہ ہن اتے ساریاں وچ اوہ ذات ویا پک ہے۔ سچا انسان ہی ایس دے ناں نال پریم پاوند اے۔

^۱ خالصہ ٹرسٹ سوسائٹی، امرتسر ولوں پکاشک ”گورو گرنٹھ کوش“ بھاگ 2، چوتھی چھاپ، امرتسر: 1954ء،

ص 532-

^۲ کاہن سنگھ نامہ، س۔ ب بھائی، گورو شبد رتنا کر مہان کوش، پٹیالہ: 1930، ص 379-

راگ آسامحله 4

جپ، تپ، سنج، دھرم نہ کمایا

سیوا سادھن جانیا ہر رایا

کہو ناک ہم نیچ کرما

سرن پرہے کی راکھہہ سرما

اتہاس وچ دنیا دے بولیاں دے ہر مشہور مغربی سکالرتے لغتوں دا ماہر سر مونیر

ولیمز گورو صاحب دی ایس مہاں شاہکار نوں دی ایس پرکار وڈیا یا اے کہ:

to utter in a low voice, whisper, mutter
(especially prayer or incantation : (to pray to
anyone in low voice, to invoke or call upon in
low voice^۲.

سنسار بھر دے اک ہور جہان دیدوان سر رینفل ٹرنز نے وی اپنی لغت وچ اس دا مطلب:

”Mutter: Jap“ گن گاؤنا جاں مونہہ وچ بولنا داناں دتا

اے۔“^۳

”مشہور بھارتی مفکر رادھا کرشنن (Radhakrishnan) نے اس نوں ہندوستانی

پراکرت نال جوڑیا اے۔ اتے ایس بارے کہیا جاندا اے کہ عام لوکاں اپنے سکون اتے

گورو جی دی بخشش صدقہ ارداس کردے ہن اس لئی ایس نوں کروڑاں لوک سندیا ویلے

اُس دا جاپ کردے ہن تے ایہہ 15 صدی نوں اجو کے ویلے تک ہو رہیا اے۔

”ہندوستانی پراکرت وچ ایس نوں سبھ توں مشہور تے مقبول

ا سری گورو گرنتھ صاحب۔ انگ 12۔

^۲ Monier Williams, Sir, Sanskrit English Dictionary, New Edition, Oxford
1899, P. 411

^۳ Turner, Sir R.L. A Comparative Dictionary of the Indo Aryan Languages,
London 1966, P. 282

رچنا اے۔“^۱

مہان مغربی سکالر تے اُگھے ودیشی ویدوان گرین لینز Greenlees نے ایس نوں سبھ توں پیاری تے مہان کرکیرت سمجھیا اے۔ اتے ایس نوں وڈیاں دیاں ایہہ آکھیا اے کہ لوکائی ایس روحانی گیت دی تلاش وچ سن۔ اوہناں دی روح دی ایہہ تلاش اس نوں پڑھ کے، اُن کے تے عمل کر کے ختم ہو جاندی اے۔

^۲The most loved of all the Guru's hymns

جپ جی صاحب گورو صاحب دی سبھ توں اہم تے سرکڈھویں رچنا اے۔ سبھ توں انہونی تے انمول خوشی دین والی رچنا اے۔ ایہہ رچنا زندگی نوں بہتر کرن والی اے۔ ڈاکٹر کے۔ ایم منشی جی دا ایہہ فرمان اس فکر دی اہمیت دسدی اے۔

Of all his work, Jap ji has been most popular and the most inspiring. It has been a source of strength to the various Gurus and to millions of their followers^۳.

جپ جی گورو صاحب سمو بانیاں وچوں سبھ توں ودھ من نوں شانتی اتے رب تعالیٰ دے ناں لین والیاں لئی اس نال پیار پا دیندی اے۔ اس توں بعد آون والیاں گوروں تے اوہناں دے ناں نال جڑیاں ہوئیاں سنگتاں لئی شکتی دا سوما نیا اے۔ اس دے موضوع مفہوم، پیار وڈا پن تے سانجھ وان اس دانیارو پ، زبان دی سادگی تے پڑھن والیاں لئی اک لائن نال دو جی دامیل، اس وچ بیان کرن دا ڈھنگ اتے اس وچ روحانی پیار نے انسان نوں جیون گزارن دا ڈھنگ دس کے اس نوں اک وڈا تے اہم شاہکار بنا

^۱ Radhakrishnan, S. Dr. Sir. In his Introduction to the Selection from the Sacred Writings of the Sikhs. London. 1960, p. 19

^۲ Greenlees, Duncan The Gospel of the Guru-Granth Sahib, Madras. 1952, p. xiii

^۳ Munshi, K. M. Dr. In his Appreciation of the Japji by Justice Harnam Singh, New Delhi, 1957, p. iv

دتا اے۔ ایہہ اک اجیہا شاہکار اے جس نوں پورن سنگھ اس پرکارن بیان کردے نہیں:

Jap ji is one song, Jap ji, marks him a
creator whose genius puts its seed on the
ages¹.

اوہناں نوں اک اجیہا رچہ ہا دس دتا اے کہ جس دی لٹک دو جے جہاناں تک دس
پیندی اے۔ اوہناں دے چلائے دھرم دے اصول دا ڈھلا بنیادی نقطہ اے۔

دھرماں دی فلاسفی دے ماہر سر آرچر ایس نوں اپنے طریقے نال بیان کردے ہن:

Fundamental substance of his message².

اوہناں دے پیغام وچ بنیادی نقطہ ہر انسان دی حفاظت اے۔ اوہ جس مرضی
دھرم، فرقے دے من والا جاں بے دین ہووے۔

”شیش دھاری“ وی ایس وچار (فکر) نال سہمت ہن اتے مندے ہن کہ ”جب

جی“ گورو نانک صاحب دی بانی دا خلاصہ اے۔

The Jap ji presents a gist of the Guru's

teachings³.

جے دھرم دی بنیادی فکر نوں اک کوزے وچ بند کرنا ہووے تاں اوہ گورو نانک

صاحب دی مہان کرت ”جب جی“ اے۔

جگ دے مہان انٹرفیٹھ سکالر اتے ساوتھ ایشیا وچ دھرماں تے بھگتی لہر دے سوچ

نوں اکال پُرکھ کالی وچ پرون والے سٹروپ Stroup دا ایہہ فکر ’جب دی صاحب‘ اجیہی

اعلیٰ تے وکھری ہوند دی ساکھ بھر دا اے:

In the respect, he is distinctive, the other

founders of religions originating in India,

¹ Puran Singh, Prof. The books of Ten Masters, London: 1926, p. 135

² Archer, J. C, The Sikhs Princeton, 1946. p. 108

³ Sheshadri, K. Japji and Universal Mysticism, Madras. 1969. p. 3

Mahavira and the Budha, so far as is known, did not write any part of the sacred of their faith¹.

اوہناں دے مان تے سمنان وچ اوہ ایہناں گلاں توں اُچے تے دکھرے ہن کہ ہندوستان وچ جے ہور مذہباں دے بانیاں دی جتھوں تک جانکاری ملی اے، آپو اپنے مذہبی گرنٹھاں دا کوئی وی حصہ آپ نہیں لکھیا۔ انڈس دھرتی تے خاص طور تے پنجاب تے پنجابیت بارے ماہر سمجھے جان والے مہان ودوان میکالیف ایس الہی دی سرب اچتم بانی نوں اپنے شہداں وچ ایس پرکار بیان کردے ہن:

“The Sikh religion differs as regards the authenticity of its dogmas from most other great theological system. Many of the great teachers the world has known have not left a line of their own composition, and we only know what they taught through tradition or second-hand information²”.

ایسے ”جپ جی“ دیاں صرف 383 لائناں وچ 2090 لفظاں دا پیغام؛ سکھیا تے اصول، اک مکمل روپ وچ اپنے ہتھی لکھیا ہویا انمول خزانہ اے۔ پانی اپنی کتاب ”سکھاں دی مختصر تاریخ“ وچ ”جپ جی“ بارے ایہہ لکھیا اے:

The Japji is in itself, a complete exposition of the Sikh faith³.

جپ جی گورو گرنتھ صاحب دے پہلے اٹھ پینیاں وچ براجمان اے تے اہم بانی منی

¹ Stroup, Herbert, Four Religions of Asia, New York: 1968, p. 195

² MacAuliffe, M. A. The Sikh Religion. Vol.I Oxford: 1990. Introduction. p. ii-iii

³ Payne, C. H. A Short History of Sikhs, London: 1915, p. 29

جاندی اے۔ ایس بارے جگ دے دھرمک سوچ نوں اک نویں دشا دین والے مہمان
 ودوان میکوڈ اپنی کتاب ”گورونانک تے سکھ پنہ“ وچ ایہہ لکھدے ہن:

Of all Sikh scriptures, none is more
 important than Guru Nanak, Japji¹.

چیلہ رام دے مطابق سکھاں توں علاوہ غیر سکھ وی ایس دا جاپ کردے ہن۔ اُس
 ویلے دے لوک ایس نوں مونہہ زبانی یاد کر کے رب دے حضور ارپن کردے تے بار بار
 ایس نوں وڈیا ندے۔ اوہ ایس بارے اپنے وچار ایس پرکار سانجھے کردے ہن:

It is remebered by heart by every Sikh and
 other devoted to the Guru its recital is enjoined
 for their daily moring prayer² .

رادھا کرشنن نے اک ہور تھاں ”جپ جی“ بارے ایس پرکار لکھیا اے:

It is the basic religious text of the Sikhs³ .

گورونانک صاحب جی مہاراج دی انمول رچنا ”جپ جی صاحب“ دے لکھن،
 پرکھن، دا کوئی سماتے استھان (ویلاتے تھاں) نہیں ملدا پر ایہہ اندازہ لایا جاسکدا اے
 کہ جس ویلے گورو صاحب نے اپنیاں اُداسیاں (سفر) مکمل کر لئیاں تے کرتار پور تک
 گئے تے ایہہ اُملی رچنا رچی ایس دا قیاس اے کہ کیوں جے ایس طرح دیاں رچناواں
 متھیاں دناں تاریخاں دا پتا نہیں دیندیاں۔ نہ ہی اوہ کسے خاص تھاں تے ہوندیاں ہن۔
 ایہہ شاہکار جس روپ وچ ساڈے تک پہنچیا اے۔ ہن تک اوہ روپ وچ
 اے۔ اُس اُتے 1604ء دی مہر لگی ہوئی اے۔ ایہہ روپ اوہ اے جو ”گورو گرنٹھ

¹ Mcleod, W. H. Dr. Guru Nanak and the Sikh Religion, Oxford: 1968,
 p.148

² Chellaram, Dada, Jap ji by Guru Nanak, New Delhi 1955 .P. Viii.

³ Radhakrishnan S. Dr, In his Introduction to the Japji translated into
 English and explained by Justice Harnam Singh, New Delhi: 1857, p. xi

صاحب“ دے مہان سنپادک (Editor) گورو ارجن صاحب جی مہا راج (1606-1563ء) تے مہان لکھاری، بھائی گورداس (1629-1551ء) سمت 1661ء وچ امرتسر رام سر دے کنڈے دتاسی۔

اس توں اڈ بھائی گورداس جی (1929-1551ء) دا وی بھر پور یوگ دان اے۔ پر اوہ تاں کیول ایہناں کجھ ہی دن تک رہے کہ ”جپ جی“ گورو صاحب دے کرتار پور رہن دے سے (1539-1522ء) نت نیم دامگھ بنایا اے۔

سودر، آرتی، گاویئے

امرت ویلے ”جپ“ اچارا

گورکھ بھارتھر بن تارا

پھھر بابا آیا کرتار پور

بھیکھ اُداسی سگل اُتارا

پہر سنساری کپڑے، منجی بیٹھا کیا اوتار

بانی مکھیو اُچاریئے ہوئے روشنائی میٹھے اندھیارا

اس توں اس گل داپتا لگدا اے کہ اودوں ایہہ بانی رچی ہوئی سی۔ سگوں شخصی تے

سماجی (Individual and corporate) پاٹھ (عبادت) اتے سکھ نت نیم (پورے دن دی عبادت) دا حصہ وی بن گیا سی۔ تاں بھائی گورداس جی اک ہور تھاں ایہہ پیغام دیندے نیں۔

گور بانی تیناں گور سکھاں، پچھلی راتی اُٹھ بہندے

گور بانی تیناں گور سکھاں، امرت ویلے سر نہاوندے

گور بانی تیناں گور سکھاں، ہووے اک من گورو ”جاپ“ چپندے

گور بانی تیناں گور سکھاں، سادھ سنگت چل جائے جڑندے ۲

اوہناں دی ہر بانی وچ سانجھو اتا دے درس نظر آوندے نیں۔ اوہ سنگتی روپ وچ

۱ واراں بھائی گورداس جی، اوبی، وارنمبر 1، پوڑی نمبر 38۔

۲ اُکت، بھائی گورداس جی دی وارنمبر 12، پوڑی نمبر 2۔

ایس دا پرچار کردے ہن۔ ایس دا اثر ایہہ ہو یا کہ ہر دھرم دا کیرتی اوہناں دے ایس بانی
دا جاپ چپ دے ہن۔ بھائی گورداس جی ایس بارے فرمان کردے ہوئے آکھدے
ہن کہ:

امرت ویلے اٹھ کے، جائے اندر دریاے نہاوندے
سہج سادھ اگادھ وچ، اک من ہوئے گور جاپ جاندے
متھے ٹیکے لائے، سادھ سنگت چل جائے بہندے
شد سرت تولین ہوئے، ستکور بانی گائے سُنندے ا

اس دی اک ہور گواہی دے طور تے سانوں جنم ساکھیاں وی ملدیاں ہن جیہڑیاں
پچھلی صدی وچ کول برک تے مکالیف نے وی اپنیاں کتاباں لئی ورتیاں۔ جو 1635ء
دے لاگے تاگے دیاں ہن۔ اوہناں مطابق گور صاحب نے ایہہ انمول رچنا سلطان پور
وکھے 1500ء دے قریب اُچاری اے۔ اس توں علاوہ سوڈھی مہربان (1640-
1581ء) ہوراں اس نوں ایہہ ملئی 1507ء وچ ہوئی جد کہ آپ جی دے سپتر ”ہرجی“ دی
لکھی لکھائی پوتھی (1650ء دے قریب) دے صفحہ 69 توں شروع ہوندا اے تے 296
صفحیاں تک گورو جی تے جپ جی صاحب بارے دسیا گیا اے۔

”جپ جی“ سبھ تو پرانا ٹیکا (ترجمہ و تشریح) کدوں تے کتھے ہو یا اے۔ ڈاکٹر موہن
سنگھ دے مطابق ”جپ جی“ دا سبھ تو پرانا ٹیکا 1701ء وچ ”سیہو ناتھ برہمن“ ایہناں
دے مطابق گورو جی جدوں مکہ دا سفر مکایا تے کرتاپور براجمان ہوئے تاں جپ جی
اُچارن کیتی، بھائی بالا جی نال جڑی ہوئی جنم ساکھی وی کرتار پور ہی دسدی اے۔
”گورو انگد کو اُپدیش دیا“ دے سر لیکھ پٹھ لکھیا اے اک
دن گورو نانک انگد صاحب جی دیا لگیری دے گھر آئے تے انگد
جی کو سدوائے کے بہت اُپدیش کیا تے پرسن ہو کر بانی کا خزانہ گورو
دے حوالے کیتا تے سنسار کو تارن کو ”اٹھتی پوڑیاں“، ”جپ جی“

اُچارن کیتا۔ اتے انگد جی ”جپ صاحب“ سُنییا تاں بابا سُنییا۔“
 مگدی گل ایہہ کہ اُتے دسے ہوئے ”جپ جی صاحب“ دے اُچارن، رچنا جاں
 سوہن دی تھاں سماچار وکھو وکھ جا پدے ہن۔ ایس نوں ہر نام سنگھ شان ہوراں ایس دا سما ایس
 پرکار بیان کیتا ہو یا اے۔ ایس وچ وڈی تعداد وچ کھوج سے نوں ای بیان کردے ہن۔

1. سلطان پور: رب تعالیٰ نال میل سے 1500ء

2. سُمیر پریت: سادھوں نال ہوئے وچار وٹاندرے سے سن 1515ء

3. کرتار پور (راوی): اُداسیاں توں بعد 1532ء

4. اچل وٹالے: سدھاں نال ہوئی چرچا 1539ء

پنچ صدیاں توں سکھ دھرم توں وکھ دنیا دے ہور دھرم نے وی جپ جی صاحب
 تے نہ صرف کھوج کچھوں کم ہو یا اے سگوں روحانی طور نے وی ایس توں فیض حاصل
 کردے ہن۔ عبداللہ گیانی ہوراں بہت ساریاں تھاواں تے ایہہ دسیا اے کہ دو جے

ایہہ اوہ جنم ساکھی اے جیہڑی (T Colebrocke.H) پنجاب توں حاصل کر کے 16-1815ء وچ انڈیا
 آفس لاہیرری، لندن نوں دے دتی سی۔ B6. Punj. L Ms. O.I دے نمبر نال ہُن تک حفاظت
 نال موجود اے۔ اس نوں ولایت والی جنم ساکھی وچ آکھیا جاندا اے۔ اس توں بعد بھائی ویر سنگھ نے کجھ
 ہور ہتھ لکھتاں (مخطوطیاں) نوں اکٹھا کر کے 1926ء وچ ”پران جنم ساکھی“ دے ناں نال شائع کروایا۔
 ایہہ اوہ جنم ساکھی اے جس دا نسخہ 1848ء وچ بھائی گورمکھ سنگھ اوری اینٹل کالج، لاہور نوں حافظ آباد
 توں ملیا سی، جس نوں ”سکھ راجن“ دے مصنف مکالیف (Macauliffe. A.O.M) نے سو دھ
 کے 1885ء وچ راولپنڈی توں ”جنم ساکھی بابے نانک جی کی“ دے ناں توں شائع کیتا۔ پر اس
 نوں مکالیف والی جنم ساکھی یا حافظ آباد والی جنم ساکھی وی آکھیا جاندا اے۔

ایہہ گورو بابے دی سبھ توں پرسدھ جنم ساکھی اے جو اس سوچنا نال شروع ہوندی اے۔ سمت 1597
 (مطابق 1540ء) سلطان پور کٹریت نے پوتھی لکھی۔ نال بھائی پیڑے موکھے جنم پریتی لکھی گورو
 انگد جی لکھوائی۔ پرکاشک منشی گلاب سنگھ اینڈ سنز، لاہور 1922ء۔

جنم ساکھی گورو نانک صاحب جی ”بھائی بالا جی“ بھائی چتر سنگھ، بھائی جیون سنگھ، امرتسر: 1945ء، 269۔

ایہہ چارنگاں گورو نانک دا شاہکار ”جپ جی“ ہر نام سنگھ شان 1975ء وچ چھاپک پنجاب یونیورسٹی

پریس صفحہ 57-156۔

دھرماں دے آگوی اپنی سویر دی شروعات ”جپ جی صاحب“ توں کردے ہن۔ گورو گرتھ صاحب دی شروعات وی ایس مہان بانی توں ہوندی اے۔ ایس کر کے ای ایس بانی نوں دنیا دی بہت ساریاں زباناں وچ پڑھیا تے پڑھایا جاندا اے۔ کھوج کاراں دی کھوج ایس وچ نویں پکھ نوں تلاش کردی رہندی اے۔

گورو نانک صاحب جی دی بانی دا مقصد انسان نوں روحانی تے سماجی طور تے بھلائی ول اُتساہ پیدا کرنا اے۔ اوہناں دی بانی نے اک پاسے لوکاں نوں ست مارگ توں ملتی کروا کے، روحانی مذہبی، سداچارک طور اکٹھا کیتا۔ دوجے پاسے عام لوکاں دی خواہشاں تے جذباتاں نوں زبان دے کے اوہناں دے کردار تے ویہار لئی نویں منزل دی پیرنا کیتی۔ اُس ویلے دی نام نہاد مذہبی تے راجسی ٹھیکیداراں نوں ننگا کر کے لوکائی نوں وہماں بھرماں تے ذات پات دے نظام وچوں کڈھن لئی جیون جاچ دے اصولاں وچ لے کے آئے۔ جس ویلے گورو دی بانی عام لوکائی لئی آئی تے عام لوکائی ایس نوں وار وار چدی اے۔ تاں اوہناں دا من اشانت توں شانت ہونا شروع ہوندا اے۔ ایس لئی جپ صاحب جی صاحب وچ ہر اوہ پکھ شامل اے۔ جیہڑی منکھ دی آتما نوں شانتی ول پیردا اے تے اوہ تن، من، دھن نال کائنات وچ بھلائی دے کم کردا اے۔

آسادی وار دا سماجک پکھ

پنجاب دی بھوگولیک سہتی کجھ ایسی ہے کہ ایتھوں دے وسنیکاں نوں آدکال توں ہی باہر لے حملیاں دا ساہمننا کرنا پیندا رہیا ہے۔ ایس لئی بہادراں نوں یدھ کھتیر وچ جوجھن دی پریرنا دین لئی اتے ودھ چڑھ کے بیرتا دکھاؤن والیاں دا جس گاون لئی بیرسی کو تارچی جاندی رہی ہے۔ مدھ کال دے پنجابی ساہت دا شرومنی تے پرسدھ روپ وار ہی ہے۔^۱ ودواناں دی بھوگنتی جیہناں وچ بھائی کانھ سنگھ نابھا وی شامل ہے ایس دی اُتیقی سنسکرت 'ور' دھاتو توں متدی ہے۔ اوہناں نے ایس دے 31 ارتھ لکھے ہن۔^۲

سنسکرت شبد ارتھ دے سنگریہہ کرتا نے سنسکرت دے ایس دھاتو دے ارتھ ایس پرکار دتے ہن - (1) چُٹنا، چھاننا (2) ویاہ کرواؤن لئی، چُن کے پسند کرنا (3) یاچنا کرنا، سنگنا (4) ڈھلنا، چھپاؤنا، پڑدہ پاؤنا، لپیٹنا (5) گھورنا (6) روکنا (7) بچاؤنا (8) اڑچن پاؤنا، ورددھ کرنا۔^۳

ڈاکٹر گنڈا سنگھ وی اپنی پُستک 'پنجاب دیاں واراں' وچ وار دامڈھ سنسکرت دے 'ور' دھاتو توں بنیا متدے ہن۔ اوہناں نے وی وار دے کئی ارتھ دتے ہن۔ اوہناں اُنساں پنجابی بولی وچ 'وار' شبد انیکاں ارتھاں وچ آیا ہے جیویں کہ ویر کڈھنا، بلہ کرنا، سٹ مارنا (وار کرنا) یدھ جنگ وچ گھیرا جاں وگن بناؤنا، روک پاؤنا، واڑ دینا (وار مارنا)، بدلہ

^۱ پرمد سنگھ، کرپال سنگھ کیل تے گوبند سنگھ لانا، پنجابی ساہت دی اُتیقی تے وکاس، پٹا 79۔

^۲ ستھار لئی ویکھو، گورو شبد رتنا کرمان کوش، پٹا 1091۔

^۳ ہردیو سنگھ پتھر، وارکار گورونانک، پٹا 9۔

لینا (واری لائنا)، دروازہ بھیڑنا (وار جاں بار بند کرنا)، قربان جاں نچھاور کرنا، (وارنا)،
 بار، باری (کئی تے کیتی واری)، دِن (سوموار، منگل وار) آد^۱۔

ڈاکٹر رتن سنگھ جلی اُسار، وار دا ارتھ ہے۔ ساہمنا کرنا، چکھے دھکنا، پرے ہٹاؤنا،
 روکنا۔ ایہہ سنسکرت دے شبد 'وارن' دا پنجابی تدبھاو روپ ہے۔ 'وار' نوں کئی دوہراؤ دے
 ارتھاں وچ وی لیندے ہن کیونکہ ایس وچ ورنٹ و شے دا پر بھاو پاؤن لئی کئی گھٹناواں دا
 وار وار ذکر آؤندا ہے۔ کنیاں دا مت ہے کہ ڈھاڈی آپنے آسرا داتیاں دے 'باراں'
 (دروازیاں) اُتے جا کے اوہناں دی صفت کردے سن، ایس لئی اجیہا کاو روپ جیہڑا
 آپنے وچ کسے دی صفت رکھے اتے اوہ صفت ادھک تر جنگ سمبندھی ہووے، 'وار'
 اکھواؤن لگ پیا۔^۲

ڈاکٹر جلی اگے لکھدے ہن کہ 'وار' شبد اپنے آپ وچ ویا پک ارتھ رکھدا ہے،
 کسے بندھن ادھین نہیں۔ سچے طور تے وار دا ارتھ ایہہ ہی کڈھیا جاسکدا ہے کہ اوہ وارتا جو
 اپنے وچ کسے ہلے جاں ٹکر دا ذکر رکھدی ہووے اتے پاٹھکاں جاں سروتیاں نوں
 اُتھاہت کرے، پنجابی کاو روپ 'وار' ہے۔ جنگ سمبندھی لکھیاں گنیاں واراں اپنے اندر
 سٹھول پکھ دی ٹکر رکھدیاں ہن اتے ادھیاتمک واراں وچ سُوکھم بھاوناواں دی ٹکر دا ذکر
 آؤندا ہے۔^۳

وار باہر مگھی کوتا دا اک روپ ہے تے بیرس ایس دا اُچھا پر بھاو۔ ایس وچ
 کسے یودھے دی بیرتا تے بیان دا جس ہوندا ہے۔ یڈھ دا برتانت بیرتا بھریا وایو منڈل
 تے نانک دی بہادری دی پرسنسا کر کے، اوس دی شخصیت نوں نانکی ہنر راہیں اُگھاڑنا،
 ایس دے ویش لچھن ہن۔ پر بہادری جس دی پاتر ضرور ہووے۔ عام طور تے لوکاں
 وچ وار نوں گا کے پڑھن دا منور تھ دو پرکار دا ہی سی۔ اک لوکاں دا دل پر چاوا کرنا اتے

^۱ اوہی، پٹا 10۔

^۲ وچار دھارا، پٹا 173-174۔

^۳ اوہی، پٹا 174۔

سرداراں دیاں واراں بنا کے اوہناں توں انعام پراپت کرنا۔ دوجا، یودھیاں دے کارنامے سنا کے لوکاں وچ پیرس آتما نوں جگاؤنا تے جبر وِردھ ڈٹ کے جوجھ مرن دی پیرینا دینی۔^۱

سری گورو گرنّھ صاحب دیاں 22 واراں وچوں 9 واراں اجیہیاں ہن، جیہناں نوں واراں دیاں دھارناواں اُتے گاؤن دا اُپدیش دتا گیا ہے جیویں ماجھ، آساتے ملار سری گورو نانک صاحب جی دیاں، گجری تے رام کلی سرگورو امر داس جی دیاں، وڈ ہنس، سارنگ تے کانڑا سی گورو رام داس جی دیاں، گوڑی دی وار سری گورو ارجن صاحب جی دی۔^۲

سری گورو نانک صاحب جی نے ادھیاتمک واراں لکھن دی پرت پائی۔ اوہناں نے تن واراں ملار دی وار، ماجھ دی وارا تے آسا کی وار لکھیاں۔ ایہناں وچوں سبھ توں ودھ آسا کی وار ہے، جس دا پاٹھ سویرے سویرے سبھ گوردواریاں وچ گائِن کیتا جاندا ہے۔ سکھ دھرم وشوکوش اُسار، گورو گرنّھ صاحب تنکرے وچ آسا کی وار درج ہے جس دا شبدی ارتھ ہے آسا راگ وچ اک وار۔ آسا، سُورج چڑھن توں پہلاں دے سسے دا راگ ہے اتے ایس وار نوں امرت گائِن دی پر پیرا سری گورو نانک صاحب جی دے سسے توں مٹی جاندی ہے۔ ایہہ کہیا جاندا ہے کہ بھائی لہنا جی (مگروں سری گورو انگد دیو جی) پہلے دینکیتی سن جیہناں نے ایس دا سری گورو نانک صاحب جی دی حاضری وچ گائِن کیتا۔ اوس سسے سری گورو نانک صاحب جی دُوارا رچت چّوی پوڑیاں سن اتے جدوں ایس بانی نوں سری گورو گرنّھ صاحب وچ انکت کیتا گیا سی تاں جیویں کہ سری گورو ارجن صاحب جی نے سر لیکھ وچ دتا ہے کہ کجھ سلوک وی محلے پہلے کے (سری گورو نانک دیو جی) دے لکھے سن۔ ایس دے درتھان رُوپ وچ چّوی پوڑیاں اتے کل اُناٹھ سلوک

^۱ ڈاکٹر پرمد رستگھ، پروفیسر کرپال سنگھ کسپیل تے ڈاکٹر گوہند سنگھ لانا، پنجابی ساہت دی اتیتی تے وکاس،

پٹا 77-

^۲ اوی، پٹا 78-

ہن، جیہناں وچوں 44 سری گورو نانک صاحب جی دُوارا اتے 15 سری گورو انگد صاحب جی دُوارا رچے گئے ہن۔ ایس دا گائِن کرن سے راگی سنگھ سلوکاں توں پہلاں سری گورو رام داس جی دے چار پنکتیاں والے سلوک پڑھدے ہن جو کہ وکھرے طور تے راگ آسا وِچ درج ہن اتے جیہناں نوں چھکے کہیا جاندا ہے۔ ایس سبھ دے گائِن دے وچکار پرماناں وچوں اوہ سری گورو گرنتھ صاحب وِچلے شہداں دا بھائی گورداس جی اتے بھائی نند لال جی دیاں رچناواں وچوں وی شہد گائِن کردے ہن۔ وار دے آرنبھ وِچ سری گورو ارجن دیو دُوارا اِکِت کیتی گئی سنگتیک ہدایت اُتار ایہہ بانی اک پُراتن لوک وار دی دُھنی اُتے گائِن کرن لئی ہے، جس دا نائیک اک شہزادہ سی، جس دا ناں (تھہ وڈھیا ہون کر کے) ٹنڈا اسراج سی۔^۱

پوٹری تے سلوک:

ستے بلونڈ دی وار توں سوائے باقی سبھ واراں جو کہ سری گورو گرنتھ صاحب وِچ درج ہن جیہناں وچوں سری گورو نانک صاحب جی رچت آسا کی وار ویشیش پدوی رکھدی ہے، ہور کویاں دیاں واراں نالوں بھت ہن کہ ایہناں وِچ پوٹریاں دے نال سلوک شامل کیتے گئے ہن، جس نال اوہ بھلیکھا پین دی سنبھاونہ ہے کہ وار دی بئتر وِچ پوٹریاں اتے سلوک دووں دی آوشکتا ہے۔ ایہہ وی بزنا کرن دی لوڑ ہے کہ پوٹریاں دے نال سلوک کیوں تے کدوں شامل کیتے گئے۔ ایس سببندھی پروفیسر دیوان سنگھ نے بڑے وستھار نال چاننا پایا ہے۔^۲

ہر وار وِچ پوٹریاں دی ورتوں ایس حد تک ضروری مٹی گئی ہے کہ وار تے پوٹری سماں ارتھک شہد بن گئے ہن۔ وار دے چھند وِچ جتھے پوٹری دی ورتوں اپنی ضروری ہے، او تھے سلوک دی وار دی تکنیک نال کوئی سببندھ نہیں ہوندا پر ایہہ اک اہتہاسک تھہ ہے کہ

^۱ پتا 204-

^۲ پروفیسر بکرم سنگھ گھٹن، آسا دی وار، بانی چٹن تے وچار، پتے vi-v-7

وار دی بئرتوں تکنیک وچ پوڑی تے سلوک نوں آپس وچ اک سے جوڑ دتا گیا۔ ایہہ کاو کلاتے کاو روپ دی ادتی کاڈھ گورمت دے مہان ساہت کار تے کوی سری گورو ارجن دیو دے ہتھوں سری گورو گرنتھ صاحب دی سنپادنا ویلے 1604ء وچ ہوند وچ آئی۔ سری گورو ارجن صاحب جی نے اپنیاں اتے پہلے، تیجے اتے چوتھے گورو صاحبان دیاں واراں وچ ہر وار دی پوڑی توں پہلاں، اک جاں دو سلوک ودھا دتے۔ وار دے سر لیکھ وچ وی کئی تھان ایہہ سپشٹ کر دتا گیا کہ سلوک وی او سے گورو ویتکتی دے ہی ودھائے ہن جیہناں نے کہ ایہہ وار رچی ہے۔ اداہرن وجوں آسا کی وار رچت سری گورو نانک صاحب دا سر لیکھ ایس پرکار دتا ہے: آسا محلہ 1۔۔ وار سلوکا نال سلوک بھی محلے پہلے کے لکھے ٹنڈے اس راجے کی دھنی۔۔

سلوک پوڑیاں توں پہلے دین نال ایہہ سلوک اک طرحاں پوڑی دی بھومکا جاں ویاکھیا دا کم دیندے ہن۔ ایہناں سلوکاں دی سچھی گنتی نہیں کیتی گئی، کیوں گورو ویتکتی دی پچھان لئی سلوک دے آرنج وچ محلہ 1 جاں محلہ 2 آد ودھا دتے گئے ہن۔ ہاں، پوڑیاں دی گنتی ضرور کرم وار دے دتی ہے، جس توں صاف سدھ ہو جاندا ہے کہ وار دی اصلی وستو پوڑی ہے سلوک نہیں۔ سلوک تاں کیوں کسے لوڑا اٹسار ودھائے ہوئے ہن۔ نہ اوہ پوڑی دے آشے نوں بدل نوں بدل سکدے ہن، نہ ہی پوڑی دی تھان لے سکدے ہن۔ جتھے پوڑی دا انک درج ہے، اوتھوں اک طرحاں سلوکاں دے روپ وچ نویں پوڑی شروع ہو جاندی ہے۔ ہر وار دی پہلی پوڑی تاں انج ہی سلوکاں توں شروع کیتی گئی ہے۔ سری گورو گرنتھ صاحب وچلیاں واراں دا پاٹھ کرن لئی (خاص کر کے واک، لین لئی) اہر لکھی گل دا دھیان رکھنا ضروری ہے، کہ پاٹھ وار دے وچکار سلوک توں شروع کرنا ہے نہ کہ پوڑی توں۔ دوجے شداں وچ وار دا پاٹھ ہر صورت سلوک توں شروع کرنا ہے تے پوڑی تے ختم کرنا ہے۔ سری گورو ارجن صاحب اگئی پُرش سن۔ وار دے نال سلوک ودھاؤن دا اوہناں دا آشا اوہ آپ ہی جاندے سن، کسے دی کجھ کہن دی سمرتا نہیں ہو سکدی۔ فیروئی اٹمان ایہہ جاپدا ہے کہ گورو صاحب نے دوگلاں نوں مکھ رکھ کے اجیہا کیتا ہووے گا۔ پہلی گل ایہہ کہ واراں رچن دا مڈھلا آشا گورمت پرچار داسی۔ ایس لئی

پر چار جاں اُپدیش نوں مکھ رکھ کے واراں دیاں پُوڑیاں دے نال شلوک ودھائے گئے ہون گے تاں جو سکھ سنگت نوں اُپدیش وجوں بھرپور تے بہو کچھی سکھیا تے اوہ وی کیرتن دے رنگ ڈھنگ وچ پراپت ہو جاوے۔

دُوجا ائمان ایہہ ہو سکدا ہے کہ گورو صاحبان اپنے جیون دے سادھارن تے ویشیش اوسراں تے پرسنگ وجوں پرتھاء ساکھی مہاں پُرکھ بولدے ائسار جو وچار پرگٹ کردے سن اوہ سلوکاں دے رُوپ وچ ہی ہوندا سی، کیونکہ سلوک پُراتن سمیاں توں پرچلت اک چھوٹے آکار دی (دوتوں لے کے کجھ ٹکّاں وچ سمت) کوتا ہوندى سی۔ اجیہے سلوکاں دی بہت بھاری گنتی گورو صاحبان دے جیون وچ سہج سُبھاء ہی رچی ہوئی اِکٹھی ہو گئی سی جس نوں سری گورو گرنّھ صاحب دی سنپادنا ویلے سری گورو ارجن صاحب نے اک تھان اِکٹھی درج کرن دی تھان واراں دے نال شامل کر دتے اتے جو سلوک واراں توں ودھ گئے اوہناں نوں گورو گرنّھ صاحب دے انت وچ ’سلوک واراں تے ودھیک‘ سرلیکھ پٹھ درج کر دتا۔ اجیہا کرنا کلاماتا تے سار تھکتا دی سحر سی۔ واراں دا آشا، جو اُپدیش دا سی، سلوکاں دے سہمت ہون نال بہت ودھ گیا اتے نال ہی، ساہتک سچ اتے وشے دے پکھوں، رس تے ونگی پیدا ہو گئی۔

آسا دی وار وچ گورمت دے مکھ سدھانٹاں نوں ویاکھیاتمک شیلی وچ پرگٹایا گیا ہے۔ پر ماتما دے ایکتا دے بھاو نوں ایس وار وچ درڑھ کرایا گیا ہے۔ ساری سرشٹی اتے جیواں دا رچہارا اوہو ہی اک ہے۔ رچنا کر کے آپ ہی سبھ دی چنتا کردا ہے۔ سبھ نوں رزق دیندا ہے، پالدا ہے اتے سنبھالدا ہے۔ ارتھات برہما، وشنو اتے شوا جی والے تینے گن اوس وچ ہن۔

آپینے آپ ساجیو آپینے رچبو ناؤ۔

دُئی قدرت ساجیے کر آسن ڈٹھو چاؤ۔

اڈاکٹر دلپ سنگھ دیپ، گوربانی چمنن (سدھانت تے سادھنا)، پتے 276-277

داتا کرتا آپ تُوں تُوں دیوہ کرہ پساؤ۔^۱

نانک جنت اُپاء کے سَمالے سہناہ۔۔

جن کرتے کرنا کیا چنتا بھی کرنی تاہ۔۔^۲

آپے ساجے کر آپ جائی بھی رکھے آپ۔۔

تس وچ جنت اُپاء کے دیکھے تھاپ اُتھاپ۔۔

کس نوں کہیے نانا سبھ کچھ آپے آپ۔۔۔^۲

ویدانت دے اُلٹ گورو جی نے ایہہ وچار دتا ہے کہ رچنا بھرم نہیں ہے۔ ایہہ

تاں سچے پرہو دی سچی کرت ہے۔^۳

سچا صاحب ایک تُوں جن سچو سچ ورتایا ^۵

سچے تیرا کھنڈ سچے برہمنڈ۔۔

سچے تیرے لوء سچے آکار۔۔ ^۶

جپ جی وچلے حکم دے وچار دی آسا دی وار وچ ویا کھیا ہے۔ پرہوتوں بنا ہور

کوئی شکتی نہیں۔ اوس دی آگیا نال، اوس دے نچت ودھان اُسار اتے اوسے دی اچھا

اُسار سنسار دی کھیڈ چل رہی ہے۔ جیو اوس دے حکم وچ اُہسجا، کارج کردا ہویا ایس سنسار

۱ گورو گرنٹھ صاحب، انگ 463

۲ گورو گرنٹھ صاحب، انگ 467

۳ گورو گرنٹھ صاحب، انگ 475

۴ ڈاکٹر دلپ سنگھ دیپ، گوربانی چہنن (سدھانت تے سادھنا)، پنے 277-276-

۵ گورو گرنٹھ صاحب، انگ 467

۶ گورو گرنٹھ صاحب، انگ 463

منج توں چلا جاندا ہے:

جمن مرنا حکم ہے بھانے آوے جاء۔۔^۱

اِکنا حکم ساء لئے اِکنا حکمے کرے وناس۔۔

اِکنا بھانے کڈھ لئے اِکنا مایا وِچ نواس۔۔^۲

ایس سمبندھی ڈاکٹر تن سنگھ جلی دا وی ایہو وِچار ہے۔ اوہ لکھدے ہن کہ ایس طرحاں آسا دی وار وِچ جتھے سماجک جیون دی اُساری لئی اتے منگھ نوں سریشٹھ منگھ بناؤن لئی وِچار درج ہن، او تھے نال نال ہی ادھیاتمک درِشٹی کون جاں گورمت دے دارشنگ تھھاں اتے رہس وادی ستا دے سر وِچ سمبندھی وی جانکاری کروائی گئی ہے۔ پر ماتما سمبندھی درِشٹی کون چپ جی والا ہے۔ پر بھو دا سبھ توں پہلا گن زبھو ارتھت بھے توں رہمت ہے۔ اُپنشد ال وِچ پر ماتما نوں اُنکھے مَنیا گیا ہے، زبھو او سے دا پر یایے جاں سامانا تھک شبد ہے۔ آسا کی وار وِچ پر ماتما دے بھے وِچ ساری درِشٹی دا سچا لِن مَنیا گیا ہے۔^۳

بھے وِچ پون وہے سد واؤ۔۔

بھے وِچ چلہ لکھ دریاؤ۔۔

بھے وِچ اگن کڈھے ویگار۔۔

بھے وِچ دھرتی دبی بھار۔۔

بھے وِچ اِند پھرے سر بھار۔

بھے وِچ راجا دھرم دوار۔۔

^۱ گورو گرنٹھ صاحب، انگ 472

^۲ گورو گرنٹھ صاحب، انگ 463

^۳ وِچار دھارا، پٹا 149

بُھے وِچ سُورج بُھے وِچ چند۔^۱

پر: بھو دا دوجا گن کرن کارن سمترھ جاں کرتا پڑکھ ہے (داتا کرتا آپ توں)۔

پر: بھو ایس سنسار دا زمان کر کے ایس دا اچت روپ وِچ سچا لِن وی کردا ہے۔^۲

جِن کرتے کرنا کیا چنتا بھی کرنی تاہ۔۔

سو کرتا چنتا کرے جِن اُپایا جگ۔۔^۳

پر ماتما دا تیجا لچھن اپنے آپ توں ہوند ہے۔ جپ جی دے سیکھن دا وی ایہی بھاو

ہے۔ ایس وار وِچ ایہی گل 'آپنے آپ سا جیو آپنے رچو ناؤ' تک دُوارا پر گٹائی گئی ہے^۴

ایس وار وِچ گورو دی مہنتا بہت درسائی گئی ہے کیونکہ سچا گورو ہی پر ماتما نال میل کراؤندا

ہے۔ اوہو ہی منگھاں نوں دیوتے بناؤندا ہے تے دیوتے بناؤندیاں رتا چنا چر نہیں لگدا:

پلہاری گور اپنے دیوہاڑی سد وار۔۔

جِن مانس تے دیوتے کیے کرت ن لاگی وار۔^{۱-۵}

سری گورو انگد صاحب جی فرماؤندے ہن کہ بھوایں کہ اک سو چندرماں تے

ایسے ہی سُورج چڑھ جان، گورو پنا گھپ بہیرا ہے¹⁶:

جے سُو چندا اُگواہ سُورج چڑھ ہزار۔۔

ایتے چانن ہو دیاں گور بن گھور اندھار۔۔^{2-۶}

ایس سمبندھی سری گورو نانک صاحب جی دا فرمان ہے کہ جو گورو نوں چیتے نہیں

کردے تے اپنے آپ وِچ چتر ہن، اوہ ایوں ہن جیویں کسے سبھی پئی وِچ اندروں

۱ گورو گرنٹھ صاحب، انگ 464

۲ وچاردھارا، انگ 150

۳ گورو گرنٹھ صاحب، انگ 467

۴ وچاردھارا، پٹا 150۔

۵ گورو گرنٹھ صاحب، انگ 462

۶ گورو گرنٹھ صاحب، انگ 463

سڑے تل نکھسمے پئے ہوئے ہن:

نانک گورو ن چیتنی من اپنے سُچیت۔۔
چھٹے تل بُواڑ جیوں سنجھے اندر کھیت۔۔
کھیتے اندر چھٹیا کہو نانک سو ناہ۔۔
پھلیہ پھلیہ پڑے بھی تن وچ سواہ۔۔3۔۔^۱

ایس وار وچ اوس سے دے سماجک جیون بارے دی چرچا ملدی ہے۔ جد اسیں اجہاسک پچھو کڑا تے جھات مار دے ہاں تاں پتا لگدا ہے کہ پنڈرویں سولہویں صدی دے پنجاب وچ ہی نہیں بلکہ سارے بھارت وچ سماجک تے اتہاسک مہانتا وچ سری نانک صاحب دی اُچتا تک اپڑن والی کوئی ہور ہستی نہیں ہوئی۔ راما نند جی، بھگت کبیر جی آدی بھگتی لہر دے پرسدھ آگوواں نے کئی پکھاں توں مذہب تے سماج سدھار دے کارج وچ مہتو پورن حصہ پایا پر ایہناں وچوں نہ تاں کسے نے سری گورو نانک صاحب جی جتنی دیش دیشانتراں دی لمی چوڑی کھم یا ترا کر کے وشال واقفی تے نجی اٹو بھو پراپت کیتا، نہ ہی دھارمک تے سماجک گھیرے توں باہر نکل کے سماج دے راجسی تے اتہاسک پرشناں دے حل لبھن وچ کوئی خاص حصہ پایا۔ اوس ویلے پنجاب وچ ہندو دھرم تے مسلمان دھرم پر چلت سن۔ ہندو مت دیاں اگوں کئی شاخاواں ہو گئیاں سن جیویں جین مت، بدھ مت، ناتھ مت، سدھ مت آدی ایہناں دکھ دکھ متاواں دے دھارمک پرچارکاں نے لوکاں نوں کئی دھارمک تے سماجک وہاں بھرماں تے رسماں رواجاں وچ جکڑیا ہو یا سی۔ راما نند جی تے کبیر جی دُنیا توں اُپرام لوکاں نوں بھگتی دا اُپدیش دے رہے سن۔ سدھ تے جوگی سنسار دے لوکاں نوں تیاگ دا اُپدیش دیندے۔ برہمن واد نے لوکاں نوں وہاں بھرماں دے پنچے وچ گرہسیا ہو یا سی۔ گل کیہ جات پات تے چھوت چھات دا پورا بول بالا سی۔ اوتار واد دی پرتھا زوراں تے سی۔ مڑھی مسان دی پوجا ہوندی سی۔ دھرم دا مہتو کوئی نہیں جاندا سی۔ بھلی بھسکی جتنا کراہے پئی ہوئی سی۔ برہمن اپنے پیٹ دی

^۱ گورو گرنتھ صاحب، انگ 463

خاطر لوکاں نوں اُلٹے رستے پارہے سن۔ دھرم دے فرضاں بارے کسے نوں کجھ پتا نہیں سی۔ لوکیں رب دی بھال لئی گرہستھ دھرم دا تیارگ کر کے پنڈے تے سواہ مل، کن پڑوا کے جنگلاں وچ ٹر پیندے اتے اوہ رب نوں ملن لئی کئی تین کردے، چلے کھدے، پٹھے لکھدے پر پراپتی فیرو وی نہ ہوندی۔ لوک ہوئے گرسن۔ کرم کا نڈاں وچ وشواس رکھدے سن اتے چنگے عمل اوہناں توں بہت دُور سن۔ دلش بھر وچ شرم دھرم الوپ ہو چکے سن۔ مُورتی پوجا تے ہور پاکھنڈ ودھے ہوئے سن۔ سری گورو نانک صاحب جی نے اجیہی حالت ویکھ کے اک نروئے تے سدھے سادے دھارمک تے سماجک جیون دی لوڑ محسوس کیتی۔ اوہناں دا ایہہ وشواس سی کہ دھرم جاں ایہہ منٹاھی جیون اجیہا ہووے جو سبھ لوکاں بھاو منٹاھی جاتی جاں سچھی ماؤتالئی اُپیوگی ہووے۔^۱

سری گورو نانک صاحب جی سے مسلم سامراج قائم ہو چکا سی۔ حاکماں دا ادیش اسلام دا پرچار کرنا سی تے ہر اک مسلمان دا مکھ کرتو سی ایس دی پالنا کرنی۔ اجیہی راج ووستھا وچ قاضیاں تے مُلاں نوں اُچھی پدوی ملی ہوئی سی۔ اوہ قرآن اتے حدیث اُنسار دلش دیاں سمسیاواں نوں حل کردے سن۔ اسلام دی نظر وچ سبھ توں وڈا کُفر مُورتی پوجا سی۔ ایس لئی مُورتی پوجاں لئی دوہی رستے سن جاں تاں اسلام نوں گریہن کرنا جاں موت۔ ہندوواں تے جزیہ (کر) لایا گیا سی۔ ایس لئی انیکاں ہندو مسلمان بن گئے۔ ہندو جنتا دے رہن بہن وچ اپنی غلامی آگئی کہ اوہناں نیلا بانا پا کے، تڑکاں پٹھاناں دے چکھے لگ کے اوہ سے طرحاں رہنا شروع کر دتا۔ اصل وچ دھنگو زوری دے کارن لوکاں دے مناں وچ مکاری، دھوکھا، کمزوری تے انہونی غلامی نمائندگیاں گھر کر گئی سی۔^۲

نبیل بستر لے کپڑے پہرے تڑک پٹھانی عمل کیا۔^۳

^۱ پروفیسر صاحب سنگھ، آسادی وارسٹیک، پتا 22۔

^۲ پروفیسر آشا نند ووجہا، آسادی وار (اک سانسکریتک ادھینین) پتے 56-57۔

^۳ گورو گرنتھ صاحب، انگ 470

مانس کھانے کرہ نواج۔۔
 چھری دگائُن تن گل تارا۔۔
 تن گھر برہمن پورہ ناد۔۔
 اوہناں بھی آوہ اوئی ساد۔۔^۱

سدھانت عمل وچوں بولنا چاہیدا ہے۔ منگھ اوہ کچھ نہیں، جو اوہ کہندا ہے۔ اوس
 نوں عمل وچوں ہی دیکھنا چاہیدا ہے اتے اوس توں ودھیرے عمل چچھے اوس دی بھاونہ جاں
 اوس دی نیت۔ سری گورو نانک صاحب جی دی ساری بانی چنگی بھاونہ سہت عمل اُتے زور
 دیندی ہے، پر آسا کی وار وچ ایس دا ویشیش اُلکھ ہو یا ہے۔ آسا کی وار دے کرتانے
 ایس رچنا وچ اوہناں لوکاں دے چتر پیش کیتے ہن، جیہناں دے آدھار اتے پرچار وچ
 ورو دھسی۔ رکتا ہاسو پینا دریش ہے دھارمک آگو برہمن دا جو دھارمک آگو گرنتھاں دا پاٹھ
 کر رہیا ہے۔ سندھیا اکھاں میٹ میٹ کردا ہے، گیان چرچا کر کے اپنی ودوتا جتاؤندا
 ہے۔ مورتیاں دی پوجا کردا بگلیاں ورگی سادھی لگاؤندا ہے، جھوٹھ نوں سچ بنا کے دسدا
 ہے۔ اوس دے من گل وچ مالا شو بھنیک ہے۔ متھے اُتے تلک ہے، دو دھوتیاں اپنے پاس
 رکھدا ہے، سندھیا ویلے سر اُتے پرنا کردا ہے، پر اندر نشچے توں سکھنا ہے۔ لوکاں نوں
 بھرمائون لئی کیول دکھاوا کردا ہے۔^۲

پڑ پُتک سندھیا بادن۔۔
 سل پوجس بگل سادھن۔۔
 مکھ جھوٹھ ہتھو کھن سارن۔۔
 تزے پال تہال بچارن۔۔
 گل مالا تلک للائن۔۔

^۱ گورو گرنتھ صاحب، انگ 471

^۲ ڈاکٹر دلپ سنگھ ویپ، گوربانی تے چنتن (سدھانت تے سادھنا)، پٹا 210۔

دئے دھوتی بستر کپاٹن۔۔
جے جانس برہمن کرمن۔^۱

اک ہور تھاں:

متھے ٹکا تیڑ دھوتی لکھائی۔۔
ہتھ چھری جگت قصائی۔۔^۲

دو جے پاسے قاضی ملانے نمازاں پڑھدے ہن، پر ہن وڈھی خور، لوکاں دا لہو
پین والے۔ ایہناں دے اہل دارکھتری ظلم دی چھری نال لوک گھات کر رہے ہن، پر
اپنے آپ نوں دھرماتما اتے شریٹ جتاؤن لئی گل وچ جنجو پائی بیٹھے ہن۔ اگوں ایہناں
ظالم کھتیاں دے گھر برہمن آؤندے ہن، سنکھ و جاؤندے ہن۔ اوہناں دے گھروں
بھوجن چھک کے اوہو جیہا سواد مان دے ہن، اوہو جیہی برتی والے بن جاندے ہن۔
جھوٹھ بول بول کے اپنی روزی دا آدھار پر اپت کردے ہن۔ چو نکے دوالے لکیر پا کے
چو نکے دی پوترتا درساؤندے ہن پر اوہو سے چو نکے وچ مسلماناں دا حلال کیتا بکرا
کھاندے ہن۔ کسے دے پر چھادیں نال چو نکے نوں بھڈیا سمجھدے ہن پر آپ کلمی
اتے اپوتر ہن۔ من تاں جھوٹھ اتے ظلم نال جوٹھا ہے، پانی دیاں چلیاں کر کر کے پوترتا
درساؤندے ہن۔^۳

مانس کھانے کرہ نواج۔۔
چھری دگائین تن گل تارا۔۔
تن گھر برہمن پورہ ناد۔۔
اونا بھی آوہ اوئی ساد۔۔
کوڑی راس کوڑا واپار۔۔

^۱ گورو گرنتھ صاحب، انگ 470

^۲ گورو گرنتھ صاحب، انگ 471

^۳ ڈاکٹر دلپ سنگھ ویپ، گوربانی تے چنٹن (سدھانت تے سادھنا)، پٹا 291-

گُوڑ بول کرہ آہار۔۔

سرم دھرم دا ڈیرا دُور۔۔

نانک گُوڑ رہیا بھر پُور۔۔^۱

ہندو مُردے نوں ساڑدے ہن پر مسلمان ایس نوں چنگا نہیں سمجھدے۔ گورو جی ائسار سڑدا سبھ داسریر وی ہے۔ مسلمان نوں قبر وچ دفنایا جاندا ہے تاں اوس دی مٹی دے جد گھمیار بھانڈے بناؤندا ہے تاں اوہ بھڈی پکاؤندا ہے تاں سریر دے تت وی اوس وچ ملے ہون کر کے سڑدے ہن:

مٹی مسلمان کی پیرے پئی گمیار۔۔

گھڑ بھانڈے اٹا کیا جلدی کرے پکار۔۔^۲

ہندو واراں وچ جنیو پاؤن دارواج سی۔ جنیو پاؤنا وی اوس سے دا اک سنسکار سی۔ جد پاندھاسری گورو نانک صاحب جی نوں جنیو پاؤن لئی کہندا ہے تاں اوہ ایس نوں وکھاوا تے بے لوڑا دسدے ہن کیونکہ سوت دا بنیا جنیو مرن سے اوس دے سریر نال سڑ جاندا ہے، اوہ ایسا جنیو پاؤن لئی کہندے ہن جو مرن سے نال جاوے۔ گورو جی آچرنک اُچتا اُتے زور دیندے ہوئے فرماؤندے ہن:

دیا کپاہ سنتو کھ سوت جت گندھی ست وٹ۔۔

ایہ جنیو جی کا ہئی ت پاڈے گھت۔۔

ن ایہ تھے ن مل لگے نہ ایہ جلے ن جاؤ۔۔

دھن سن مانس نانکا جو گل چلے پاؤ۔۔^۳

گورو صاحب سے سوتک دا وہم بڑا پرچلت سی۔ گورو جی ایس دی نکھیدی کیتی۔ جے جنم مرن نال سوتک پیدا ہوندا ہے تاں سوتک سبھ تھائیں پیا ہے۔ گوہے اتے لکڑی

^۱ گورو گرنتھ صاحب، انگ 471

^۲ گورو گرنتھ صاحب، انگ 466

^۳ گورو گرنتھ صاحب، انگ 471

جیہناں دی عام ورتوں کیتی جاندی ہے وچ وی کیڑے ہوندے ہن۔ کہن دا بھاو کہ ایہہ
 جیو جمدے مردے رہندے ہن۔ چتے دانے ہن، جی توں پنا کوئی ان دانہ نہیں ہے۔ سبھ
 توں پہلاں پانی جیو ہے، جس نے ایس قدرت وچ ہریالی پیدا کیتی ہے۔ ایس طرحاں
 سوتک تاں ساڈی رسوئی وچ ہے۔

جے کر سوتک مئیئے سبھ تے سوتک ہوئے۔۔

گوہے اتے لکڑی اندر کیڑا ہوئے۔۔

چیتے دانے ان کے جی باجھ نہ کوئے۔۔

پہلا پانی جیو ہے چت ہریا سبھ کوئے۔۔

سوتک کیوں کر رکھے سوتک پوے رسوئے۔۔^۱

گورو جی اگے ایس داخل وی دسدے ہن کہ ایہہ سوتک گیان نال ہی اترسکدا ہے:

نانک سوتک ایون اترے گیان اُتارے دھوئے۔۔^۲

من دا سوتک تاں لوبھ ہے تے جیہہ دا سوتک جھوٹھ بولنا۔ اکھاں دا سوتک
 بگنیاں عورتاں تے بگانے دھن دل تلنا ہے۔ جیہناں دے کتاں وچ سوتک ہے جیہڑے
 چُغلی سُنڈے ہن، اجیہے منگھاں لئی گورو جی فرماؤندے ہن کہ اجیہے ویتکتی بھاریں ہنساں
 ورگے دیکھن نوں کیوں نہ ہون، اوہ وی بدھے ہوئے نرکاں نوں جان گے:

من کا سوتک لوبھ ہے جہوا سوتک کُوڑ۔۔

اکھی سوتک دیکھنا پر ترء پر دھن روپ۔۔

کئی سوتک کن پے لا اعتباری کھاہ۔۔

نانک ہنسا آدمی بدھے جم پُر جاہ۔۔^۳

گورو جی سپشٹ کردے ہن کہ سوتک تاں نرا بھرم ہے جو کہ مایا وچ پھسے منگھاں

^۱ گورو گرنتھ صاحب، انگ 472

^۲ گورو گرنتھ صاحب، انگ 472

^۳ گورو گرنتھ صاحب، انگ 472

نوں آگدا ہے۔ پر ماتما دے حکم نال ہی جی جھدا تے مردا ہے۔ کھانا پینا پوتر ہے۔ پر ماتما نے ہی سارا رزق چیاں نوں اکٹھا کر کے دتا ہے۔ سری گورو نانک صاحب جی فرماؤندے ہن کہ جیہناں ویکلتیاں نے ایہہ سمجھ لیا ہے، اوہناں نوں سوتک نہیں لگدا:

سہو سوتک بھرم ہے دوجے لگے جائے۔۔

جتن مرنا حکم ہے بھانے آوے جائے۔۔۔۔۔

نانک جنھی گورمگھ بوجھیا تھھا سوتک نائے۔۔2۔۔^۱

برہمنوں نے اپنے کھان پین لئی سرادھاں دی رسم چلائی ہوئی سی۔ گورو جی کہندے سن کہ جے کوئی ٹھگی مار اپنے پتراں دے لئی سرادھ کردا ہے تاں پرلوک وچ وی اوہ سماں پچھانیا جاندا ہے۔ ایس طرحاں منگھ پتراں نوں وی چور بناؤندا ہے۔ گورو جی کہندے ہن کہ اگے تاں اوہ کجھ ہی ملنا ہے جو منگھ آپ کماؤندا ہے:

جے موہا کا گھر مئے گھر مہ پتری دے۔۔

اگے وست سجھائیے پتری چور کیرے۔۔^۲

اوس سے عورت دی حالت بہت ماڑی سی۔ ستی پرتھاسی۔ ودھوا ویاہ دی مناہی سی۔ گورو جی نے عورت دے حق وچ آواز اٹھائی تے اوس دی مہانتا توں سنسارنوں جاٹو کروایا۔ اوہناں اُساں ہر جی استری توں جنم لیندا ہے۔ اوس دے راہیں گڑمائی تے ویاہ ہوندا ہے۔ دوسریاں نال رشتے داری قائم ہوندی ہے۔ جے استری اکال چلانا کر جاوے تاں مڑ استری دی بھال کری دی ہے۔ اوس توں عورت جنم لیندی ہے۔ کیول پر بھو ہے جیہڑا اوس توں نہیں جنمیا۔ پُرش ہووے جاں استری جیہڑا وی اپنے مکھ نال پر بھو دے گن گاؤندا ہے، اوہو ہی مکھ پر ماتما دے دربار وچ سوہنا لگدا ہے:

^۱ گورو گرنتھ صاحب، انگ 472

^۲ گورو گرنتھ صاحب، انگ 472

بھنڈ جیسے بھنڈ نمبے بھنڈ منگن ویاہ۔۔
 بھنڈہ ہووے دوستی بھنڈہ چاہ۔۔
 بھنڈ مُوا بھنڈ بھالیئے ہووے بندھان۔۔
 سو کیوں مندا آکھیے جت جہمہ راجان۔۔
 بھنڈہ ہی بھنڈ اُججے بھنڈے باجھ نہ کوئے۔۔
 نانک بھنڈے باہرا اکیو سچا سوئے۔۔
 جت مکھ سدا سلاہیے بھاگا رتی چار۔۔
 نانک تے مکھ اُجلے تیت سچے دربار۔۔ 2۔۔^۱

اوس سے ہندوگاں دے گوہے نال چوٹے وچ پوچالا کے ایہہ سمجھدے سن کہ اوہ پوتر ہو کے ایس سنسارتوں تر جان گے پر اوس سے دریا پار کرن سے گئوواں اتے برہمن اُتے محصول لگدا سی۔ ایس طرحاں گورو جی فرماؤندے ہن کہ جیہڑی گئو اک دریا نہیں پار کراسکدی اوہ ایس سنسارتوں کیوں پار کروائے گی:

گئو براہمن کو کر لاو ہو، گو برترن ن جائی۔۔^۲

ایس سلوک وچ اگے برہمن دی اوس سے دی اوستھا بیان کیتی ہے کہ اوہ دھوتی پہندا ہے، متھے تے ٹکا لگاؤندا ہے تے مالا پھیردا ہے پر پدارتھ مسلماناں دا کھاندا ہے۔ اوس سے دے تڑک حاکماں توں چوری اندر وڑ کے پوجا کردا ہے تے حاکم مغل دوی وکھاوے لئی باہر قرآن آد پڑھدا ہے تے رہت وی اوس نے مسلماناں والی رکھی ہوئی ہے۔ گورو صاحب اوس نوں سمجھاؤندے ہن کہ تیرا ایس طرحاں پار اتارا نہیں ہونا۔ ایہہ پاکھنڈ چھڈ دے تے پر ماتما داسمرن کریا کر، تاں ہی ایس سنسارتوں پار ہونا ہے:

دھوتی ٹکا تے چھالی دھان ملچھاں کھائی۔۔

انتر پوجا پڑھ سنجم تڑکا بھائی۔۔

^۱ گورو گرنتھ صاحب، انگ 473

^۲ گورو گرنتھ صاحب، انگ 471

چھوڑے پا کھنڈ۔۔

نام لینیے جا پیے ترندا۔۔1۔۔^۱

جگیر دار سماج وِچ نچی دھن، ذاتی تے مذہبی طور اُتے ہر کوئی اپنے آپ نوں اُچا تے
دوجیاں نوں نیواں سدھ کرن اُتے زور لاؤندا ہے۔ اوس سسے سارا سماج ذات پات
صدقہ نکلیاں نکلیاں ذاتاں وِچ ونڈیا جاندا سی۔ ایہو حالت گورو جی دے سسے سی۔ اوس
ویلے دے برہمن اپنے آپ نوں اُچی کُل جاں جاتی دے دسدے سن۔ اوہناں دا اوس
ویلے سارے سماج وِچ بول بالا سی، چودھری۔ اوہ سنسکرت وی پڑھے ہوئے ہوندے سن۔
اوس ویلے دی خاص گل ورن یوگ ایہہ ہے کہ اوس سسے جے کسے اُچی جاتی، برہمن آد
دے کسے وِٹکتی پاسوں گناہ وی ہو جاندا سی تاں جھٹ پٹ معاف ہو جاندا سی تے ایس
دے اُلٹ نیویاں ذاتاں دے لوکاں نوں چنگے چنگے کم کرن اُتے وی مار ہی پیندی سی۔
گورو جی نے ذات پات دا زور دار شبد اں وِچ کھنڈن کیتا ہے اتے ایہہ سپشٹ کیتا ہے
کہ پرہو دی درگاہ وِچ ہمیشہ گناہ دا ہی مُل پیندا ہے۔ اوتھے کسے دی ذات، پڑھائی
جاں اُچ گھرانے آد دا کوئی خیال نہیں رکھیا جاندا۔ اوتھے ماڑے کرم کرن والے جاں
پرہو دی رضا توں اُلٹ کیول اپنی ہی مت نال چلن والیاں نوں ہمیشہ مار پیندی ہے۔^۲
گورو جی فرماندے نیں:

پڑھیا ہووے گناہ گار تا اومی سادھ ن ماریئے۔۔
جیہی گھالے گھالنا تیوے ہو ناؤں پچاریئے۔۔
ایسی کلا ن کھیڈیے جت درگاہ گیا ہاریئے۔۔
پڑیا اتے اومیا وِچا اگے وِچاریئے۔۔
مہ چلے سو اگے ماریئے۔۔ 1 2۔۔^۳

^۱ گورو گرنٹھ صاحب، انگ 471

^۲ پروفیسر بکرم سنگھ آہٹن، آسادی وار: بانی، چننن تے وِچار، پٹا 47۔

^۳ گورو گرنٹھ صاحب، انگ 469

اوس سے تیرتھ ایشان نوں بہت مہتو دتا گیا سی۔ پر گورو جی فرماؤندے ہن کہ ایشان کرن نال کوئی سچا نہیں ہو سکدا۔ سچے اوہ ہن جیہناں دے من وچ پر ماتما ویا ہویا ہے:

سوچے ایہ ن آکھیںہ بہن جو پنڈا دھوئے۔۔

سوچے سبئی ناناکا جن من ویا سوئے۔۔ 2۔۔^۱

اوس سے کئی کرم کا نڈن جیویں تیرتھ یا ترا کرنا، مون دھارنا، ان نہ کھانا بھاو ورت رکھنا، ننگے پیریں چلنا، سر اُتے سواہ پاؤنا، جنگلاں وچ رہنا، ننگے رہنا آد۔ گورو جی اجیہے کرم کا نڈ کرن والیاں نوں مُورکھ کہیا ہے جیہڑے اپنی عزت پاروں گواؤندے ہن۔ اصلی سکھ اوہو ہی پاؤندا ہے جس نوں سچا گورو مل گیا ہے:

لکھ لکھ پڑھیا تیتا کڑیا۔

بہ تیرتھ ہویا تیتو لویا۔

بہ بھیکھ کیا دہی دُکھ دیا۔

سہ وے جیا اپنا کیا۔

تے ایس پوڑی دے اخیرلی پنگلتیاں تک گورو صاحب ایس پرکار دی سوچھی دس رہے ہن:

ال مل کھائی سر چھائی پائی۔

مُورکھ اندھے پت گوائی۔^۲

ایس سنسار نوں گورو جی نے کوڑ کہیا ہے۔ سنسار دیاں ساریاں پتھارتھاں کوڑ

ہن۔ پر ماتما توں بنا ایہہ سنسار اک چھلاوا ہے:

کوڑ راجا کوڑ پر جا کوڑ سبھ سنسار۔۔

کوڑ منڈت کوڑ ماڑی کوڑ پسنہار۔۔۔۔۔

کس نال کچے دوستی سبھ جگ چلنہار۔۔۔۔۔

^۱ گورو گرنتھ صاحب، انگ 472

^۲ گورو گرنتھ صاحب، انگ 467

نانک وکھانے بیتی سُدھ باجھ گُوڑو گُوڑو۔۔ 1۔۔ ۱

گورو جی نے حق حلال دی کمائی کرن دی سکھیا دتی کیونکہ اوس سے دوسرے دا حق مارنا عام گل سی۔ راگ ماجھ وچ اوہ ایس دی گھور بندیا کردے ہوئے فرماؤندے ہن:

حق پرایا نانکا اُس سُوُر اُس گائے۔۔

گورو پیر حاما تا بھرے جا مُردارن کھائے۔۔ ۲

ڈاکٹر تارن سنگھ نے ٹھیک ہی لکھیا ہے کہ ایس رچنا وچ دارشنگ تے دھارمک وچارتاں اوہ ہی ہن جو کہ گورو صاحب دیاں ہور رچناواں وچ دتے ہوئے ہن پر رساں تے کرم کاندھاں بارے، راجسی تے سبھیا چارک ادھوگتی بارے، جنی درٹاتا تے درٹی کون ایس رچنا وچ دتے گئے ہن، سچے طور تے کسے ہور رچنا وچ نہیں دتے گئے۔ ایس دشا نوں ڈاکٹر رنگ سنگھ جگی ایس پرکار بیان کردے ہن۔ ۳

ڈاکٹر رتن سنگھ جگی اُسار اُچا سماجک ویتکتی بن لئی دھرموں - سماجک پاکھنڈاں دا تیاگ کرنا ات آدھک ہے۔ گورو جی نے اپنے سے دے دھرموں - سماجک پاکھنڈاں اُتے بہت کرڑی چوٹ کیتی ہے۔ رہس وادی ستا دی پراپتی لئی کجھ اک چھاتمک کاروائیاں دا دھارمک اتے سماجک دوہرا رُوپ ہے۔ جگیا سونوں اوہ سماجک کھتیر وچوں چک کے دھارمک کھتیر ول لے جان دیاں ہن۔ اوہناں دا پرمنگھ کارج منگھ دی سماجک اُتتی کرنا ہے جاں منگھی گناں دے وکاس نمت اوہناں دا پرچلن ہوندا ہے۔ جس ویلے منگھ اتے دھرم دے پر بندھ اوہناں منگھی گناں دی اصلیت نوں اکھوں اوہلے کر دیندے ہن تاں اوہ کاروائیاں (رساں) منگھی گناں نوں وکاس دین دی تھاں راہ داروڑا بن دیاں ہن۔ ۴

ایس طرحاں آسا دی وار وچ سری گورو نانک صاحب جی نے جتھے پر ماتا دے

۱ گورو گرنتھ صاحب، انگ 468

۲ گورو گرنتھ صاحب، انگ 141

۳ پروفیسر بکرم سنگھ اُتھمن، آسا دی وار: بانی، چنن تے وچار، پٹا 53-

۴ وچار دھارا، پٹا 146-

سرُوپ، اوس دیاں وڈیاں تے اوس نوں پا کے گوڑ دی دیوار توڑ کے جنم مرن دے چکر
توں مُگت ہون دا ہر پرانی نوں رستہ وکھایا ہے، اوتھے اوس سے دے سماج بارے
بھرپور جانکاری دتی ہے۔ گورو جی دی ایہہ رچنا بھارتی اتہاس وچ اک میل پتھر ثابت
ہوئی ہے۔

تھتی واری ماہو بھیا

گورو نانک صاحب جی نے رائے بھوئے دی تلونڈی (اج دا ننکانہ صاحب پاکستان) وچ پندرہویں صدی وچ اوتار دھاریا اس سمیں اس دھرتی اپر دوکھ دھرم ہی پرچلت سن اک ہندو دھرم اتے دوسرا مسلم دھرم لوکائی نوں تارن ہت اوہناں نے بانی رچی جدوں وی اوہناں نوں اکال پرکھ ولوں حکم آؤندا تے اوہ مردانہ جی نوں آکھدے سن۔ مردانیاں رباب و جا بانی آئی او گورو گرنٹھ صاحب جی دے اندر دکھ وکھ راگاں چھ گورو صاحبان، پندراں بھگتاں، تن گورسکھاں، اتے گیاراں بھٹاں ولوں رچی ہوئی بانی براجمان ہے تکھاری راگ وچ باراں ماہ دی رچنا پہلے نانک جی نے کیتی جس وچ سال دے باراں مہینیاں دا ذکر آؤندا ہے:

وسوئے چیا گھڑیا پھرتھتی واری ماہو بھیا۔

سورج اکیورت انیک۔۔

نانک کرتے کے کیتے ویس۔2-30-1^ا

اس شبد دا دستھار کرن لئی پہلی تک وچ آئے شبدان انوسار:

اکھ دے 15 پھورنوں 1 وساتے 15 وسے نوں 1 چساتے 30 چسیاں دا 1 پل

تے 30 پلاں دی 1 گھڑی تے 7½ گھڑیاں دا 1 پھرتے 15 تھتاں۔ 7 وار۔ 12

مہینے۔ 6 رتاں ہندیاں ہن اتے اس طرحاں سماں اگے تر دا ہے اک سال دے 12 مہینے

ہندے ہن سورج اک ہے اتے 6 رتاں وار وار بدلیاں ہن - ۱

رتاں دے بدلن دا کارن نوں سمجھن لئی اتھے ایہہ دسنا بندا ہے کہ 12 راساں ہن اتے جدوں سورج اک راس توں دوجی راس وچ پرویش کردا ہے تاں واتا ورن وچ کجھ تبدیلی آؤندی ہے کجھ پلٹا آؤندا ہے کجھ کرانتی آؤندی ہے اسے کارن اس دانہ سنگرانت ہے جس دا پنجابی اچارن سنگراند ہے آد کال توں ایہہ سنکپ ہے کہ گریہہ ٹھتر دا سورج، چند اتے تاریاں دا منکھہ اپر شبہ جاں اشبہ اثر پیندا ہے منکھہ دی زندگی وچ دکھ اتے سکھہ اسے کارن ہی ہن اتے ایہہ کہاوٹ عام پرسدھ ہے کہ اس دے ستارے گردش وچ ہن جاں گریہہ چال اس منکھہ دے لئی ٹھیک نہیں ہے اس لئی جگت وچ وی ایہہ دھارنا ہے کہ جے کر کوئی ویکتی دکھ وچ ہووے تاں ایہہ آکھیا جاندا ہے کہ اس دے ستارے گردش وچ ہن لوکاں اندر ایہہ وچار ہے کہ جے کر مہینے دا ناں کیول دھارمک ویکتی جاں مہاں پرکھ توں سنیا جاوے تاں جی سارا مہینہ سکھ شانتی نال بتیت ہووے اس پرچار دا گورو صاحبان نے کھنڈن کیتا تے کہا کہ دکھ سکھ کرما دی کھیڈ ہے اتے من دی ستھتی تے سورج دی گتی دا لازمی پر بھاو پیندا ہے تیسرے نانک جی نے گورو گرنتھ صاحب جی دے وچ فرمایا ہے کہ:

تھتی وار سیوے مگدھ گوار ۲

گورو جوت نے سنگراند مناؤن دی پرورتی نوں بھانپدیاں آکھیا کہ کیول مہینے دا ناں سن لین ہی جیو آتما دا کلیان نہیں ہونا ہے اس پتا پر ماتما دی رضا وچ رہن صدقہ جیون نوں صحیح راہ تے پایا جاسکدا ہے سکھی پرچارک دھرم ہے سکھ گورو دے پرچار صدقہ ہی سکھہ بندا ہے گوربانی دی رچنا تے ستھاپنا پرچار دا ہی وسیلہ ہے گورو نانک صاحب جی نے سکھی دے پرچار ہت ہی چار اداسیاں کیتیاں بھائی سجن دا سدھار کر اس نوں پہلا پرچارک تھا پیا اس دے ستھان نوں ہی پہلی دھرم شالہ بنایا سی جو کہ تلما، ضلع ملتان وچ سی گوربانی

۱ پروفیسر صاحب سنگھ جی دوارا گورو گرنتھ صاحب، وچ درج گوربانی دے معنیوں مطابق -

۲ گورو گرنتھ صاحب، انگ 842 -

دے پرچار خاطر بھائی مردانہ کیرتیا سدا انگ سنگ رکھیا سی گوربانی دے پرچار کرن کھاتر
ہی بھائی لہنے نوں انگ لگا کے گورو انگد صاحب بنایا سی۔^۱

گورو امرداس جی نے اپنی بانی اتے پرچار اُداسی جاں گرہست تیاگ دے مقابلے
گرہستی رہن تے بل دتا اتے اداسی مت دے پرچار نوں ٹھل پائی تیسرے گورو جی نے
بھارت دے اندر پرچار لئی 22 منجیاں جاں اپدیشک گدیاں تھاپیاں اتے ایہہ منجیاں بہت
ہی کرنی والے سکھاں نوں بخشیاں تاں جو شدھ گورمت دا پرچار کیتا جاسکے بانی منجیاں
دے گدیدار ایہہ سن۔^۲

1- اللہ یار 2. سچن سیج 3. سادھارن 4. ساون مل 5. سکھونن 6. ہندال 7. کیداری
8. کھڈیا 9. گنگوشاہ 10. درباری 11. پارو 12. پھیرا 13. بوآ 14. بینی 15. مہیشا 16. مائی
داس 17. مانک چند 18. مراری 19. راجارام 20. رنگ شاہ 21. رنگ داس 22. لالو 5-
جیہناں نوں منجیاں دی بخشش ہوئی اوہناں نے گوربانی دے پرچار دا بہت کم کیتا
پرنتو سارا موکھک روپ وچ ایہناں دے بچن سمھالے نہیں گئے ایہہ عام کر کے بانی
دے آخری ارتھ کردے سن اتے نام سمرن تے بل دیا کردے سن۔^۳

گورو رام داس جی اتے گورو ارجن صاحب جی دے سمیں وچ مسند پر تھا دا آرنہ
منجیداری دا ہی سروپ سی منجی توں مسند مل گئی مسند دا بھاؤ گدی سی مسنداں دا مکھ کم کار بانی
دا پرچار کرنا اتے گورو دا دسوندھ سنگتاں توں لیا کے گورو صاحبان دے خزانے وچ جماں
کرواؤنا سی مسنداں وچ کرنی والے گورسکھ سن ایہناں دی وی کوئی لکھت براجمان نہیں
ہوئی ایہناں دا پرچار مادھنم زبانی کتھا وارتا سی چھیتی ہی مسند وکاراں وچ پے گئے
مسنداں دیاں آپ ہدیریاں ودھ گھیاں سن اتے سکھ سنگت لئی دکھائی ہو گئے سن اسے
کارن دسویں جوت گورو گو بند سنگھ جی نوں نہ کیول ایہہ پر تھا بند کرنی پئی سگوں کئی مسنداں

^۱ کتاب: گوربانی دیاں ویاکھیاں پرنا لیاں، پنجابی یونیورسٹی پٹیالہ، لیکھک تارن سنگھ پنا 39۔

^۲ دیکھو مہان کوش پنا 634

^۳ کتاب: گوربانی دیاں ویاکھیاں پرنا لیاں، پنجابی یونیورسٹی پٹیالہ، لیکھک تارن سنگھ پنا 54

نوں کرڑی تاڑنا کرنی پئی اتے دنڈ وی دتا گیا سی۔^۱

گورو صاحبان نے اُپدیش دتا کہ ہر سکھ پرچارک ہے اس نے نام چپنا ہے اتے ہورناں نوں چپاؤنا ہے آپ بانی پڑھنی ہے اتے ہورناں نوں وی سناؤنی ہے گورو نانک صاحب توں مگروں چھیویں جوت گورو ہرگوبند صاحب جی اتے نوویں جوت گورو تیغ بہادر صاحب جی نے بڑے لمبے سفر کر پنجاب اتے ہندوستان دے ہورناں حصیاں وچ پرچار کیتا پنہویں جوت گورو ارجن صاحب جی نے مانجھے وچ پرچار کیتا اتے دربار صاحب امرتسر سکھاں دا پرچار کیندر ستھاپت کیتا۔^۲

منکھ جاتی دے جیون وچ اک اوہ سا بھی آیا سی جدوں منکھ ایہہ سمجھا سی کہ قدرت دے ہریک انگ وچ، دھرتی ہوا پانی وچ، رکھاں تے پرتاں وچ، ہنیری جھکھڑاں وچ، کڑکدی بجلی تے بچالاں وچ، پشو پنچھیاں تے مچھیاں وچ، سورج چندر ماتے تاریاں وچ، ہر تھاں 'روحاں' ہن جو منکھ دیاں وروھی ہن۔ منکھ دا ایہہ وڈا فرض سمجھیا گیا سی کہ منکھ ایہناں 'روحاں' نوں خوش رکھن دے جتن کردا رہے سا پین تے 'بھیڑیاں روحاں' دے نال دیوتے بھی شامل کیتے گئے، ایہناں دے آپو وچ دے جنگاں دی چرچہ بھی چل پئی۔ یونان، چین، ایران، ہندوستان پرانی سبھیتا والے سارے دیساں وچ ایہی خیال پرچلت سی کہ ساری رچنا وچ ہر تھاں کتے دیوتیاں تے کتے دیویاں داراج ہے، تے ہر ویلے منکھ دے سکھ دکھ ایہناں دے ہی وس وچ ہن۔ بھلیاں روحاں، دیوتیاں توں کوئی سکھ حاصل کرن لئی، تے، بھیڑیاں روحاں دی بھیڑی نظر توں بچن لئی ایہناں دیوتیاں تے دیویاں دی پوجا دے خاص خاص دن متھے گئے۔ سچے سچے منکھ نوں ایہہ سمجھ آگئی کہ وکھو دکھ روحاں نہیں، سگوں اس ساری قدرت نوں بنان والا اکو ہی سرجن ہار پر ماتما ہے جو آپ ہی سبھ دی پالنا کرن والا ہے۔ جیوں جیوں ایہہ نسپا ودھدا گیا، توں توں منکھ ہور ہور پوجا چھڈ کے پر ماتما دی پریم بھگتی کرن لگ پیا، دیوتے دیوی آد و سر دے گئے، تے اوہناں

^۱ اپروکت کتاب پنا 7

^۲ اوہی پنا 39

دی پوجا واسطے خاص متھے ہوئے دن بھی بھلدے گئے۔ پرایوں جا پدا ہے کہ ہور ساری رچنا نالوں سورج تے چندرمانے منکھ دے من اتے ودھیک ڈوگھا اثر پایا ہو یا سی۔ ایہناں دی پوجا لئی متھے ہوئے دھاڑے اے تک اپنا پر بھاو پائی آ رہے ہن۔ سورج چندرماناں سمبندھ رکھن والے پٹھ لکھے دس دن پوتر سمجھے جا رہے ہن سورج گرہن، چندر گرہن، مسیا، پنیا، چاننا ایٹوار، سنگراند، دو اکادشیاں، تے دو اشٹپدیاں۔ ایہناں دس دنوں ’پرب‘ بھاو پوتر دن منیا جاندا ہے۔ سورج دیوتے نال سمبندھ رکھن والے ایہناں وچوں صرف دو دن ہن سورج گرہین اتے سنگراند۔ باقی دے دن چندرماناں دے ہن۔ چاننا ایٹوار سورج تے چن دوہاں دا ہے۔ کھو کھو دیوتیاں دے تھان اک پر ماتما دی بھگتی دا رواج ودھن تے بھی ایہناں دس پرہاں دی راہیں ایہناں دیوتیاں دی پوجا تے پیارا جے تک جو بن تے ہے۔

اس پر بھاو دی ڈوگھائی دا اندازہ اس گل توں لایا جاسکدا ہے کہ گورو نانک صاحب توں گورو گوبند سنگھ دی تعلیم دی برکت نال جو لوک ’ان پوجا‘ چھڈ کے اک اکال پرکھنوں منن والے ہو چکے سن اوہ بھی اے سورج دی یاد مناؤنی نہیں چھڈ سکے۔ گورو نانک صاحب جی نے دیس وچ اک نواں جیون پیدا کرنا سی۔ وار تک نالوں کو تا ودھیک کھج پاندی ہے۔ کو تا دے جو چھند پنجاب وچ ودھیک پرچلت سن، ستکورو جی نے اوہی ورتے۔ گورو نانک صاحب جی نے اک ’باراں ماہ‘ بھی لکھیا جو تکھاری راگ وچ درج ہے۔ گورو ارجن صاحب نے بھی اک ’باراں ماہ‘ لکھ کے گورو گرنٹھ صاحب دے ماجھ راگ وچ درج کیتا۔ پر ایہناں دوہاں ’باراں ماہاں‘ دا سورج دی ’سنگراند‘ نال کوئی سمبندھ نہیں سی رکھیا گیا۔ ایہہ تاں دیس وچ پرچلت ’کاؤ چھنداں‘ وچوں اک قسم سی۔ ساری بانی وچ کتے کوئی ایسا پنجن نہیں ملدا، جتھے ستکورو جی نے سادھارن دنوں وچوں کسے اک خاص دن دے چنگا جاں مندرا ہون دا وکھرا دیا ہووے تے نہ ہی سنگراند شبد ہی کسے تھان تے بانی وچ براجمان ہے کئی منکھ ایہہ خیال کردے ہن کہ ’سنگراند‘ آد دن اچھے منائے جانے چاہیدے ہن، تاں جو اسے بہانے ہی اوہ لوک بھی اپنے دھرم استھاناں تے آ کے کجھ سماں ست سنگ وچ گزار سکے جو اگے کچھ کدے ویہل نہیں کڈھ سکدے۔ پر، ایہہ خیال بہت حد تک

کرا ہے پا دیندا ہے، منکھ دا اصل، اس دے نرے باہر لے کماں توں جاچیا نہیں جاسکدا۔ اک منکھ کسے دیوان آد دے سسے کسے دھارمک پنٹھک کارج لئی روپیہ دان کردا ہے؛ پر نرے اس دان توں ایہہ اندازہ لانا غلط ہے کہ ایہہ منکھ منکھتا دے ماپ وچ پورا اتر پیا ہے۔ ہو سکدا ہے کہ اوہ دھناڈھ منکھ لوکاں وچ صرف سو بھاکھٹن دی خاطر تے چودھری بنن دی خاطر ایہہ دان کردا ہووے، تے اس طرحاں ایہہ دان اس دی ہوئے نوں ودھائی جاندا ہووے، تے انسانیت توں اس نوں گرائی جاندا ہووے۔ 'دان' آد دھارمک کم دا اثر منکھ دے جیون اتے اوہو جیہا ہی پے سکدا ہے جیسی اس کم دے کرن ویلے اس دی ہیبت ہووے۔ بھرماں نوں ہی بھائی گورداس جی نے من مت دس کے سکھاں نوں ایہناں ولوں سچیت کرن دی کوشش کیتی سی، پر اسیں پھر اودھرے پرتدے جا پدے ہاں۔ آپ لکھدے ہن:

سُون سُون بیچارنے، توں گرہ بارہ راس و بیچارا۔۔
 کامن ٹونے اونسیاں، کنسوئی پاسار پساہارا۔۔
 گدوں کتے بلیاں، ال ملالی چھارا۔۔
 نار پرکھ پانی اکن، چھک پد ہڈکی ورتارا۔۔
 تھت 'وار' بھدررا بھرم، دشاسول سہسا سنسارا۔۔
 ول چھل کرے وشواس لکھ، بہو چکھیں کیوں روے بھتارا۔۔
 گورکھ سکھ پھل پار اتارا۔۔!

وہاں بھرماں توں خلقت دا بچھا چھڈاؤن خاطر گورو نانک صاحب جی نے بارہ ماہ تکھاری راگ وچ رچیا اس دیاں 17 پوڑیاں ہن پہلیاں چار پوڑیاں منگل روپ وچ، پنجویں توں سولویں پوڑی تک 12 مہینیاں دا ویروا ہے آخری ستارویں پوڑی وچ اس دا تت بیانیا ہے جدوں کہ ماجھ راگ وچ باراں ماہ گورو ارجن صاحب جی دا رچت ہے جس وچ 14 پوڑیاں ہن پہلی پوڑی منگل روپ وچ ہے اتے چودھویں پوڑی وچ تت دا

ا بھائی گورداس جی دیاں واراں وچوں راگ نمبر 5 وچ اٹھویں پوڑی

نروپن کیتا ہے۔ گورو نانک صاحب جی دی ”باراں ماہ“ ایس پرکار ارنجھ ہوندی اے۔

تکھاری چھت محلہ 1 باراں ماہ

اک اونکار ستکور پرساد ستکور پرساد۔

توسن کیرت کرما پرہ کمایا۔

سر سر سگھ سہا دیہہ سو تو بھلا۔

ہر رچنا تیری کیا گت میری ہر بن گھڑی ن جیوا۔

پر باجھ ڈہیلی کون بلی گورکھ امرٹ پیواں۔

رچنا راج رہے نرنکاری پر بھ من کرم سکرما۔

نانک پنٹھ نہالے سادھن توسن آتم رام۔ 1۔۔ 1

اے میرے رب! میری بینتی سُن۔ پور بلے کمائے کیتے کرماں انوسار ہر یک جیو دے سراتے جو سکھ تے دکھ، جھلن لئی، توں دیندا ہیں اوہی ٹھیک ہے۔ ہیسے ہری! میں تیری رچی مایہ وچ رچھا پیا ہاں۔ میرا کیہ حال ہووے گا؟ تیتھوں بنا تیری یاد توں بنا اک گھڑی بھی جیو نا ایہہ کبھی زندگی ہے؟ ہے پیارے! تیرے بنا میں دکھی ہاں، اس دکھ وچوں کڈھن واسطے کوئی مددگار نہیں ہے۔ مہر کر گورو دی سرن پے کے میں تیرا آتمک جیون دین والا نام چپدا رہاں۔ جیو نرنکار دی رچی مایا وچ ہی پھسے پئے ہاں ایہہ کاہدا جیون ہے؟ پر بھونوں من وچ وسانا ہی سبھ کماں توں سریشٹ کم ہے منکھ واسطے جیون منور تھ ایہہ ہونا لوڑیندا ہے۔ نانک آکھدا ہے! ہیسے سرب ویا پک پر ماتما! توں جیو استری دی عرضوئی سن تے اس نوں اپنا درس دیہہ، جیو استری تیرا راہ تک رہی ہے۔ ۲

سار: پچھلے کیتے کرماں دے سنسکاراں انوسار منکھ اس جنم وچ بھی مایہ دے موہ وچ پھسیا رہندا ہے، تے، دکھی جیون گزاردا ہے۔ پر ماتما دی مہر نال جیہڑا منکھ گورو دی سرن پیندا ہے، اوہ اس دا آتمک جیون دین والا نام پی پی کے آتمک آنند ماندا ہے۔

۱ گورو گرنٹھ صاحب، انگ 1107

۲ پروفیسر صاحب سنگھ جی دوارا گورو گرنٹھ صاحب وچ درج گوربانی دے معیناں مطابق انگ 1107۔

ایہی ہے جنم منور تھ۔

باہیہا پرؤ بولے کوکل بانیا۔

سا دھن سمہ رس چولے انک سامنیا۔

ہر انک سامنی جا پر بھ بھانی سا سہا کن نارے۔

نو گھر تھاپ محل گھر اوچو نچ گھر واس مرارے۔

سبھ تیری تو میرا پر تیم نس باسر رنگ راوے۔

نانک پرؤ پرؤ چوے پیہا کوکل سب سہاوے۔۔2۔۔^۱

ترجمہ: جویں پیہا پرؤ پرؤ بولدا ہے جویں کوکل 'کو کو' دی مٹھی بولی بولدی ہے تویں جیہڑی جیو استری ویراگ وچ آکے مٹھی سرنال پر بھو پتی نوں یاد کردی ہے، اوہ جیو استری پر بھو ملاپ دے سارے آنند ماندی ہے، تے اس دے چرناں وچ نکئی رہندی ہے۔ جدوں اوہ پر بھو نوں چنگی لگ پیندی ہے، تاں اس دی مہر نال اس دے چرناں وچ جڑی رہندی ہے، اوہی جیو استری چنگے بھاگاں والی ہے۔ اوہ اپنے سریر نوں سریرک اندریاں نوں جگتی وچ رکھ کے پر بھو دے اپنے سروپ وچ نک جاندی ہے، تے مانک پدارتھاں دے موہ توں اٹھ کے پر بھو دا اچا نکا نال لیددی ہے۔ ہیے نانک! اوہ جیو استری پر بھو دے پیار وچ رنگ کے دن رات اس نوں سردی ہے، تے آکھدی ہے ایہہ ساری سرشٹی تیری رچی ہوئی ہے، توں ہی میرا پیارا خصم سائیں ہیں۔ جویں پیہا پرؤ پرؤ بولدا ہے جویں کوکل مٹھا بول بولدی ہے، تویں اوہ جیو استری گور شبد دی راہیں پر بھو دی صفتِ صلاح کر کے سوہنی لگدی ہے۔^۲

مرکزی خیال: نام دی برکت نال، صفتِ صلاح دی برکت نال منکھ اپنے سارے گیان اندریاں نوں مریدا وچ رکھ کے مانک پدارتھاں دے موہ توں اچا نکلیا رہندا ہے۔ گورو دے شبد دی راہیں اس دا جیون پوتر ہو جاندا ہے۔

^۱ گورو گرنٹھ صاحب، انگ 1107۔

^۲ پروفیسر صاحب سنگھ جی دوارا گورو گرنٹھ صاحب، وچ درج گوربانی دے معنیوں مطابق انگ 1107۔

توسن ہر رس بھنے پریتیم اپنے۔
 من تن روت رونے گھڑی ن بیسرے۔
 کیو گھڑی بساری ہوں بلہاری ہوں جیوا گن گائے۔
 نہ کوئی میرا ہوں کس کیرا ہر بن رہن ن جائے۔
 اوٹ گئی ہر چرن نوا سے بھئے پوتر سریرا۔
 نانک درسٹ دیر گھ سکھ پاوے گور سب دی من دھیرا۔ 3-

ترجمہ: ہے میرے پریتیم! ہے رس بھنے ہری! ہے میرے من تن وچ رے ہوئے!
 توں میری عرضوئی سن، میرا من تینوں اک گھڑی واسطے بھی بھلا نہیں سکدا۔ میں اک گھڑی
 بھر بھی تینوں وسار نہیں سکدا، میں تیتھوں سدا صدقے ہاں، تیری صفت صلاح کر کر کے
 میرے اندر آتمک جیون پیدا ہندا ہے۔ پر ماتما توں بنا توڑ بھنن والا نہ کوئی میرا سدا ساتھی
 ہے نہ ہی میں کسے دا سدا ساتھی ہاں، پر ماتما دی یاد توں بنا میرا من دھیرج نہیں پھڑدا۔
 جس منکھ نے پر ماتما دا آسرا لیا ہے، جس دے ہر دے وچ پر بھو دے چرن وس پئے ہن،
 اس دا سریر پوتر ہو جاندا ہے۔ پیے نانک! اوہ منکھ وڈے جگرے والا ہو جاندا ہے، اوہ آتمک
 آئند ماندا ہے، گورو دے شبد دی راہیں اس دا من دھیرج والا بن جاندا ہے۔ ۲

مرکزی خیال: صفت صلاح کردیاں کردیاں منکھ دے اندر اچا آتمک جیون پیدا ہو جاندا
 ہے۔ منکھ نوں یقین بن جاندا ہے کہ اک پر ماتما ہی جیو دے نال سدا بھنن والا ساتھی ہے۔
 برسے امرت دھار بوند سہاونی۔

ساجن ملے سچ سبھائے ہر سیو پریت بنی۔
 ہر مندر آوے جا پر بھ بھاوے دھن او بھی گن ساری۔
 گھر گھر کنت روے سوہا کن ہوں کیوں کنت وساری۔
 انو گھن چھائے برن سبھائے من تن پریم سکھاوے۔

۱ گورو گرنتھ صاحب، انگ 1107۔

۲ پروفیسر صاحب سنگھ جی دوارا گورو گرنتھ صاحب وچ درج گور بابنی دے معنیوں مطابق انگ 1107۔

نانک ور سے امرت بانی کر کر پا گھر آوے۔ 4۔^۱

ترجمہ: جس جیو استری دے ہردے گھر دے وچ، پر بھو دی صفیت صلاح دیاں سہاونیاں بونداں دی دھار ورھدی ہے، اس اڈول اوستھا وچ نکئی ہوئی نوں پریم وچ نکئی ہوئی نوں سجن پر بھو آملدا ہے، پر بھو نال اس دی پریت بن جاندی ہے۔ اس جیو استری دا ہردا پر بھو دے نکلن لئی مندر بن جاندی ہے جدوں پر بھو نوں چنگا لگدا ہے، اوہ اس جیو استری دے ہردے مندرے وچ آئلکدا ہے، اوہ جیو استری اتاولی ہو ہو کے اس دے گن گاندی ہے، تے آکھدی ہے، ہر یک بھاگاں والی دے ہردے گھر دے وچ پر بھو پتی رلیاں ماندا ہے، پر بھو پتی نے مینوں کیوں بھلا دتا ہے؟ اوہ تر لے لے لے کے گورواگے ارداس کردی ہے، ہے لف کے گھٹ بنھ کے آئے بدل! پریم نال ورھ، ترس کر کے آئے گورو پاتشاہ! پریم نال میرے اندر صفت صلاح دی ورکھا کر، پر بھو دا پیار میرے من وچ، میرے تن وچ آنند پیدا کردا ہے۔ پیسے نانک! جس سبھاگ ہردے گھر دے وچ صفیت صلاح دی بانی دی ورکھا ہندی ہے، پر بھو کر پا دھار کے آپ اتھے آئلکدا ہے۔^۲

مرکزی خیال: صفیت صلاح دی برکت نال منکھ دامن وکاراں ولوں اڈول رہندا ہے، اس دے اندر ہر ویلے پر ماتما دے ملاپ دی کھچ بنی رہندی ہے۔

چیت بسنت بھلا بھور سہاؤڑے۔۔

بن پھولے منجھ بارے پر گھر باہڑے۔۔

پر گھر نبی آوے دھن کیو سکھ پاوے برہ برودھ تن چھپے۔۔

کوکل امب سہاوی بولے کیو دکھ انک سچے۔۔

بھور بھونتا پھولی ڈالی کیو جیوا مر مائی۔۔

نانک چیت سچ سکھ پاوے جے ہر ور گھر دھن پائے۔۔ 5۔۔^۳

^۱ گورو گرنٹھ صاحب، انگ 1107۔

^۲ پروفیسر صاحب سنگھ جی دوارا گورو گرنٹھ صاحب وچ درج گور بانی دے معنیوں مطابق انگ 1107۔

^۳ گورو گرنٹھ صاحب، انگ 1108

ترجمہ: چیت دا مہینہ چنگا لگدا ہے، چیت وچ بسنت دا موسم بھی پیارا لگدا ہے، اس مہینے کھلھی جوہ وچ بنسپتی نوں پھل لگ پیندے ہن، تے پھلاں اتے بیٹھے ہوئے بھور سوہنے لگدے ہن۔ میرے ہردے دا قول پھل بھی کھڑے، جے میرا پتی پر بھو ہردے گھر دے وچ آوسے۔ جس جیو استری دا پر بھو پتی ہردے گھر دے وچ نہ آوسے، اس جیو استری نوں آتمک آنند نہیں آسکدا، اس دا سریر پر بھوتوں وچھوڑے دے کارن ویریاں نال کمزور ہو جاندا ہے۔ چیت دے مہینے کوئل امب دے رکھ اتے مٹھے بول بولدی ہے و جوگن نوں ایہہ بول مٹھے نہیں لگدے، جو بھویں دکھائی لگدے ہن، تے وچھوڑے دا دکھ اس پاسوں ہردے وچ سہاریا نہیں جاندا۔ ہے ماں! میرا من بھورا اندر لے کھڑے ہوئے ہردے کملدے نوں چھڈ کے دنیا دے رنگ تماشیاں دے پھلاں تے ڈالیاں اتے بھٹکدا پھردا ہے۔ ایہہ آتمک جیون نہیں ہے، ایہہ تاں آتمک موت ہے۔ یہیے نانک! چیت دے مہینے وچ بسنت دے موسم وچ جیو استری اڈول اوستھا وچ نک کے آتمک آنند مانی ہے، جے جیو استری اپنے ہردے گھر وچ پر بھو پتی نوں لہ لے۔

مرکزی خیال: بسنت دا موسم سہاونا ہندا ہے۔ ہر پاسے پھل کھڑے ہندے ہن، کوئل امب اتے بیٹھی مٹھے بول بولدی ہے۔ پر پتی توں وچھڑی نارنوں ایہہ سبھ کجھ چو بھواں لگدا ہے۔ جس منکھ دامن اندر لے ہردے قول پھلے نوں چھڈ کے دنیا دے رنگ تماشیاں وچ بھٹکدا پھردا ہے، اس دا ایہہ جیون اصل وچ آتمک موت ہے۔ آتمک آنند تدوں ہی ہے جدوں پر ماتما ہردے وچ آوسے۔^۱

ویسا کھ بھلا سا کھا و پس کرے۔

دھن دیکھے ہر دواری آوہ دنیا کرے۔

گھر آو پیارے دتر تارے تڈھ بنی اڈھن مولو۔

قیمت کوئن کرے تڈھ بھاواں دیکھ دکھاوے ڈھولو۔

دورن جانا انتر معاہر کا محل پچھانا۔

^۱ پروفیسر صاحب سنگھ جی دواریس گورو گرنٹھ صاحب وچ درج گوربانی دے معنیوں مطابق انگ 1108۔

نانک ویسا کھیں پر بھ پاوے سرت سد من معنا۔۔6۔۔^۱

ترجمہ: ویسا کھ دا مہینہ کہیا چنگا لگدا ہے! رکھاں دیاں لگراں سچ ویاہیاں ٹیاں
وانگ کو لے کو لے پتراں دا ہار سنگار کردیاں ہن۔ ایہناں لگراں دا ہار سنگار ویکھ کے پتی
توں وچھڑی نار دے اندر بھی پتی نوں ملن لئی دھروہ پیندی ہے، تے اوہ اپنے گھر دے
بوہے وچ کھلوتی راہ نکدی ہے۔ اسے طرحاں قدرت رانی دا سوچ سنگار ویکھ کے اماہ بھریہ
جیو استری اپنے ہر دے درتے پر بھو پتی دی اڈیک کردی ہے تے آکھدی ہے پیہے پر بھو
پتی بھو! مہر کر کے میرے ہر دے گھر دے وچ آؤ۔ ہے پیارے! میرے گھر وچ آؤ،
میںوں اس باہم سنسار سمندر وچوں پار لنگھا، تیتھوں بنا میری قدر ادھی کوڈی جتنی بھی نہیں
ہے۔ پر، ہے متر پر بھو! جے گورو تیرا درن کر کے میںوں بھی درن کرا دیوے، تے جے
میں تینوں چنگی لگ پواں، تاں کون میرا مل پاسکدا ہے؟ پھر توں میںوں کتے دور نہیں جا پین
گا، میںوں یقین ہووے گا کہ توں میرے اندر وس رہیا ہیں، اس ٹکانے دی میںوں پہچان ہو
جائے گی جتھے توں وسدا ہیں۔ پیہے نانک! ویسا کھ وچ قدرت رانی دا سوچ سنگار ویکھ کے
اوہ جیو استری پر بھو پتی دا ملاپ حاصل کر لیندی ہے جس دی سرت گورو دے شبد وچ جڑی
رہندی ہے، جس دامن صفت صلاح وچ ہی گجھ جاندا ہے۔^۲

مرکزی خیال: جس منکھ دامن پر ماتما دی صفت صلاح وچ گجھ جاندا ہے، اس نوں قدرت
دی سدرتا بھی پر ماتما دے چرناں وچ ہی جوڑن لئی سہائتا کردی ہے

ماہ جیٹھ بھلا پر تیم کیو بسرے۔۔

تھل تا پہہ سر بھار سا دھن بنو کرے۔۔

دھن بنو کریدی گن ساریدی گن ساری پر بھ بھاوا۔۔

ساچے محل رہے بیراگی آون دیہے ت آوا۔۔

نمانی نتانی ہر بن کیو پاوے سکھ محلی۔۔

^۱ گورو گرنتھ صاحب، انگ 1108۔

^۲ پروفیسر صاحب سنگھ جی دوارا گورو گرنتھ صاحب، وچ درج گوربانی دے معنیوں مطابق انگ 1108

نانک جیٹھ جانے تسن جیسی کرم ملے گن گہلی۔۔7۔۔^۱

ترجمہ: جیٹھ مہینہ اوہناں نوں ہی چنگا لگدا ہے جیہناں نوں پریتم کدے نہیں وسردا۔
 جیٹھ وچ لوآں پین نال بھٹھ وانگ تھل تین لگ پیندے ہن اسے طرحاں کامادک وکاراں
 دی اگ نال سنساری جیواں دے ہردے تپدے ہن، اوہناں دی تپش انوبھو کر کے
 گورکھ جیو استری پر بھو چرناں وچ ارداس کردی ہے، اس پر بھو دے گن ہردے وچ
 سنہجالدی ہے، جو اس تپش توں نرالا اپنے سدا تھر محل وچ لکھیا رہندا ہے، اس اگے جیو
 استری بنیتی کردی ہے ہے پر بھو! میں تیری صفت صلاح کردی ہاں، تا کہ تینوں چنگی لگ
 پواں، توں مینوں آگیا دیویں میں بھی تیرے محل وچ آجاواں تے باہری تپش توں بچ
 سکاں۔ جتنا چر جیو استری پر بھوتوں وکھ رہ کے وکاراں دی تپش نال نڈھال تے کمزور ہے،
 اتنا چر تپشوں بچے ہوئے پر بھو دے محل دا آئند نہیں مان سکدی۔ ایسے نانک! جیٹھ دی
 ساڑ دی لو وچ پر بھو دی صفت صلاح نوں ہردے وچ وسالین والی جیہڑی جیو استری پر بھو
 نال جان پچھان پالیندی ہے، اوہ اس شانت چت پر بھو ورگی ہو جاندی ہے، اس دی مہر
 نال اس وچ اک روپ ہو جاندی ہے تے وکاراں دی تپش لوش توں بچی رہندی ہے۔^۲

مرکزی خیال: کامادک وکاراں دی اگ نال سنساری جیواں دے ہردے تپدے
 رہندے ہن۔ جیہڑا منکھ پر ماتما دی صفت صلاح نوں ہردے وچ وسا کے پر ماتما نال
 ڈوگھی سانجھ پائی رکھدا ہے، اس دا ہردا سدا شانت رہندا ہے، اوہ منکھ وکاراں دی تپش
 لوش توں بچیا رہندا ہے۔

آساڑ بھلا سورج لگن تپے۔

دھرتی دوکھ سہے سوکھے اکن بھکھے۔

اکن رس سوکھے مریئے دھوکھے بھی سوکیرت ن ہارے۔

رتھ پھرے چھایا دھن تا کے ٹیڈ لوے منجھ بارے۔

^۱ گورو گرنتھ صاحب، انگ 1108۔

^۲ پروفیسر صاحب سنگھ جی دوارا گورو گرنتھ صاحب، وچ درج گوربانی دے معنیوں مطابق انگ 1108۔

اوگن بادھ چلی دکھ آگے سکھ تس ساچ سمالے۔

نانک جس نو ایہہ من دیا مرن جیون پر بھ نالے۔ 8-^۱

ترجمہ: جدوں ہاڑ مہینہ چنگا جو بن وچ ہندا ہے، آکاش وچ سورج تپدا ہے۔ جیوں جیوں سورج دھرتی دی نمی نوں سکاند ا ہے، دھرتی دکھ سہاردی ہے دھرتی دے جی جنت اوکھے ہندے ہن، دھرتی اگ وانگ بھکھدی ہے۔ سورج اگ وانگ پانی نوں سکاند ا ہے، ہریک دی جند کراہ کراہ کے دکھی ہندی ہے، پھر بھی سورج اپنا کرتب نہیں چھڈدا کری جاندا ہے۔ سورج دا رتھ چکر لاند ا ہے، کمزور جند کتے چھاں دا آسرا لیدی ہے، بیٹڈا بھی باہر جوہ وچ رکھ دی چھاویں ٹیوں پیا کردا ہے ہریک جیو تپش توں جان لکاندا دسدا ہے۔ اجیہی مانسک تپش دا دکھ اس جیو استری دے ساہنئے بھاؤ، جیون سفرن وچ موجود رہندا ہے، جو مندے کرماں دی پنڈ سرے اتے بنھ کے تردی ہے۔ آتمک آنند صرف اس نوں ہے جو سداتھر پر بھونوں اپنے ہردے وچ ٹکا رکھدی ہے۔ ہیے نانک! جس جیو استری نوں پر بھو نے ہری نام سمرن والا من دتا ہے، پر بھو نال اس دا سدالئی ساتھ بن جاندا ہے اس نوں ہاڑ دی قہر دی تپش ورگا وکاراں دا سیک پوہ نہیں سکدا۔^۲

مرکزی خیال: جیہڑا منکھ پر ماتما دا نام اپنے ہردے وچ وسائی رکھدا ہے، اس نوں اس جیون سفرن وچ ہاڑ دی قہر دی تپش ورگا وکاراں دا سیک پوہ نہیں سکدا۔

ساوین سرس مناگھن ورسہ رت آئے۔

مے من تن سہ بھاوے پر پردیس سدھائے۔۔

پڑ گھر نہی آوے مریئے ہاوے دامن چمک ڈرائے۔

تیج اکیلی کھری ڈہیلی مرن بھیا دکھ مانے۔

ہر بن نید بھوکھ کہ کیسی کا پڑ تن سکھاوئے۔

نانک سا سہاگن کنتی پر کے انک سماوے۔ 9-^۳

^۱ گوروگرنٹھ صاحب، انگ 1108۔

^۲ پروفیسر صاحب سنگھ جی دوارا گوروگرنٹھ صاحب، وچ درج گوربانی دے معنیوں مطابق انگ 1108۔

^۳ گوروگرنٹھ صاحب، انگ 1108۔

ترجمہ: ہاڈ دی ات درجے دی تپش وچ گھاہ آدسک جاندے ہن۔ اس تپش دے پچھوں ساون مہینے وچ گھٹاں چڑھدیاں ہن۔ پشو پچھی منکھ تاں کتے رہے، سکا ہویا گھاہ بھی ہرا ہو جاندا ہے۔ اس دی ہریاول ویکھ کے ہریک پرانی بول اٹھدا ہے ہے میرے من! ساون مہینے وچ ورکھا دی رت آگئی ہے، بدل ورھ رہے ہن، ہن توں بھی ہرا ہوتوں بھی اماہ وچ آ۔ پردیس گئے پتی دی نار دا ہردا کالیاں گھٹاں نوں ویکھ کے تڑپ اٹھدا ہے۔ اماہ پیدا کرن والے ایہہ سامان وچھوڑے وچ اس نوں دکھائی پر تیت ہندے ہن۔ برہوں وچ اوہ آکھدی ہے پیے ماں! ایہہ بدل ویکھ ویکھ کے مینوں اپنا پتی من وچ روم روم وچ پیارا لگ رہا ہے، پر میرے پتی جی تاں پردیس گئے ہوئے ہن۔ جتنا چر پتی گھر وچ نہیں آؤندا، میں ہاکیاں نال مر رہی ہاں، بجلی چک کے سگوں مینوں ڈرا نہیں ہے۔ پتی دے وچھوڑے وچ میری سکھنی سیج مینوں بہت دکھائی ہو رہی ہے، پتی توں وچھوڑے دا دکھ مینوں موت برابر ہو گیا ہے۔ جس جیو استری دے اندر پر بھو پتی دا پیار ہے، برہنی نار وانگ اس نوں پر بھو دے ملاپ توں بنا نہ نیند، نہ بھکھ۔ اس نوں تاں کپڑا بھی سریر اتے نہیں سکھاندا سریرک سکھاں دے کوئی بھی سادھن اس دے من نوں دھروہ نہیں پاسکدے۔ پیے نانک! اوہی بھاگاں والی جیو استری پر بھو پتی دے پیار دی حقدار ہو سکدی ہے، جو سدا پر بھو دی یاد وچ لین رہندی ہے۔

مرکزی خیال: صفتِ صلاح دی برکتِ نال جس منکھ دے ہر دے وچ پر ماتما دا پیار پیدا ہو جاندا ہے، اس پیار دے ٹا کرے تے سریرک سکھاں دے کوئی بھی سادھن اس دے من نوں دھروہ نہیں پاسکدے۔

بھادؤ بھرم بھلی بھر جو بن پچھتانی۔

جل تھل نیر بھرے برس رتے رنگ مانی۔

برسے نس کالی کیو سکھ بالی دادر مور لونتے۔

پرؤ پرؤ چوے پیہا بولے بھئیگم پھر پیے ڈسنتے۔

1 پروفیسر صاحب سنگھ جی دوارا گورو گرنتھ صاحب، وچ درج گوربانی دے معیناں مطابق انگ 1108۔

مچھر ڈنگ سا زبھر سمہر بن ہر کیو سکھ پائے۔

نانک پوچھ چلو گورا اپنے جہ پر بھتہ ہی جائیے۔¹

ترجمہ: بھادروں دا مہینہ آ گیا ہے۔ ورکھارت وچ ٹوئے بے پانی نال بھرے ہوئے ہن، اس نظارے دارنگ مانیا جاسکدا ہے۔ پر جیہڑی استری بھر جو بن وچ جو بن دے مان دے بھلیکھے وچ غلطی کھا گئی، اس نوں پتی دے وچھوڑے وچ پچھتانا ہی پیا اس نوں نیر بھرے تھان چنگے ناہ لگے۔ کالی رات نوں مینہہ ورھدا ہے، ڈڈو گڑیں گڑیں کردے ہن، مور کہکدے ہن، پیہا بھی 'پرو پرو' کردا ہے، پر پتی توں وچھڑی نارنوں اس سہاؤنے رنگ توں آنند نہیں ملدا۔ اس نوں تاں (بھادروں وچ ایہی دسدا ہے کہ) سب ڈنگدے پھر دے ہن، مچھر ڈنگ مار دے ہن۔ چھیرے چھڑ تلاب مینہہ دے پانی نال نکا نک بھرے ہوئے ہن برہنی نارنوں اس وچ کوئی سچ سواد نہیں دسدا۔ اسے طرحاں جس جیو استری نوں پر بھو پتی توں وچھوڑے دا احساس ہو جاندا ہے، اس نوں پر بھو دی یاد توں بنا (ہور کسے رنگ تماشے وچ) آتمک آنند نہیں ملدا۔ ایسے ناک! آکھ میں تاں اپنے گورو دی سکھیا اتے تر کے اس دے دے راہ اتے تراگی، جتھے پر بھو پتی مل سکدا ہووے، اتھے ہی جاواں گی۔²

مرکزی خیال: گورو دے دے سے ہوئے رستے اتے تر کے جس منکھ دامن پر ماتا دی صفتِ صلاح وچ گجھ جاندا ہے، پر ماتا دی یاد توں بنا کسے بھی رنگ تماشے وچ اس نوں آتمک آنند نہیں ملدا۔

اسن آو پر اسادھن جھورمی۔

تاملینے پر بھ میلے دو جے بھاء کھئی۔

جھوٹھ وگتی تا پر متی لکھ کاہ س پھلے۔

آگے گھام پچھے رت جاڈا دیکھ چلت من ڈولے۔

¹ گورو گرنتھ صاحب، انگ 1108۔

² پروفیسر صاحب سنگھ جی دوارا گورو گرنتھ صاحب، وچ درج گوربانی دے معنیوں مطابق انگ 1108

دہ دس ساکھ ہری ہریا دل سنج پکے سو میٹھا۔

نانک اسن ملہ پیارے ستگور بھئے بسیٹھا۔۔11۔۔^۱

ترجمہ: بھادروں دے گھمے تے تراکے لنگھن تے) اسو دی مٹھی رت وچ استری دے دل وچ پتی نوں ملن دی تاگھ پیدا ہندی ہے۔ توں جس جیو استری نے پر بھو پتی دے وچھوڑے وچ کامادک ویریاں دے حلیاں دے دکھ ویکھ لئے ہن، اوہ ارداس کردی ہے ہے پر بھو پتی! میرے ہر دے وچ آوس تیتھوں وچھڑ کے میں ہا بکے لے لے کے آتمک موتے مر رہی ہاں، مانک پدارتھاں دے موہ وچ پھس کے میں او جھڑے پئی ہوئی ہاں۔ ہے پر بھو! تینوں تدوں ہی مل سکدا ہے جے توں آپ ملائیں۔ جدوں توں دنیا دے جھوٹے موہ وچ پھس کے میں خوار ہو رہی ہاں، تدوں توں، ہے پتی! تیتھوں وچھڑی ہوئی ہاں۔ پچھی تے کاہی (دے سفید بور وانگ میرے کیس چٹے ہو گئے ہن، میرے سریر دا نگھ اگانہہ لنگھ گیا ہے گھٹ گیا ہے، اس دے پچھے پچھے سریرک کمزوری آ رہی ہے، ایہہ تماشہ ویکھ کے میرا من گھبرا رہا ہے کیونکہ ا جے تک تیرا دیدار نہیں ہو سکیا۔ کاہی پچھی دا حال ویکھ کے تاں من ڈولدا ہے، پر ہر پاسے ہنسپتی دیاں ہریاں ساکھاں دی ہریا دل ویکھ کے ایہہ دھیرج آؤندی ہے کہ اڈول اوستھا وچ جیہڑا جیو درڑھ رہندا ہے، اسے نوں پر بھو ملاپ دی مٹھاں خوشی ملدی ہے۔ جیسے نانک! اسو دی مٹھی رت وچ توں بھی ارداس کرتے آکھ ہے پیارے پر بھو! میہر کر گورو دی راہیں مینوں مل۔^۲

مرکزی خیال: جیہڑا منکھ دنیا دے جھوٹے موہ وچ پھس جاندا ہے، اوہ پر ماتما دے چرناں توں وچھڑیا رہندا ہے۔ پر جیہڑا منکھ پر ماتما دی مہر نال گورو دی سرن پیندا ہے اوہ مایہ دے موہ دے حلیاں ولوں اڈول ہو جاندا ہے تے اس نوں پر بھو ملاپ دا آند پراپت ہندا ہے۔

^۱ گورو گرنتھ صاحب، انگ 1108۔

^۲ پروفیسر صاحب سنگھ جی دوارا گورو گرنتھ صاحب، وچ درج گوربانی دے معنیوں مطابق انگ 1108۔

ککتک کرٹ پیا جو پر بھ بھایا۔۔

دیپک سنج بلے تت جلا یا۔۔

دیپک رس تیلو دھن پر میلو دھن او ما ہے سری۔۔

اوگن ماری مرے ن سنجھے کن ماری تا سری۔۔

نام بھگت دے نچ گھر بیٹھے اجہ تناڑی آسا۔۔

نانک ملہ کپٹ در کھولہ ایک گھڑی کھٹ ماسہ۔۔12۔۔^۱

ترجمہ: ہے بھائی! جویں ککتک دے مہینے وچ کسان نوں منجی مکئی آدسا وانی دے فصل دی کیتی کمائی مل جاندی ہے، تویں ہر یک جیونوں اپنے کیتے کرماں دا پھل من وچ اکٹھے ہوئے سنسکاراں دے روپ وچ مل جاندا ہے۔ ہے بھائی! اپنے کیتے بھلے کرماں انوسار جیہڑا منکھ پر ماتما نوں پیارا لگ پیندا ہے اس دے ہردے وچ آتمک اڈولتا دے کارن آتمک جیون دی سوجھ دین والے چانن دا دیوا جگ پیندا ہے ایہہ دیوا اس دے اندر پر بھو نال ڈوگھی جان پچھان نے جگایا ہندا ہے۔ جس جیو استری دا پر بھو پتی نال ملاپ ہو جاندا ہے اس دے اندر آتمک جیون دی سوجھ دین والے چانن دے آند دا مانو، دیوے وچ تیل بل رہا ہے، اوہ جیو استری اتشاہ وچ آتمک آند مانی ہے۔ ہے بھائی! جس جیو استری دے جیون نوں وکاراں نے مار مکایا اوہ آتمک موتے مرگئی، اوہ زندگی وچ کامیاب نہیں ہندی، پر جس جیو استری نوں پر بھو دی صفت صلاح نے وکاراں ولوں ماریا اوہ ہی وکاراں ولوں بچی رہیگی۔ ہے نانک! جیہناں نوں پر ماتما اپنا نام دیندا ہے اپنی بھگتی دیندا ہے اوہ وکاراں ول بھٹکن دے تھاں اپنے ہردے گھر دے وچ ٹکے رہندے ہن، اوہناں دے اندر سدا ہی پر بھو ملاپ دی تانگھ بنی رہندی ہے اوہ سدا ارداس کردے ہن ہے پاتشاہ! سانوں مل، ساڈے اندروں وچھوڑا پان والے کوڑ کھوہل دیہہ، تیرے نالوں اک گھڑی دا وچھوڑا چھ مہینے دا وچھوڑا جا پدا ہے۔^۲

^۱ گورو گرنٹھ صاحب، انگ 1109۔

^۲ گورو گرنٹھ صاحب، انگ 1109۔

مرکزی خیال: جس منکھ نوں پر ماتما اپنی صفتِ صلاح دی دات دیندا ہے، اس دے اندر آتمک جیون دی سوجھ والے چائن دا، مان، دیوا جگ پیندا ہے۔ اوہ منکھ پر ماتما دی یاد توں اک گھڑی پل دا وچھوڑا بھی سہار نہیں سکدا۔

منکھ ماہو بھلا ہر گن انک سماوے۔

گنوتی گن روے مے پڑ نہچل بھائے۔

نہچل چتر سجان بدھاتا چچل جگت سبایا۔

گیان دھیان گن انک سامنے پر بھ بھانے تا بھایا۔

گیت ناکوت کوے سن رام نام دکھ بھاگے۔ 574

نانک سادھن ناہ پیاری ابھ بھگتی پر آگے۔ 13- ا

ترجمہ: پر بھو دی صفتِ صلاح دی برکت نال جس جیو استری دے ہر دے وچ پر بھو آ وسدا ہے، اس نوں مکھ دا مہینہ چنگا لگدا ہے۔ ہور سارا جگت تاں ناسونت ہے، اک سرجن ہار ہی جو چتر ہے تے سیانا ہے، سدا قائم رہن والا ہے۔ ایہہ سدا تھر پیارا پر بھو پتی اس گناں والی جیو استری نوں پیارا لگدا ہے جو اس دے گن چھیتے کردی رہندی ہے۔ اس نوں پر بھو نال ڈوگھی سانجھ پراپت ہندی ہے، اس دی سرت پر بھو چرناں وچ ٹکدی ہے، پر بھو دے گن اس دے ہر دے وچ آ وسدے ہن؛ پر بھو دی رضا انوسار ایہہ سبھ کجھ اس جیو استری نوں چنگا لگن لگ پیندا ہے۔ پر بھو دی صفتِ صلاح دے گیت بانی کا و سن سن کے پر بھو دے نام وچ جڑ کے اس دا ہور سارا دکھ دور ہو جاندا ہے۔ ایہے نانک! اوہ جیو استری پر بھو پتی نوں پیاری ہو جاندی ہے، اوہ اپنا دلی پیار پر بھو دے اگے بھیٹ کردی ہے۔

مرکزی خیال: جیہڑا منکھ پر ماتما دی صفتِ صلاح وچ نکیا رہندا ہے، پر ماتما نال اس دی کچی پیاری گنڈھ بچھ جاندی ہے۔ جگت دا کوئی بھی دکھ اس اتے اپنا زور نہیں پاسکدا۔

پوکھ تکھار پڑے ون ترن رن سوکھے۔۔

آوت کی نانی من تن وسہ مکھے۔۔

ا پروفیسر صاحب سنگھ جی دوارا گورو گرنتھ صاحب، وچ درج گور بانی دے معیناں مطابق انگ 1109۔

من تن رورہیا جلیون گور سدی رنگ مانی۔۔
اندج جیرج سہج آج گھٹ گھٹ جوت سمانی۔۔
درسن دیہ دیاپت داتے گت پاوؤمت دیہو۔۔

نانک رنگِ روے رسِ رسیا ہر سبب پریت سنیہو۔۔ 14۔۔^۱

ترجمہ: پوہ دے مہینے وچ ککر پیندا ہے، اوہ ون نوں گھاہ نوں ہر یک گھاہ بوٹ دے
رس نوں سکا دیندا ہے پر بھو دی یاد بھلایاں جس منکھ دے اندر کورا پن زور پاندا ہے، اوہ
اس دے جیون وچوں پریم رس سکا دیندا ہے۔ پیہ پر بھو! توں آ کے میرے من وچ
میرے تن وچ میرے منہ وچ کیوں نہیں وسدا؟ تا کہ میرا جیون رکھاں وانگ نہ ہو
جائے۔ جس جیو دے من وچ تن وچ سارے جگت دا آسرا پر بھو آ وسدا ہے، اوہ گورو
دے شہد وچ جڑ کے پر بھو دے ملاپ دا آند ماندا ہے۔ اس نوں چوہاں کھانیاں دے
جیواں وچ ہر یک گھٹ وچ پر بھو دی ہی جوت سمانی دسدی ہے۔ پیہ دیال داتار! مینوں
اپنا درشن دے، مینوں چنگی عقل دیہہ، جس کر کے میں اچی آتمک اوستھا حاصل کر سکاں
تے تینوں ہر تھاں ویکھ سکاں۔ پیہ نانک! جس منکھ دی پریت جس دا پیار پر ماتمانال بن
جاندا ہے، اوہ پریمی پر بھو دے پیار وچ جڑ کے اس دے گن آنندنال یاد کردا ہے۔^۲

مرکزی خیال: پر ماتما دی یاد بھلایاں منکھ دے اندر کورا پن زور پالیندا ہے، اوہ کورا
پن اس دے جیون وچوں پریم رس سکا دیندا ہے۔ پر ماتما دی صفت صلاح ہی منکھ دے
اندر اچی آتمک اوستھا پیدا کردی ہے تے قائم رکھدی ہے۔

ماگھ پنیت بھی تیرتھ انتر جانیا۔

ساجن سہج ملے گن گہ انک سمانیا۔

پریتم گن انکے سن پر بھو نکلے تدھ بھاوا سر ناوا۔

گنگ جمن تہ بینی سنگم سات سمند سماوا۔

^۱ گورو گرنتھ صاحب، انگ 1109۔

^۲ پروفیسر صاحب سنگھ جی دوارا گورو گرنتھ صاحب، وچ درج گوربانی دے معنیوں مطابق انگ 1109۔

پن دان پوجا پر میسر جگ جگ اکیو جاتا۔

نانک ماگھ مہارن ہر چپ اٹھسٹھ تیرتھ ناطہ۔ 15-^۱

ترجمہ: ماگھ مہینے وچ لوک پریاگ آداتے اشان کرن وچ پوترتا مندے ہن پر جس جیو نے اپنے ہردے وچ ہی تیرتھ پچھان لیا ہے اس دی جند پوتر ہو جاندی ہے۔ جو جیو پر ماتما دے گن اپنے ہردے وچ وسا کے اس دے چرناں وچ لین ہندا ہے، اوہ اڈول اوستھا وچ ٹک جاندا ہے جتھے اس نوں سجن پر بھول پیندا ہے۔ ہیے سوہنے پر تیم پر بھو! بے تیرے گن میں اپنے ہردے وچ وسا کے تیری صفتِ صلاح سن کے تینوں چنگا لگن لگ پواں، تاں میں تیرتھ اتے اشان کر لیا سمجھدا ہاں۔ تیرے چرناں وچ لین ہون والی اوستھا ہی گنگا جمناسر سوتی تیاں ندیاں دا ملاپ تھانا پ ہے تریبی ہے، اتھے ہی میں ستے سمندر سمائے مندا ہاں۔ جس منکھ نے ہریک جگ وچ ویا پک پر میسر نال سانجھ پائی اس نے تیرتھ اشان آد سارے پن کرم دان تے پوجا کرم کر لئے۔ ہیے نانک! ماگھ مہینے وچ تیرتھ اشان آد دے تھان جس نے پر بھو دا نام سمر کے پر بھو نا ہیے دا مہارن پی لیا، اس نے اٹھسٹھ ہی تیرتھان دا اشان کر لیا۔^۲

مرکزی خیال: ماگھی والے دن لوک پریاگ آد تیرتھ اتے اشان کرن وچ پوترتا مندے ہن۔ پر پر ماتما دی صفتِ صلاح ہردے وچ وسائی ہی اٹھسٹھ تیرتھان دا اشان ہے۔

پھلگن من رہسی پریم سبھایا۔

اندن رہس بھیا آپ گویا۔

من موہ چکایا جاتس بھایا کر کرپا گھر آؤ۔

ہیتے ویس کری پر باہو محلی لہان تھآؤ۔

ہار ڈورس پاٹ پٹمبر پر لوڑی سیدگاری۔

^۱ گورو گرنتھ صاحب، انگ 1109۔

^۲ پروفیسر صاحب سنگھ جی دوارا گورو گرنتھ صاحب، وچ درج گوربانی دے معنیاں مطابق انگ 1109۔

نانک میل لئی گور اپنے گھر وڑ پایا ناری۔16-^۱

ترجمہ: سیالی رت دی کرڑی سردی پچھوں بہار پھرن تے پھگن دے مہینے وچ لوک ہولیاں دے رنگ تماشیاں دی راہیں خوشیاں مناندے ہن، پر جس جیو استری نوں اپنے من وچ پر بھو دا پیار مٹھا لگا، اس دے من وچ اصل آند پیدا ہو یا ہے؛ جس نے آپا بھاؤ گویا ہے، اس دے اندر ہر ویلے ہی کھڑاؤ بنیا رہندا ہے۔ پر آپا بھاؤ گوانا کوئی سوکھی کھیڈ نہیں ہے جدوں پر بھو آپ ہی مہر کردا ہے، تاں جیو اپنے من وچوں مایا داموہ مکندا ہے، پر بھو بھی مہر کر کے اس دے ہر دے وچ آپرویش کردا ہے۔ پر بھو ملاپ توں بنا ہی میں تھیرے دھارمک سنگار باہروں دسدے دھارمک کم کیتے، پر اس دے چرناں وچ مینوں ٹکانا ناہ ہی ملیا۔ ہاں، جس نوں پتی پر بھو نے پسند کر لیا، اوہ سارے ہار سنگاراں ریشمی کپڑیاں نال سنگاری گئی۔ جیسے نانک! جس جیو استری نوں پر بھو پتی نے اپنے گورو دی راہیں اپنے نال ملا لیا، اس نوں ہر دے گھر دے وچ ہی خصم پر بھول پیا۔^۲

مرکزی خیال: جیہڑا منکھ گورو دی سرن پے کے صفت صلاح دی راہیں اپنے اندروں آپا بھاؤ دور کردا ہے، اس نوں اپنے اندر وسدا پر ماتما مل پیندا ہے۔ پر ایہہ آپا بھاؤ دور کرنا کوئی سوکھی کھیڈ نہیں، اوہ ہی دور کردا ہے جس اتے پر ماتما مہر کرے۔
بے دس ماہ رتی تھتی وار بھلے۔

گھڑی مورت پل ساچے آئے سچ ملے۔

پر بھ ملے پیارے کارج سارے کرتا سبھ بدھ جانے۔

جن سیگاری تسبہ پیاری میل بھیارنگ مانے۔

گھر سچ سہاوی جا پر راوی گرمکھ مستک بھاگو۔

نانک اینہنس راوے پر یتیم ہر وڑ تھر سہاگو۔-17--1--۳

^۱ گورو گرنٹھ صاحب، انگ 1109۔

^۲ پروفیسر صاحب سنگھ جی دوارا گورو گرنٹھ صاحب، وچ درج گوربانی دے معنیاں مطابق انگ 1109۔

^۳ گورو گرنٹھ صاحب، انگ 1109۔

ترجمہ: جس جیو استری دے اڈول ہوئے ہردے وچ سدا تھر رہن والا پر ماتما آ
 ٹکدا ہے، اس نوں باراں ہی مہینے، ساریاں رتاں، ساریاں تھتاں، سارے دن، ساریاں
 گھڑیاں، سارے مہورت تے پل سلکھنے جا پدے ہن اس نوں کسے سنگراند مسیا آدی ہی
 پوترتا دا بھرم بھلیکھا نہیں رہندا۔ اوہ جیو استری کسے کم نوں شروع کرن واسطے کوئی خاص
 مہورت نہیں بھالدی، اس نوں ایہہ یقین ہندا ہے کہ جدوں پیارا پر بھول چئے بھاؤ، پر ماتما
 دا آسرا لیاں سبھ کم راس آجاندا ہے، کرتار ہی جیونوں سفلتا دین دیاں ساریاں بدھیاں
 جاندا ہے۔ پر ایہہ صدق سردھا دا آتمک سوچ پر ماتما آپ ہی دیندا ہے پر بھونے آپ
 ہی جیو استری دے آتما نوں سنوارنا ہے، تے آپ ہی اس نوں پیارنا ہے۔ اس دی مہر
 نال ہی جیو استری دا پر بھو پتی نال میل ہندا ہے، تے اوہ آتمک آندماندی ہے۔ گورو دی
 راہیں جس جیو استری دے متھے دا لیکھ اگھڑیا، (اس انوسار) جدوں پر بھو پتی نے اس نوں
 اپنے چرناں نال جوڑیا، اس دی ہردا سچ سندر ہو گئی ہے۔ ایسے نانک! اس سبھاگ جیو
 استری نوں پر تيم پر بھوم دن رات ملیا رہندا ہے، پر بھو پتی اس دا سدالئی قائم رہن والا
 سہاگ بن جاندا ہے۔¹

مرکزی خیال: جیہڑا منکھ پر ماتما دی صفت صلاح نوں اپنی زندگی دا آسرا بناندا
 ہے، اس نوں کسے سنگراند مسیا آدی خاص پوترتا دا بھرم بھلیکھا نہیں رہندا۔ اوہ منکھ کسے
 کم نوں شروع کرن واسطے کوئی خاص مہورت نہیں بھالدا، اس نوں یقین ہندا ہے کہ پر ماتما
 دا آسرا لیاں سبھ کم راس آجاندا ہے۔

گورونانک صاحب جی دی رچنا باراں ماہ، پنجابی ساہت دے اندر پہلی رچنا ہے جو
 کہ کاؤ روپ وچ ہے آپ جی نے ساریاں توں پہلاں ہی چھنت اتے باراں ماہ نوں
 اکٹھا کیتا ہے سنتر روپ وچ چھنت کاؤ روپ وچ گورو گرنتھ صاحب وچ ورتیا ہویا ہے
 پرنتو اس رچنا وچ گورو صاحب نے دوواں کاؤ روپاں نوں ملا دتا ہے چھنت کاؤ روپ
 وچ ملاپ دا چتر ہندا ہے اتے باراں ماہ ویوگ شنکار دی کوتا ہندی ہے چھنت وی شنکار

¹ پروفیسر صاحب سنگھ جی دوارا گورو گرنتھ صاحب، وچ درج گوربانی دے معیناں مطابق انگ 1109 -

کا و روپ ہے بڑی ہی سفلتا نال اس رچنا دے اندر دوویں کا و روپاں نوں ملایا گیا ہے جتھے شنگار وی ہے، ویوگ وی ہے، سنجوگ داسکھ وی ہے تے لوک کا و روپ انوسار تنکاں دادہرا وی ہے لوک کا و روپ دی بھاوکتا تے روزانہ جیون دا ورن وی ہے۔

نکھارتوں بھا و سردی ہے تے آتما تے سردی دی رت دا بھا و اوہ سماں ہے جدوں آتما پر ماتما نالوں وچھڑی ہوئی ہے جس طرحاں بنا سیتی سردی کر کے مرنڈی جاندی ہے تے اس دا جو بن تے کھیڑا گم ہو جاندا ہے اسے طرحاں ہی پر ماتما توں وچھڑ کے آتما دا حال ہندا ہے ایہہ رچنا وی نکھاری راگ وچ ہے قدرت نال منکھی من دے سبندھ نوں گورو صاحب نے نیا ہے جو یں جو یں قدرت وچ اتے بنا سیتی وچ پرورتن ہندا ہے منکھی من دے وچ وی پرورتن ہونا ضروری ہے پرنٹو جو آتما پر ماتما توں وچھڑ گئی ہے اوہ ہر ویلے مرجھائی رہندی ہے بھادویں بنا سیتی اپر بہار آوے جاں بسنت آوے جاں پتھڑ آوے پرنٹو جے کر آتما پر ماتما نوں مل جاوے تاں بے دس ماہ رتی تھتی وار بھلے۔۔

گھڑی مورت پل ساچے آئے سچ ملے۔۔

گھر تیج سہادی جا پر راوی گر مکھ مستک بھاگو۔۔

نانک ایہنہس راوے پر تیم ہر ورتھر سوہاگو۔۔17--1--1

تھر سہاگ پر اپت ہو جایا کردا ہے اس رچنا دے اندر منکھ دی اچی توں اچی اوستھا دا چنھ روپ تھر سہاگ لوکھیا ہے جے کر منکھ وچ ملاپ ہے تاں موسم انوسار بھادویں گرمی ہووے جاں سردی، منکھ دے اندر پورن آنند رہندا ہے اتے منکھی من باہر لے حالات توں بے پرواہ ہو سکدا ہے ایہہ رچنا گورو نانک صاحب جی دے رسے ہوئے تجربے دی کرت ہے عام جھنت وی جیون دے پچھلے حصے دی رچنا ہن جدوں اوہناں نوں پر بھو ملاپ نیڑے دس رہا سی دا گورو ولوں سدا آجان سمیں گورو جی اس طرحاں محسوس کردے ہن جس طرحاں پیکے گھر وسدی استری اپنے پتی نوں ملن جان لئی تیار ہندی ہے پہلاں

۱ گورو گرنتھ صاحب، انگ 1109

برہوں دا بھاؤ جاگدا ہے اتے پیا باجھ دہیلی محسوس کردی ہوئی اپنے پتی دا راہ تکلدی ہے
 اتے نال نال ہی اس دے مٹھے گناں نوں یاد کردی ہوئی میل دی تاگھ دسدی ہے گورو
 صاحب جی دی اس رچنا وچ شیلی دا رس اس وچ ودھیرے ہے جو ملاپ اتے درد اس
 رچنا وچ پرویا گیا ہے ہور کدھرے وی براجمان نہیں ہندا ہے قدرت دے چترن دی
 پنجابی ساہت دے وچ سبھ توں مہان رچنا ہے۔^۱

^۱ پروفیسر صاحب سنگھ جی دوارا گورو گرنٹھ صاحب، وچ درج گوربانی دے معیناں مطابق انگ 1109 -

نانک بانی وچ انسان دوستی دا سندیش تے اُپدیش

برصغیر پاک و ہند وچ سچ دے اُپدیش لئی بہت سارے گوروؤاں، اوتاراں، پیراں تے بھگتاں دا جنم ہویا۔ ایسے دھرتی اُتے سکھ مذہب دے بانی گورو نانک صاحب جی دا پنڈرھویں صدی وچ سچ تے منگھتھ لئی، انسان دوستی، برابری دے لئی، حلال روزی لئی تے حلال کما کے ایس نوں دوجیاں وچ ونڈن لئی جنم ہویا۔ گورو صاحب نے اپنے جیون تے اپنے کلام نال ایس نوں ثابت وی کیتا۔ پنجاب دی عظیم دھرتی اُتے لنگر (برابردے نال اک لائن وچ بیٹھ کے مفت کھانا) دی گورو نانک صاحب جی نے سچا سودا توں شروع کیتا، جیہڑا بعد وچ پنجابی رتھل وچ رچ بس گیا اتے اجو کے ویلے وی پنجابیاں دے لنگر دی دھم پوری دنیا وچ اے۔

گورو نانک صاحب جی اپنے خاص وچاراں دے بانی سن تے بانی گورو صاحبیاں دے اوس وچار دھارا دے پرچارک وی سن۔ ایشیا دے چار وڈے دھرماں بارے سٹروپ نے اپنے وچار ایس پرکار ساٹھے کیتے:

"In this respect, he is distinctive. The other founder of the religions originating in India, Mhavira and the Budha. So far as is known, did not write part of the sacred scriptures of their faiths."

گورو نانک بانی دے نال وچار دھارا نوں سمجھنا بہت ضروری ہے۔ شاعر مشرق

¹ Stroup, Herbert, Four Religion of The Asia, New yark, 1968, p 191.

ڈاکٹر محمد اقبال وی ایس خطے دے سارے دھرماں دے چنگے جانوسن۔ اوہناں نے گورو نانک جی دی وچار دھارا نوں سمجھ کے اوہناں نوں اک مکمل منکھ یعنی ”مردِ کامل“ داناں دتا۔ اوہناں دی نظم ”نانک“ دا اخیر لا شعر ایس پرکار اے:

پھر اٹھی آخر صدا توحید کی پنجاب سے

ہند کو اک مردِ کامل نے جگایا خواب سے

خواب کیہ سن صرف بھید بھاوسی۔ شودر دا غم خانہ سی۔ انسانیت سسک رہی سی۔
برابرتا اک سفنا بن گیا سی۔ ونڈ جاگیراں نوں دھارمک طور تے سی۔ ایس نوں میکالیف
نے اپنے اکھراں وچ انج ڈھالیا اے:

"The sikh religion differs as regards the authenticity of its dogmas from most other theological systems. Many of the great teachers the worlds has known have not left a live of their composition and we only know what thy thought through tradition or second-hand information. But the compositions of the Sikh Guru are preserved and we know at first hand what they thought."

بنیادی سچائی اُتے ویلا اپنا اثر نہیں پاسکدا۔ تجھن وچ بھلیکھا لگ سکدا ہے۔ کیونکہ
سچائی بھاویں بدلدی نہیں پر پھیلدی ضرور اے۔ پھیلاؤ نوں بدلی سمجھنا بھلیکھا اے۔
ایس بارے گورو صاحب نے ایس جگ نوں اپنی الہی بانی راہیں اک انمول سنیہا دے
دت اے۔ فرمان اے:

محمد اقبال، ڈاکٹر۔ بانگِ درا۔ علی گڑھ ایجوکیشنل بک ہاؤس، علی گڑھ: 1993ء، ص 253۔

† Macauliffe, M. A The Sikh Religion. Vol. I Oxford: 1909, Introduction page.

(سلوک محلہ پہلا)

سچ پرانا ہوئے ناہی، سینتا کدی نہ پاٹے

نانک صاحب سچو سچا پتھر جاپی جا پے^۱

گورو نانک فلسفے وچ سب توں ودھ جس شے نوں اہمیت دتی اے، اوہ انسان تے انسانیت اے۔ گورو صاحب نے معاشرے دی اُچ نیچ، ذات پات، مذہبی وکھرے تے سماجی بُرائیاں دی کھل کے مخالفت کیتی اتے منگھ دوستی دا پرچار کیتا۔ بھائیں اوس دا تعلق کسے وی مذہب نال ہووے، اس نوں اہمیت دتی کہ اوس نوں قدرت دی انمول رچنا کہیا گیا:

سبھ کو اُچا کھین نیچ نہ دے کوئے

اِکنا بھانڈے ساچیئے اک چانن تہہ لوئے^۲

ایکیتا تے انسان دوستی دی روایت جیہڑی پنجابی رہتل یاں وسیب وچ پہلوں توں موجود سی ہر گورو نانک صاحب جی ہوراں ایس نوں برابر تا پتا کے ہور مضبوط کر دتا۔ ایس دی مضبوطی کارن پنجاب وچ ایس دے پیر کدھرے وی تھڑکدے نہیں۔ ایس وچ کدے وی مذہب، رہتل، زبان، علاقہ، لباس و گیرہ دا کوئی ٹوبا ٹپہ نہیں۔ ایہو ای انسان دوستی اے۔ جے سوما، سوچ اے تاں وگدے پانی وچ ایتھوں اوتھوں کوئی لکھ کان آن و سے تاں اوس نوں گندلا نہیں کر سکدا۔ گورو صاحب نے اپنی ساری بانی وچ اک سوے نال جڑے رہن تے زور دتا اے۔ اک نور ہن سارا اپسار اے۔ جیویں گورو صاحب جی دی بانی وچ رقم ہے:

(راگ دھناسری محلہ پہلا)

سبھ میں جوت، جوت ہے سوئے

تس دے چانن سبھ مہیں چانن ہوئے

گور سا کی جوت پرگھٹ ہوئے

^۱ گورو گرنٹھ صاحب، پرکاشک شرومنی گوردوارہ پر بندھک کمیٹی، امرتسر، انگ 956۔

^۲ گورو گرنٹھ صاحب، انگ، 62

جوتس بھاوے سو آرتی ہوئے^۱

ایس وچارنوں بے کردلوں منوں من لئیے تاں چنگے مندے دا بھید بھاو ختم ہو جاندا اے۔ ایس حالت وچ اوس نوں اک مضبوط کیندر مننا پوے گا۔ جتھوں روشنی نکل کے سبھ دے مناں نوں اکو جیہا روشن کردی اے، کوئی فرق یاں بھید بھاو نہیں ہوندا۔ گورو نانک صاحب جی دی بانی دا آدھار ایہو ہے۔ ایہو چتر آپ جی دے عملی جیون وچ اجاگر ہے۔ کتھنی نوں کرنی نال جوڑ کے گورو جی فرماندے نیں:

(راگ محلہ گھر چوتھا)

ایسی بول وگاڑ وگاڑے بول

توں ندری اندر تو لہے تول

چہہ کرنی تہہ پوری مت

کرنی باجھوں گھٹے گھٹ^۲

عمل جاں کرنی مت دا تاوی اے۔ کرنی دے میدان وچ جو لگ اگے جاندے ہن، سو جھ بوجھ نے اوہناں دا پورا پورا ساتھ دتا اے تے اُس دی مت روشن ہو کے روشنی وندن لگ پیندی اے۔ ایس روشنی نوں گورو صاحب سورٹھ محلہ پہلا گھر تیجا وچ ایس پرکار بیان کردے ہن:

بھنت نانک بوجھے کو بیچاری

ایس جگ مہیں کرنی ساری

کرنی کیرت ہوئی

جا آپ ملیا سوئی^۳

بھاو کوئی وچاروان ہی کرنی نوں سرسٹ سمجھدا ہے تے ایس نوں ای اپنی جیون د

۱ گورو گرنٹھ صاحب، انگ، 13

۲ گورو گرنٹھ صاحب، انگ، 25

۳ گورو گرنٹھ صاحب، انگ، 599

اڈھلہ آکار بنا لید اے۔ اسلام دھرم دا اڈھلا نقطہ عمل ہی اے۔ جس نوں ڈاکٹر محمد اقبال نے اپنے شعراں وچ ایس پرکار بیان کیتا ہو یا اے:

عمل سے زندگی بنتی ہے جنت بھی جہنم بھی

یہ خاکی اپنی فطرت میں نہ نوری ہے نہ ناری ہے^۱

عمل دے نال نال انسانیت وی ہونی چاہیدی اے۔ جدو جے انسان نوں ایس دے دھرم، جات، یاں لباس نوں ویکھے بغیر ای ایس نوں گل لانا سکھیا وی گورو صاحب دی بانی دی نشانی اے:

(راگ محلہ پہلا)

نیچاں اندر نیچ جات نیچی ہوں ات نیچ

نانک تن کے سنگ ساتھ وڈیاں ہوں کیا رہیسی

جتھے نیچ سمائی آن تتھے ندر تیری پکھیسی^۲

جیہڑے نیویاں وچ نیویں ذات اتے سبھ توں نیویں ذات دے لوک نیں، نانک اوہناں داسنگی ساتھی اے۔ وڈیاں داساتھی نہیں اے۔ دوجیاں دی مدد دا جذبہ بندے نوں انسان بناندا اے۔ جدوں اوس داسریر حرص، ہوس، طمع توں پاک ہووے گا، اوہ دل نال دوجیاں دی قدر کرے گا جیویں اوہ اپنے رب دی کردا اے نہ کہ اوہ دوجیاں دے مال تے اکھ رکھے۔ اوس آدمی بارے گورو صاحب کیہ فرماندے نیں۔ دوجیاں دے مال تے نظر رکھدے نیں یاں فیر لالچ کردے نیں۔ لالچ ایکتا، اکھ تے سنگت نوں بھنگ کر دی اے۔ ایکتا بارے بہت گلاں ہوندیاں ہن۔ آپسی بھائی چارے بارے کہن دارواج عام ہے۔ پر جس ویلے کوئی مشکل ویلا دکھ آوندا اے تاں ایس ویلے کیول بندہ کلا رہ جاندا اے۔ وکھ وکھ دلیلاں نال انسان دوستی دی گل بہت ہوندی اے۔ امن، شانتی، پریم دی گل بہت چلدی اے؛ پر جدوی انسان نوں چوٹ و جدی اے، او تھے اوہ انسان ولوں ہی دتے

^۱ محمد اقبال، ڈاکٹر۔ بانگ درا۔ علی گڑھ ایجوکیشنل بک ہاؤس، علی گڑھ: 1993ء، ص 274۔

^۲ گورو گرنتھ صاحب، انگ، 15

جان دے ہن۔ ایہہ چوٹ دھرم دے ناں، رہتل دی چکی وچ، ذات پات، دے آدھار
 وچ، زبان دی وڈیائی، علاقے نوں مقدس سمجھ کے جان فیروپشاک دی ستھرائی ہون تے
 ہوندی اے۔ ایس لئی گورو صاحب کس دا ساتھ دیندے ہن۔ اوہناں الہی بانی وچ ایس
 نوں ایس پرکار بیان کیتا اے۔

(پہلی پاتشاہی)

گلی بھست ن جائیے چھٹے سچ کمائے
 مارن پاپے حرام مہیں ہوئے حلال نہ جائے
 نانک تھی کوڑیئے کوڑ پلے پائے^۱

جے ایس گل دا جائزہ لوو، تاں ایس وچ اوہ گل نتر کے سامنے آوندی ہے۔ دھرم دی
 اہمیت سچے بندے نوں چنندی اے نہ کے کوڑے بندے نوں۔ کوڑے کمائی کرن والا اخیر
 وچ کوڑ ہو جاندا اے تے کوڑ ایس دیاں نسلاں نوں کوڑ کر دیندے اے۔ ایس دے علاج
 لئی گورو صاحب نے اپنی بانی وچ آکھیا اے کہ اوہ اوس دی پراپتی اوس ویلے ہووے گی،
 جد ساڈے اندر نیک کمائی ہووے تے اوہ کوڑ توں پاک ہووے اتے جس نال تہاڈی
 عزت، مان مریدہ سب کچھ پراپت ہوندا اے۔ اوہ کیہ ہے۔

(راگ محلہ پہلا)

بابا بولے پت ہوئے

اوتم دے در اوتم کیے

نیچ کرم بہہ روئے۔ رہاؤ۔^۲

جس انسان دے اندر غرور، تکبر، لوبھ نہ ہووے، اوس نوں قدرت ایس جگ تے
 ای ستکار دیوے گی۔ اوس نوں جگ وچ سیوا (خدمت) تے لا دتا جاوے۔ اوہ انسان دی
 سیوا ایس پرکار کرے گا کہ اوس نوں ہر منکھ وچ ایس پرپو پرماتما داروپ نظر آوے گاتے

^۱ گورو گرنٹھ صاحب، انگ، 141

^۲ گورو گرنٹھ صاحب، انگ، 15

ایس اندر حرص تے ہوس ورگے وڈے شیطان نیڑے وی نیس آون گے۔ ایہو وجہ ہے کہ گورو نانک صاحب نے اپنے پتریاں توں ودھ مریداں نوں ترجیح دتی اے تے ایس سیوا دی وجہ توں ای گورو صاحب اپنی گورو تاگدی اوس مرید نوں دتی جس وچ سیوا دا جذبہ پتریاں توں ودھ سی۔ ایس امتحان وچ اوہناں نہ صرف سیوا نوں ویکھیا سگوں ایس دے نال نال لوکاں دیاں آشاواں تے کیرت کمائی دے سوئے نوں وی اولیت دتی کیوں جے کیرت کمائی (حلالی کمائی) توں بنا پوجا پاٹھ دی کوئی وقعت نہیں ہوندی۔ ایس لئی کیرت نوں سبھ تے فضیلت دتی اے۔

(سلوک محلہ پہلا)

گیان و ہونا گائے گیت
 بھکھے ملاں گھرے مسیت
 مکھٹو ہوئے کے کن پڑھائے
 فخر کرے ہور جات گوائے
 گور پیر سدائے منگ جائے
 تاکے مول نہ لگیے ہائے
 گال کھائے کچھ ہتھہو دیئے
 نانک راہ پچھانے سہیئے^۱

ایس شبد وچ گورو صاحب نے صاف بیان کیتا اے کہ جیہڑے منکھ محنت مشقت کر کے لوکاں دی سیوا کردے نیس، اوہناں نوں ای رب دی پچھان ہوندی اے تے اوہناں نوں ای دنیا تے آخرت وچ ایس دا پھل ملد اے۔ کسے ہور دی کمائی نوں غلط نگاہ نال ویکھن وچ پاپ سمجھیا اے۔ گورو صاحب کیرت کمائی دے نال سیوا کرن والے نوں وڈی سوچ تے وڈا منکھ مندے ہن۔ دو جے دی سیوا منکھ نوں انسان بناوندی اے۔ اپنے بارے سوچنا، جانوراں وچ سبھ نالوں زیادہ اے:

^۱ گورو گرنٹھ صاحب، انگ، 1245

(محلہ پہلا)

حق پر ایسا نازکا، اُس سور اوس گائے

گر پیرہا ماتا بھرے جا مُردارن کھائے^۱

جس منگھ دے اندر لالچ لو بھ اتے غرور نہیں ہووے گا، قدرت ولوں اوس داستکار ہووے گا۔ سیوا دا مطلب خدمت کرنا ہے۔ جدوں کسے وی انسان وچ سیوا دا جذبہ ہووے، غرور اتے تکبر ورگے وڈے شیطان اوس دے نیڑے وی نہیں آؤندے۔ ایہو کارن اے کہ گورو صاحبان نے ایس لئی پرواراں توں ودھ دُنیا وچ سیوا دار رہن دتے۔ گورونانک صاحب جی دے فرمان موجب سیوا دا کم وڈی سوچ اتے وڈا منگھ ہون داناں اے۔ ایس سوچ نُوں گورو گرنتھ صاحب وچ براجمان بابا فرید جی اپنے شلوکاں راہیں منگھاں نُوں ایس طرحاں نصیحت کردے نیں:

فریدا جے توں عقل لطیف کالے لکھ نہ لیکھ

اپنے گریوان میں سر نیواں کر کے دیکھ^۲

گورونانک دے فلسفے وچ جتھے دوجیاں دیاں غلطیاں نے کمزوریاں اُتے نظر رکھن توں منع کیتا، او تھے دوجیاں دا مذاق (بچ سمجھ کے غریباں دا یا عورت ہون اُتے) اُڈان توں پوری طرح منع کیتا اے۔ تے ایہو جیہیا سکھ (جیہدا مطلب طالب علم اے) سکھ دھرم توں خارج ہو جاندا اے۔ سکھ فلسفے وچ عورت دی عزت تے احترام دا فلسفہ دوجیاں توں وکھرا اے۔ عورت وارث اے۔ عورت نُوں باپ دی جائیداد وچ حصہ پورا اے۔ عورت مذہبی طور تے ہر رسم رواج وچ حصہ لے سکدی اے تے مرد دے پوری طرحاں برابر اے۔ اوہ کسے طور وی مرد توں گھٹ نہیں اے۔ گورونانک صاحب جی نے گورو گرنتھ صاحب وچ انسان دوست لئی اک اجیہا سنیہا دتا اے، جیہدا ایس گل نُوں ثابت کردا اے کہ عورت دا جو مقام گورو گرنتھ صاحب وچ اے، اوہ کسے نے وی

^۱ گورو گرنتھ صاحب، انگ، 141

^۲ گورو گرنتھ صاحب، انگ، 1378

معاشرے وچ سماجی طور تے نہیں دتا:

(محلہ پہلا)

بھنڈ جیمی بھنڈ نمیئے بھنڈ مگن ویا ہو
بھنڈ و ہووے دوستی بھنڈ و چلے راہو
بھنڈ موآ بھنڈ بھالیئے بھنڈ ہووے بندھان
سو کیوں مندا آ کھیئے جت جیمیئے راجاں

بھنڈ ہو ہی بھنڈ او پچے بھنڈے باجھ نہ کوئے
نانک بھنڈے باہرا اکو سچا سوئے
جت لکھ سدا سالا پیسے بھاگا رتی چار
نانک تے مکھ اُجلے تے سچے دربارا

آدمی دا وجود عورت دے اندر پیدا ہوندا اے تے اوہ اوتھوں ای جنم لیندا اے۔
عورت نال ای ایس دی منگنی تے ویاہ ہوندا اے۔ عورت نال ای دوستی کردا اے۔ عورت
ای اوس ٹوں منزل تیک لے کے چلدی اے۔ عورت دے مرن مگروں اوس ٹوں فیر عورت
دی لوڑ ہوندی اے۔ عورت دے بنا ایس دا وجود بے کار اے۔ فیر کیوں اوس ٹوں بُرا
بھلا آ کھدے او۔ اوہ تہاڑے ورگے بادشاہاں ٹوں جنم دیندی اے۔ ایس دھرتی اتے
عورت توں بنا کسے دا وجود نہیں۔ وجود ہے تاں صرف اوس اکال پرکھ (خدا تعالیٰ) جس
منکھ نے اوس پر بھو دے جس گائُن کیتے، اوہ ہی سب توں سندر ہے تے جس نے سب
دی عزت کیتی اوہ منکھ دا پر بھو دے دربار وچ لکھ روشن ہووے گا۔ گورو نانک فلسفے وچ
عورت دی عزت تے تکریم دے نال نال اوہدے برابر ہون دی گل وی کیتی گئی اے۔
برابر ہونا ہر منکھ دا مُدھلا حق اے۔ ایس روزانہ کسے نوں لوڑ توں ودھ اہمیت دیندے
آں جد کہ کسے ٹوں اہمیت ای نہیں دیندے۔ پر گورو گرنتھ صاحب وچ سارے برابر

۱ گورو گرنتھ صاحب، انگ، 473

نیں۔ اوہ سکھ ہون یا کسے ہور دھرم دا منن والے:

نہ کو بیری نہیں بیگانہ

سگل سنگ ہم کو بن آئی

کوئی وی ویری نہیں نہ ای کوئی بیگانہ اے۔ سبھی ساڈے سگی ساتھی نہیں تے اکو داتا دے پیدا کیتے ہوئے نہیں۔ ایس طرح اج کل گلوبل ولج دی گل ہوندی اے۔ گورو صاحبان شروع توں ای تمام منگھاں لئی اک ای گل کردے نہیں۔ گورو گرنٹھ صاحب 36 مہان پڑھوں دی بانی (عزت مآب شخصیت دا کلام) تقریباً 31 راگاں وچ براجمان نہیں۔ ایہناں ساریاں نے دھرم توں اگے ہو کے انسان دوستی تے انسانیت دی گل کیتی اے۔ سکھ گوروواں توں وکھ مسلمان فقیر وی ہن تے نیویں ذات والے ہندو وی۔ سکھ فلسفے وچ سارے برابر۔ کسے ٹوں وی دوجیاں اُتے اُچپائی حاصل نہیں۔ اوہ رب سب دا اے۔ سارے ای اوس دے اک ہون اُتے ایمان رکھدے نہیں، تے جو نہیں رکھدے اوہ وی ساڈے لئی تنکار تے مان جوگ نہیں۔ گورو گرنٹھ صاحب ایس بارے فرماندے نہیں:

مہروان صاحب مہروان

صاحب میرا مہروان

جی سگل کو دے دان۔ رہاؤ۔

تو کاہے ڈھولے پرانیاں ٹڈ راکھے سرجہہار

جن پیدائش تُو کیا سوئی دے آدھار^۲

اوہ سارے جیو (ساہ لین والے) ٹوں ہر شے بخشش کردا اے۔ اے فانی بندپو، ٹسیں بد نیت ہوندے او، اوہ ہر تھاں تہاڈی راکھی کردا اے۔ گورو نانک فلسفے وچ نیت خراب کرن والے لئی کوئی تھاں نہیں۔ اوہ خوف یاں غرور وچ رب ٹوں نہ منے؛ پر اوہ نیت جتھے وی کرے گا، اوتھے اوس ٹوں اوہدی نیت دا پھل لبھ جائے گا۔ اوس دی نیت وچ کسے

^۱ گورو گرنٹھ صاحب، انگ، انگ، 1299

^۲ گورو گرنٹھ صاحب، انگ، 724

دی تھان فرق نہ آوے۔ گورو صاحب کا فرمان ہے:

سبھے سانجھو ال سدا این

تو کسے نہ دسہے باہر جیوا

سبھ اک برابر نیں، کوئی وی خدا دی خدائی توں باہر نہیں۔ فیر ایس سنسار وچ حرص، ہوس، ہومے دی گل نہیں ہونی چاہیدی۔ اکو ہی مٹی دے سارے بنے ہوئے آں۔ سبھ نے اکو مٹی وچ جانا اے۔ کسے نوں کسے تے کوئی وڈیائی نہیں۔ وڈیائی صرف اوس پر بھو پر ماتما دی اے، جیہڑا سبھ دا پالنہار اے تے اوس نے سارے دھرماں دے منن والیاں نوں اکو طرحاں پیدا کیتا اتے اوہناں وچ اکو طرحاں دے انگ دتے ہن۔ فیر ہنکار کس گل دا اے۔ آؤ گورو صاحب دے دتے اُپدیش ہوئے ایس مارگ تے پوری طرحاں عمل کریے تاں جے سنسار دے پنج چوراں 'کام، کرودھ، لو بھ، موہ، ہنکار' دا ناش ہووے تے اسی سارے اک دو جے نوں ستکار، برابر تاتے سیوا کر کے دھرتی تے مشکلاں نوں گھٹ کریے۔

گورونانک صاحب دی بانی وچ سمکالی سماج

جگ دا ہر دھرم تے وسیب انسانی ترقی، آپسی بھائی چارے، سکھ دکھ تے اک دوجے دا سہارا بنن اتے زور دتا۔ دھرم توں اڈسیکلور قوتاں وی انسانیت دی ترقی تے اک جیہا نظریہ رکھدے ہن۔ صوفیا، پیراں دا مقصد وی لوکاں وچ محبت، بھائی چارے نوں عام کرنا اے تے نفرت نوں دور کر کے آپس وچ پیار، محبت کرنا اے پر حکمران طبقے دی انا دی سوچ نوں اگے ودھن نہ دتا۔ پنجاب دی دھرتی اوہ انمول دھرتی اے جس دی رہتل اتے آون والے سارے دھرماں نے انسان دوستی دے نال نال انسانی سیوانوں وی جنم دتا۔ ایس دھرتی تے اوتار دھارن والے سارے منکھاں نے سیوانوں اپنے جیون دا اٹوٹ انگ بنایا۔ اُس سیوانو اتے کھلے وسیب ہوون کارن دوجے سمہیا چارک نوں اس دھرتی تے حملہ کرن دا موقع ملیا۔

ترک، ایرانی تے افغانی لوکاں نے استتھے دے لوکائی اتے حملہ کیتا۔ باہر بادشاہ نے پنجاب دی مہان اتے وڈی منڈی ”سید پور“ (موجودہ ایمن آباد ضلع گوجرانوالہ) وساکھی دے موقع تے حملہ کر کے تمام لوکائی نوں ارتھک پکھوں نہ صرف وڈا نقصان دتا سگھوں اس حملے وچ پنجاب دی جوانی نوں وی سرعام قتل کیتا گیا جس در ویروا دھرک گرنٹھاں وچ ملدا اے۔

”گورونانک جی“ دا سموچا جیون اک مہان کھوج کار والا سی۔ گورونانک جی دی بانی تے اوہناں دا سموچا جیون ایس گل دی گواہی دیندے ہن کہ اوہناں چنگے عملاں والا جیون جیوندیاں رب دی پرایت کرنا منکھی جیون دا اصل مقصد دسیا۔

جگ دے مہان انٹرفیتھ سکالر اتے ساوتھ ایشیا وچ دھرماں تے بھگتی لہر دے سوچ نوں اکال پرکھ وچ پرون والے سٹروپ Stroup دا ایہہ فکر گورونانک بانی دی دکھری ہوند

"In the respect, he is distinctive, the other founders of religions originating in India, Mahavira and the Budha, so far as is known, did not write any part of the sacred of their faith."¹

اوہناں دے مان تے سمنان وچ اوہ ایہناں گلاں توں اچے تے وکھرے ہن کہ ہندوستان وچ جے ہور مذہباں دے بانیوں دی جتھوں تک جانکاری ملی اے، آپو اپنے مذہبی گرنٹھاں دا کوئی وی حصہ آپ نہیں لکھیا۔ ہندوستانی تے خاص طور تے پنجاب تے پنجابیت بارے ماہر سمجھے جان والے مہان ودوان میکالیف ایس الہی دی سرب اچتم بانی نوں اپنے شہداں وچ ایس پرکار بیان کردے ہن:

The Sikh religion differs as regards the authenticity of its dogmas from most other great theological system. Many of the great teachers the world has known have not left a line of their own composition, and we only know what they taught through tradition or second-hand information.²

سنگیت دی تان وچ جدوں وی گورونانک جی نے اپنی بانی نوں گایا اُس نال سارا وتاورن پوتر ہو گیا۔ گورونانک جی دا اوتار دکھی جگت دے دکھ دور کرن لئی ہو یا۔ گورو جی دی بانی وچ سانوں اُس ویلے دے ہندوستان دیاں راجیسی، دھرمک، ارتھک تے سماجک حالات دا ویروا کیتا اے۔ گورو جی نے شہداں وچ اپنے آپ نوں شاعر آکھیا اے تے

¹ Stroup, Herbert, Four Religions of Asia, New York: 1968, p. 195-

² MacAuliffe, M. A. The Sikh Religion. Vol.I Oxford: 1990. Introduction. p.

کدھرے ڈھاڈی جویں کہ گورو جی دا دھناسری راگ وچ فرمان اے۔

ساس ماس سبھ جیوؤ تمھارا تو میں کھرا پیارا

نانک شاعر ایہو کہت ہے سچے پرودگار۔ 2-1^۱

اسیں کیول اک ساہ دے مالک ہاں سانوں اپنی حیاتی دے میعاد دا پتا نہیں
سانوں ایہہ نہیں پتا کہ موت دا وقت کدوں آونا اے۔ ایس لئی گورو صاحب اوس رب
دا سمرن کرن تے زور دیندے ہن۔ جس نے ایہہ جند تے سواس دتے ہوئے ہن۔ میرا
سواس، ماس اتے آتما سارے رب دتے ہوئے سن۔ ایہ سدا رہن والے جیاں دے پالن
والے رب! تیرے در تے ایہہ ہی بینتی کردا ہاں۔ میں نیویں جات والا تیرے در دا اک
ماڑا جھیا ڈھاڈی ہاں۔ میں تیرے نام دی سنگت منگدا ہاں اوہ جیہڑے جو تیری بندگی
کردے ہن۔ مینوں وی اوہناں دا سنگی بنا دے۔

ہوں ڈھاڈی کا بچ جات ہور اوقم جات صلاحندے

تن منگا جے بچھے دھایندے۔ 1-2^۲

گورو نانک جی دے سسے سماج دی حالت ڈھیر بگڑ چکی سی خاص کر ہندوستان دی
حالت ڈھیر خراب سی۔ اوہناں اوپر ڈاڈھا ظلم ہو رہیا سی۔ دھرمک کھتیر وچ دھرم دے
ٹھیکیدار تے راجیسی کھتر وچ لوکا ئی لئی ساہ لینا اوکھاسی۔ گورو جی نے اپنے سسے دے سماج
نوں نیڑے ہو کے دیکھیا تے اوس دی آلو چنا کیتی جویں کہ گورو جی دا فرمان اے۔

ابھا کھیاں کا کوٹھا بکرا کھانا

چوؤ کے اوپر کسے نہ جانا

دے کے چوؤ کا کڈھی کار

اوپر آ لے بیٹھے کوڑ یار 3

۱ گورو گرنتھ صاحب انگ 660۔

۲ گورو گرنتھ صاحب انگ 468۔

۳ گورو گرنتھ صاحب انگ 472۔

سماج دھرم دے آدار تے دو حصیاں ونڈیاں ہو یا سی۔ دھرم دے منن والے اک دوسرے نوں بہت برا سمجھدے سن۔ اوس ویلے ایہہ سمجھیا جاندا سی کہ رب نے ہندوستانیوں نوں غلام رہن لئی بنایا اے۔ حکمران راج دے نشے وچ دوجے دھرموں نوں تنگ کردے اتے ہندوستانی ترس یوگ تے ماڑی حیاتی گزار رہے سن۔ بھائی گورداس اوس سے بارے لکھدے نیں۔

ورتیاں پاپ جگتر تے دھول اوڈینا نندزوا

باج دیا باہن ہوئے مگر چلے رساتل ٹوا

ایتھے ہی نہیں سگوں ہندو اپنی حیاتی اتے آپ وی ظلم کردے سن۔ ہندو چار جاتیاں

وچ ونڈے ہوئے سن۔ شودراں دی حالت ماڑی سی۔

”بھگت نام صاحب جی فرماندے ہن جدوں میں مندر جاندا

سی تے پنڈت مینوں مندر وچوں شودر شودر آکھ کے مار کڈھدے

سن کوئی کتا تاں کھوہ اوپر چڑھ کے پانی پی سکدا سی پر شودر کھوہ تے

جا کے نہا وی نہیں سکدا۔“^۲

ہندو راجے نوں خوش کرن لئی اپنے بھراواں اتے وی چھری چلائی جا رہے سن۔

ایہہ ہندو سماج دی وڈی برائی سی۔ گورو جی اوس ویلے دے سبھ توں نیویں طبقے، کساناں

واپاریا، کاریگراں دی بھاونا نوں اپنے اکھراں وچ انج پیش کیتا۔

سلوک محلہ پہلا

پھکڑ جاتی پھکڑ ناؤں

سبھنا جیہا ایکا چھاؤں

آپہو جے کو بھلا کہاے

نانک تاہر جا پے جا پت لیکھے پائے^۳

^۱ وار پہلا پوڑی 22 بھائی گورداس جی۔

^۲ ہر چندر سنگھ دلگیر، ڈاکٹر، پروفیسر۔ سکھ تواریخ (امر تسر: سنگھ برادرز، انڈیا، 2022ء)، 13۔

^۳ گورو گرنتھ صاحب انگ 83۔

جات دا ہنکار اتے ناں دا ہتکار فضول ہن صرف رب ہی ساریاں نوں سایہ دیندا اے۔ کوئی وی جیو اپنے آپ نوں چنگا اکھے کیول تر ہی اوہ چنگا جانیاں جاوے جد اوس دی عزت رب دے حساب وچ پروان ہووے گی۔ جے کر بھکھاری دروازے اُتے سدا دیوے تاں اوہ مالک اوس دی پکار سن لیندا اے۔ فیر اوس دی مرضی اوہ حوصلہ دیوے یا دھکا دیوے رب اوس نوں وڈیائی ہی دے رہیا اے۔ سمھناں وچ اک رب دی جوت جان کے کسے دی جات نہ پچھو۔ کیوں جے پر لوک وچ کوئی جات نہیں۔

برہمن جیہڑے کہ رب دے اپنے آپ نوں نیڑے سمجھدے ہن تے اپنی اُچی جاتی دا ہنکار کردے سن۔ اوچ تے نیچ سارے جیواں نوں اوس پر ماتماں نے اک ہی کہیا اے جو یں کہ فرمان اے۔

آسامحلہ پہلا

بھاوے دھیرک بھاوے دھکے اک وڈائی دے۔ 1-

جانہو جوت نہ پوچھو جاتی آگے جات نہ ہے۔ 1- رہاؤ'

ایہہ جات پات صرف اس سنسار وچ ہی رہ جاندا اے اوس درگے وچ کوئی جات پات نہیں۔ گورو جی انوسار سارے منکھ پر ماتماں دے پیدا کیتے ہوئے ہن۔ ایہناں وچ کوئی تیر میر نہیں۔ جات پات، اوچ نیچ نوں دور کرن لئی گورو جی نے لنگر دی پر تھا شروع کیتی جس دی مثال کسے ہور سمھیا چارک وچ نہیں ملدی۔ ساری دنیا وچ لوک وڈیاں نال میل ملاپ کرن، سانجھ پاؤن تے وشواس رکھدے ہن پر گورو جی نے اوہناں نوں نابر ہوندیاں آکھیا اے کہ اوہ دے کچلے لوکاں نال ہن تے اوہناں داسری راگ وچ فرمان اے۔

”نیچا اندر نیچ جات نیچی ہوات نیچ

نانک تن کے سنگ ساتھ وڈیا سؤ کیا ریس

جتھے نیچ سالیاں تتھے ندر تیری کھیس۔ 3-4

۱ گورو گرنتھ صاحب انگ 349-

۲ گورو گرنتھ صاحب انگ 15-

گوروصاحب نے سماج وچ نمانے توں نمانے لوکاں نال نسل دے آدار اتے زیادتی دے خلاف نہ صرف آواز چکی سگوں آپ نوں بچ اکھے جان والے لوکاں دے ہمدردی اکھیا لوکی چنگے مندے دی پرکھ منکھ دے عملاں دی کسوٹی اُتے نہیں سی کردے سگوں اُچایا نیواں ذاتاں اتے کردے سن۔ برہمن بھاونیں جناں مرضی برا کم کرے پر اوہ پھیروی چنگا سی پر نیویں جات شودر بھاونیں چنگے کم وی کرے تاں اوہ فیروں بھیڑا گنیا جاندا سی۔ جویں کہ گورو جی دا فرمان اے۔

محلہ پہلا

اگے جات ن جور ہے اگے جیونوے

جن کی لیکھے پت پوے چنگے ہسی کے-3

سنسار دی ونڈ سنسار وچ ہی ختم ہو جاندی اے اوہ پر ماتماں دی درگاہ وچ تان کرماں انوسار نبڑا ہووے گا ساریاں اندر رب دے پرکاش دی پچھان ہونی جات ورن بارے نہ کوئی پوچھ ہونی کیوں جے پر لوک وچ کوئی جات نہیں اے۔ اس بارے سکھ توارنچ دے لکھاری لکھدے ہن:

”کسے قوم دی سبھیاتا ایس گل نال ناپی جاندی اے کہ اوہ

استری نوں کیہ استھان دیندے ہن۔ ہندوستانی سبھیچارک وچ

استری نوں پیر دی جوتی، گھر دی چاکر، ادھا زہر ادھا امرت اتے

استری وچ آتما (روح) ہی نہیں ہوندی۔ عورت دی مت کھڑی تے

ہور کئی بریاں گلاں نال اس نوں یاد کیتا جاندا اے۔ جاگیر دار سماج

وچ استری باقی سنسارک پرارتھاں وانگ ہی اپنے مالک دی

جائیداد سمجھی جاندی اے۔ بچ تے اپوتر سمجھ کے گھر دی چار دیواری

وچ بند رکھی جاندی اے تے ہر پرکار دی راجنتی دھر مک اتے

سماجک مسلیاں توں دور رکھی جاندی سی۔“^۱

ایس کر کے استری ڈرائکل وہمی تے شرمکل ہوگئی۔ استری جنی مرضی دکھی ہوندی پر اوس نوں ہس کے اپنے پتی نوں خوش کرنا پیندا۔ استری دے خلاف ترسکار دی بھاونا اپنی زیادہ سی کہ ہر کوئی ایس دی ننڈیا کرن توں نہ رہ سکدا۔ گورکھ ناتھ نے استری نوں خوب بھنڈیا تے ایس نوں بگیاڑنی کہیا جو آدمی نوں ادا تہاک طور تے کھا جاندی اے اتے ایہہ پر ماتماں دے رستے وچ وڈی رکاوٹ اے جو یں ”باگھین جنڈے باگھین بندے باگھین ہماری کایا، ان باگھین تر لوئی کھائی، بدن گورکھ رایا“ ایس پرکار ایس نوں پیلو نے وی مرزا صاحبان وچ کہیا اے۔

”چڑھدے مرزے خان نوں، ونجھل دیندا مت

بھٹھ رناں دی دوستی، گھری جیہناں دی مت

ہس کے لاؤندیاں یاریاں، روکے دیندیاں دس

جس گھر لائی دوستی، مول نہ گھتے لت

لتھی ہتھ نہ آوندی، دانشمنداں دی پت

صاحبان آئیں نہ چھڈ کے، سر نہ رہو ساڈی پت۔ 18-^۲

رب توں وچھڑ کے منکھ ظالم ہو رہے سن اتے استریاں ایس ظلم لئی صلاح کار بن رہیاں سن۔ شروم حیا کتے دور چلی گئی سی تے عزت آبرو وی اوس دے نال ٹر گئی۔ مٹھا سبھاؤ، دل دی صفائی ایہہ سبھ گلاں دور ہو گئیاں ہن اتے حرام مال ایہناں لوکاں دا کھانا بن گیا اے۔ شرم و حیا کدھرے دور چلی گئی اے اتے انکھ نوں مار دا گیا۔ گورو جی دا فرمان اے کہ کیول رب ہی سچا سچا اے۔ توں کسے ہور سچے دی کھوج نہ کر۔ گورو صاحب نے استری دی دشاناں اس طرح بیان کیتا اے اوس ویلے استری ہر ظلم نوں برداشت کر

^۱ ہر چند سنگھ وگبیر، ڈاکٹر، پروفیسر، 11-

^۲ چرنجیت سنگھ گمٹالہ، مرزا صاحبان پیلو، سوہی، ڈاکٹر کلیان سنگھ کلیان (لاہور: ودیا پبلی کیشنز، 2022ء)

دی سی تے پتی جناں مرضی برا ہووے پر استری نوں پتی دھرم نوں نبھنا پیندا سی اتے اوہ اپنے پتی دے خلاف کجھ نہ ہی بول سکدی اے۔ گورو جی نے استری دی دیشا نوں انج بیان کیتا۔

محلہ پہلا

”رناں ہونیاں بودھیا پُرس ہوئے صیاد

سیل سخم سُج بھنی کھانا کھاج اہاج

سرم گیا گھر اپنے پت اٹھ چلی نال“

نانک سچا ایک ہے اورن سچا بھال

کڑی نوں تاں جمدیاں مار دتا جاندا سی۔ استری پرتی ترسکاری دی بھاونا اپنی زیادہ سی کہ زنانی مردنوں اوس دے پیسے ٹکڑ دی خاطر پیار کر دی سی۔ گورو جی نے استری دی ایس دیشا نوں دیکھ کے پہلی وار استری دی ایس بری حالت دے خلاف آواز چکی اتے کہ سنسار نوں چلاون والی شکتی، گناں دی بادشاہ، جوگی تے مہان پورشا نوں پیدا کرن والی استری کدی وی بچ تے اپو تر نہیں ہو سکدی۔

گورو جی نے دیش واسیاں نوں ونگاریا:

محلہ پہلا

”بھنڈ جیمے اے بھنڈ نیے بھنڈ منگن ویاہ

بھنڈ وہو ہووے دوستی بھنڈو چلے راہو

بھنڈ موا بھنڈ لیے بھنڈ ہووے بندھاں

سو کھو مندا اکھیے جت جے راجان

بھنڈوہ ہی بھنڈ او تے بھنڈے باجھن کوئے

نانک بھنڈے باہرا ایکو سچا سوائے“

جت مکھ سدا صلا جیے بھاگرتی چار

ا گورو گرنتھ صاحب، انگ 1283۔

نانک تے مکھ اُجلیے تے سچے دربار۔۔2

ایس طرحاں گورو جی نے استری دی بھیڑی بھاونوں اپنی رچنا وچ بیان کیتا اے۔
دھرمک دیشا گورونانک صاحب اوس دھرم دے بانی سن جس دیاں نیہاں لوک ہتھاں اُتے
ٹکیاں سن۔ افسوس اے کہ دھرم دی ٹھیک ویاکھیاں نہیں ہو رہی سی۔ گورونانک جی دی رچنا
دی مہانتا نوں سمجھن لئی اوس سسے سولھویں صدی وچ دھرم دے کھتیر وچ بڑی اُتھل پتھل ہو
رہی سی۔ گورونانک جی نے اوس سسے دی دھرمک دشا بارے آکھدے نیں کہ دھرم تن
پرکار لوکاں دے ہتھ وچ سی۔ پہلا قاضی، دوجا برہمن، تیجا جوگی، پراہیہ تن ہی اپنے اپنے
دھرم نوں تیگا چکے سن تے ادھرم دا کارن بن بیٹھے سن۔ پنڈت تے پنڈت دیاں دھرمی
کتاباں تے پران دی تھاں تھاں بے ادبی ہو رہی سی۔ بھگوان دانا لین والے نوں سخت
توں سخت سزا دتی جاندی سی۔ ایس بارے گورو جی دارام کلی راگ وچ فرمان اے۔

”کل پروان کیتب قرآن

پوتھی پنڈت رہے پُرآن

نانک ناؤ ہھیہا رحمان“

کر کر تاتو اکو جان۔۔7-1

عام طور تے اوہناں دے جیون گیان بھرپور سن پر عمل تے پکھ توں اوہ گیان رہت
سن۔ وڈیاں دی عزت، شرم تے دھرم والے نیک تے اوتھ کم اوس ویلے سارے سماج
وچوں مک گئے سن۔ جھوٹ، مکر، دغا، فریب ہر تھاں پروان سن۔ گورو صاحب نے تلنگ
راگ وچ سمکالی دھرمک اوستھا دا ذکر ایس طرح کیتا اے۔

”سرم دھرم دو چھپ کھلوئے کوڑ پھرے پردھان وے لالو

کاجیا بامنا کی گل تھکی اگر پڑے شیطان وے لالو“^۳

۱ گورو گرنٹھ صاحب، انگ 473۔

۲ گورو گرنٹھ صاحب، انگ 903۔

۳ گورو گرنٹھ صاحب، انگ 722۔

اوس ویلے پنڈتاں کول سوئے دکھاوے تے پاکھنڈ تے ہور کجھ وی نہیں سی سارا زور دھوتی بنن تے لمبے ٹکے لاون تک سہمت سی۔ برہمنان نے لوکاں نوں کرم کانڈاں تے ہور کئی پریم پوکھ وچ بنھیاں ہو یا سی اتے سوتک، جینیو تے ترتھ آدھ دھرک رسماں برہمن ورگ دیاں ہی پیدا کیتیاں ہونیاں سن۔ سوتک جس نوں اُس سے دھرک پوترتا دا چین سمجھیا جاندا سی، گورو صاحب نے اِس دی نکھدی کیتی اتے دسیا کہ من دی پوترتا سوتک وچ نہیں، ایہہ تاں پرانی دولت اتے پرانی استری تے نظر رکھن، چغلی، ننڈیا تے لاچ دا شکار ہون وچ اے تے اجیہا کرن والیاں دا انت دکھاں بھریا ہوندا اے۔ گورو جی دا فرمان اے۔

محلہ پہلا

من کا سوتک لوبھ ہے جہدا سوتک کوڑ
 اکھی سوتک ویکھنا، پرتریا پردھن روپ
 کنی سوتک کن پے لائے اتباری کھائے
 نانک ہنسا آدمی بدھے جم پُر جائے۔ 2-

سوتک سب تھائیں ہوندا اے گوہے تے لکڑی دے اندر وی کیڑے وی ہر تھان ہوندے ہن سوتک اگ، سمندر تے دھرتی وچ ہے۔ ایس لئی جو نام دا جاپ کردا اے اوہ صاحب نوں مل پیندا اے اوہ کسے سوتک دی پرواہ نہیں کردا دھرم دے ٹھیکیدار دھرک جذبیاں نال کھیڈے اوہناں دی ورتوں اپنے ہتھاں لئی کردے منکھاں دا خون پیندے سن۔ گورو جی دے شہداں وچ پنڈت وی ویلے دے ظلم دے بھاگی بن چکے سن اتے جیہڑے حاکم سن اوہ منکھ دا مانس کھاوندے سن تے نماز پڑھدے سن تے اوہناں دے منشی غریباں اوپر ظلم کردے سن پر گل وچ جینیو ضرور پاندے سن۔

محلہ پہلا

”مانس کھائے کرے نواج

چھری وگاؤن تن گل تاگ

تن گھر برہمن پور ہے ناد

اونہا بھی آوئے اوئی ساد^۱

جدوں سچ گیان لئی واتا ورن ہی کول نہ رہیا۔ دنیاوی پراتھا کچھے ماں، پتر، باپ،

بیٹے، بھین، بھرا آد دے رشتے ختم ہوں گے۔ رشتیاں نوں وی زر، زن تے زمین دی

نقطہ نظر توں ویکھیا جاندا سی۔ گورو صاحب اجیہی حالت دا ذکر واراں تے ویدھک وچ

ایس پرکار کردے لکھدے ہن۔

نانک دنیا کیسی ہوئی

سالک مت ن رہیو کوئی

بھائی بندھی ہیئت چکائی

دنیا کارن دین گوائیا^۱۔ ۲۱

گورونانک جی دے جنم سے پنجاب تن صدیاں نالوں ودھ سے توں افغان حاکماں

دے ادھین چلپیا آ رہیا سی۔ حاکم جماعت توں اڈ پجاری جات، قاضی تے ملاوی رو پوری

طرح سہائے ہوندے سن۔ گورو صاحب دے ویلے دی وڈی سمیا ایہہ وی سی کہ نچلی

ذات دے لوکاں نوں ڈھیر نراش ہو رہی سی۔ حملہ آوراں کول ہتھیار بند طاقت اتے باقی

دی سارے سادھن موجود سن۔ کمزور پر جا پریم پویکھیا دا بری طرح شکاری راج کاری تے

دھرک کچھ دے ہمیش خود غرضی وچ مگن رہندے سن جتنا نوں ہر ویلے اپنے راجیاں تے

اگواں دیاں غلط فہمیاں دا شکار ہونا پیندا سی جویں گورو جی دا فرمان اے۔

محلہ پہلا

جے دے ہے دکھ لائیے پاپ گرہ دوئے راہو

”رت پنے راجے سراو پر رکھیے ایویں جا پے بھاؤ“

^۱ گورو گرنٹھ صاحب، انگ 471۔

^۲ گورو گرنٹھ صاحب، انگ 1410۔

بھی توں ہے صلاہنا آکھن ہے ن چاؤ“^۱

دھارمک اگواں نے صرف دھرم، گرنتھ تے بولی دا ہی سکھاں لئی تیاگ نہیں کیتا سکوں
باہر لے روپ نوں وی بدل کے رکھ دتا سی۔ گورو صاحب جی دی سیکھیا کسے دھرم نوں ونگارنا یا
کسے دھرم نوں نفرت دی نگاہ نال ویکھنا نہیں سی اوہ تاں لوکاں نوں غلامی توں بچاونا چاہندے
سن۔ گورو صاحب نے حملہ آوراں ولوں ڈھائے ظلم نوں ات دکھی روپ وچ محسوس کیتا اتے
سنسار نوں چلاون والی شکتی پر ماتماں اگے ارداس کیتی کہ پیہ داہگورو لوکائی ترس نہ آیا اے
کرتار توں سبھناں جیواں دی سار رکھن والا اے۔ تے آسا محلہ پہلا وچ ایہہ فرمان کیتا۔

آسا محلہ پہلا

خراساں خصا مانا کیا ہندوستان ڈرائیا

آپے دوس سادئی کرتا جم کر مغل چڑھایا

ایتی ماری پئی کر لانے تیں کی در دن آئی۔- 1 ۲

گورو صاحب نے بنا کسے جھبک دے بابر بادشاہ دا گلہ اُس دے سامنے ہی کیتا نڈرتا
اُس سے یا اُس توں پہلوں کسے سہنکار دی رچنا وچ نہیں ملدی۔ گورو جی نے جتھے بابر
دے قتل عام نال ہندوواں اتے اوہناں دیاں استریاں دی بری حالت نوں بیان کیتا اے
اوتھے حملہ آور بادشاہ دے حملے کارن اوہناں دے دھرم دی جو عزت خراب ہوئی اوس دا چتر
دی گورو جی نے کھچیا اے اکھدے نیں جد بابر دے راج دا ڈھڈورا پٹیا گیا کسے پٹھان
شہزادے نے روٹی نہیں کھاہدی اوہناں دے چونکے سچے رہ گئے سن اتے نہ ای اوہ اشنان
کر کے ٹکے لاسکدیاں سن تے ہُن اوہناں نوں خدا خدا وی آکھن نوں نہیں ملدا سی جو یں
بابر وانی پھر گئی کوئیرن روٹی کھائے۔- 5

اکنا وکھت کھوایئے اکنا پوجا جائے۔^۳

۱ گورو گرنتھ صاحب، انگ 142۔

۲ گورو گرنتھ صاحب، انگ 360۔

۳ گورو گرنتھ صاحب، انگ 417۔

راجیاں داکم جتنا دی رکھوالی تے اندرونی تے بیرونی دکھاں تے مسئلیاں توں مکت کرنا، لوکاں وچ پیار تے ستکار دی بھاونان پیدا کرنا اتے اوہناں دیاں حیاتی دیاں لوڑاں نوں پورا کرنا اے اوہ آپ جتنا دا اجاڑا کر رہے سن جتنا نوں قصائیاں وانگ وڈ رہے سن۔ کل یوگ چھری اے راجے ظالم ہو رہے سن۔ سچائی پرلا کے اڈگئی سی جھوٹ دی ایس رات اندر سچ دا چین کتے چڑھیا دسدا نہیں سی ہنیرے وچ کوئی رستہ نہیں سی دسدا گورو جی دا سلوک محلہ پہلا وچ فرمان اے۔

کل کاتی راجے کاسائی دھرم پنکھ گراڈریا
کوڑا مار س سچ چندر ماد سے ناہی کہہ چڑیا۔^۱

چارے پاسے جھوٹ دے پیر سن سچ تاں کدھرے نظر نہیں سی آوندا پر جاجیاں دے ظلم توں تنگ آچکی سی۔ راجے شیر بنے ہوئے سن گورو جی نے عیش عشرت، راجے محل ماڑیاں نوں انج پڑ گیا اے ایہہ سارا جگت چھل روپ اے۔ ایس وچ کوئی راجا اے کوئی پر جاجا اے ایہہ وی جھوٹھ اے اتے سنسار وی جھوٹھ اے ایس سنسار وچ راجیاں دیاں محل ماڑیاں وی جھوٹھ ہن اتے ایہناں وچوں دن والا راجا وی جھوٹھ اے منکھ استریاں ایہہ سارے وی جھوٹھ نیں۔

جس پر ماتما نوں توں پیار کردا اے اتے اپنے پیار کرن والے نوں بھل گیا اے جو یں فرمان اے۔

سلوک محلہ پہلا

”کوڑا راجا کوڑا پر جاجا کوڑا سبھ سنسار

کوڑا منڈپ کوڑا ماڑی کوڑا بیسن ہار“^۲

گورو نانک جی نے ہندوستان اُتے ہوئے جبر، ظلم تے بھیڑی حالت نوں اپنی بانی وچ ایس طرحاں بیان کیتا اے کہ ایس نوں امر پروی پرایت ہوگئی۔ گورو نانک جی نے

^۱ گورو گرنتھ صاحب، انگ 145۔

^۲ گورو گرنتھ صاحب، انگ 468۔

نڈر ہو کے ہر گل کیتی اپنی رچنا وچ زندگی دی حقیقت نوں بائین کیتا جو وی لکھیا پوری ذمہ داری اتے ایمانداری نال سچ جھوٹ دی چھان بین کیتی تے اوہناں دی قلم سچ دے پکھ وچ شکستی شالی جیوالا داروپ دھاگئی فیر نہ کسے راجے دی شکستی تے فوج اوہناں دی قلم نوں ڈراسکی نہ کسے پرکار دا سنساری لالچ راہ توں ہٹا سکیا۔ آپ اپنے سماج دے کچلے جان والے لوکاں لئی سہت کاری ڈھال اتے ظلم کرن والیاں لئی تکھی تلوار بن کے آئے۔ ایس لئی پنجاب دے اک پرسدھ اردو شاعر ڈاکٹر علامہ محمد اقبال جی ہوراں آکھیا اے۔

پھر اُٹھی آخر صدا تو حید کی پنجاب سے

ہند کو اک مرد کامل نے جگایا خواب سے¹

ڈاکٹر علامہ اقبال جی دی ایہہ پوری نظم گورو صاحب دی ہی حیاتی تے تعلیمات دا نہ صرف درساوندی اے۔ سگوں اوہناں نوں ”مرد کامل“ دا انمول خطاب لے کے پنجاب دی دھرتی دے سفینیاں دی تعبیر دتی اے۔ گورو صاحب دے ویلے نوں ڈاکٹر صاحب نے پنجاب وچ انمول سندیش نوں سماج لئی ودیا دا ویلا قرار دتا اے۔ ایس لئی ای سمکالی سماج دے ہر پکھ نوں قلم دی تکھی نوک نال بانی وچ بیان کیتا اے۔ پندرھویں صدی بارے گورو صاحب دی پچھاں نال ای نہ صرف دنیا دا اتہاس لکھیا جاندا اے۔ سگوں ایس وچ ویدک دے پہلو دے نال نال معاشرتی تے ارتھک مسئلیاں نوں بھر پور تھان دتی اے۔ گورو سماج دے سمکالی سماج وچ آون والے ویلے ہر پکھ نوں وی تھان دتی اے کہ آون والی نسل ایہناں سمسیاواں دا شکار نہ ہووے۔ سانوں ایس گل دا وی کھنڈن کرنا چاہیدا اے کہ آون والے ویلے وچ نویں پودنوں قدرت تے قدرتی پکھاں توں وانج نہ کیتا جائے۔ تاں جے اوہناں دی حیاتی وچ اوہ رب ناں دے نال نال کرت کمائی اتے سیوا وی موجود ہووے۔ اتے سماج امن تے شانتی نال رہ اگے ول چلدا رہوے۔

¹ ڈاکٹر علامہ محمد اقبال ہوراں نانک باگب دارا وچ صفحہ نمبر 253 تے موجود اے۔ اتے کلیات اقبال دا

صفحہ 269 اے۔